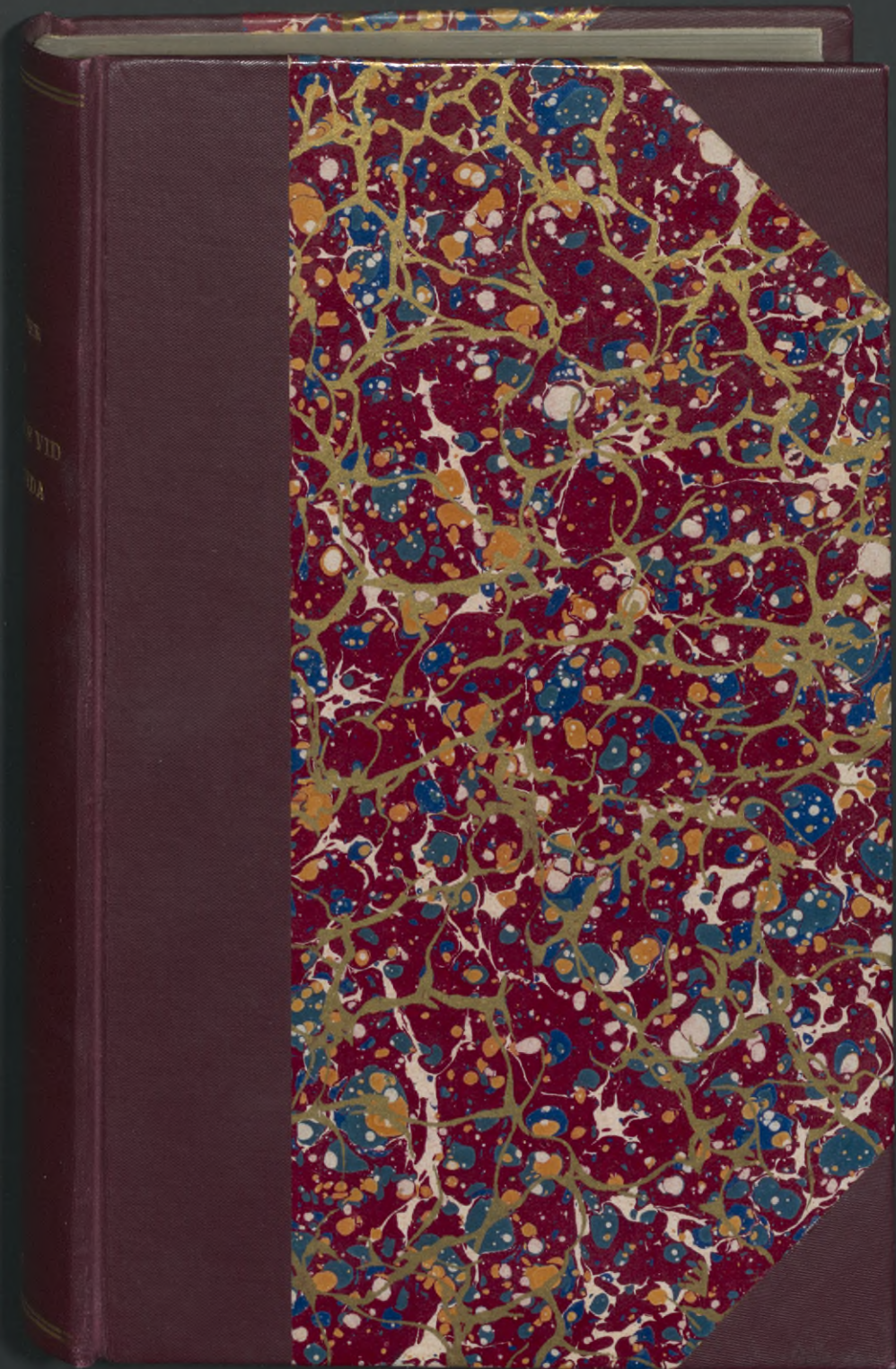

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

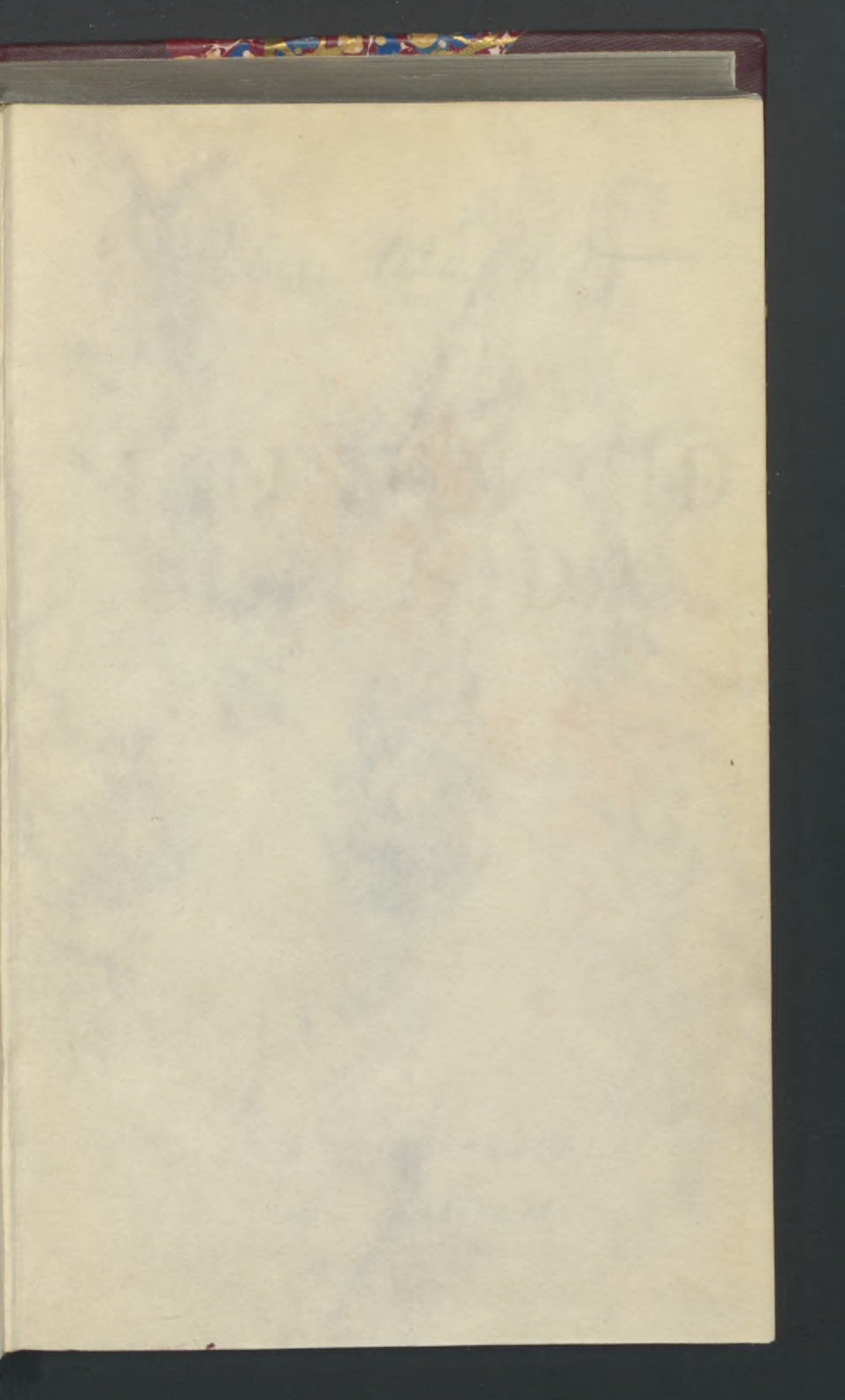

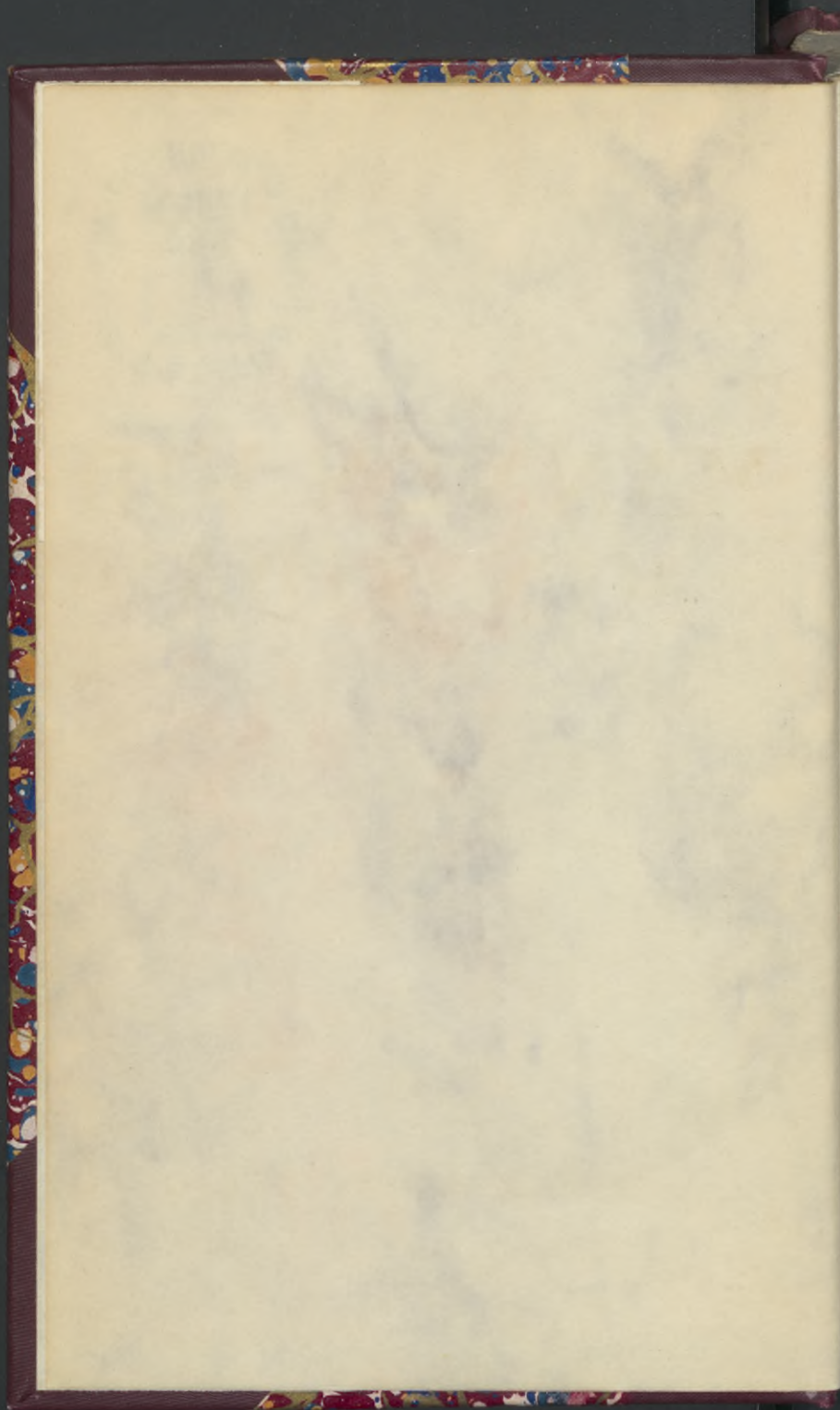

Allmänna Sektionen

Litt.
Sv.

Elin Wägner

*Lit.
So.*

MANNEN VID MIN SIDA

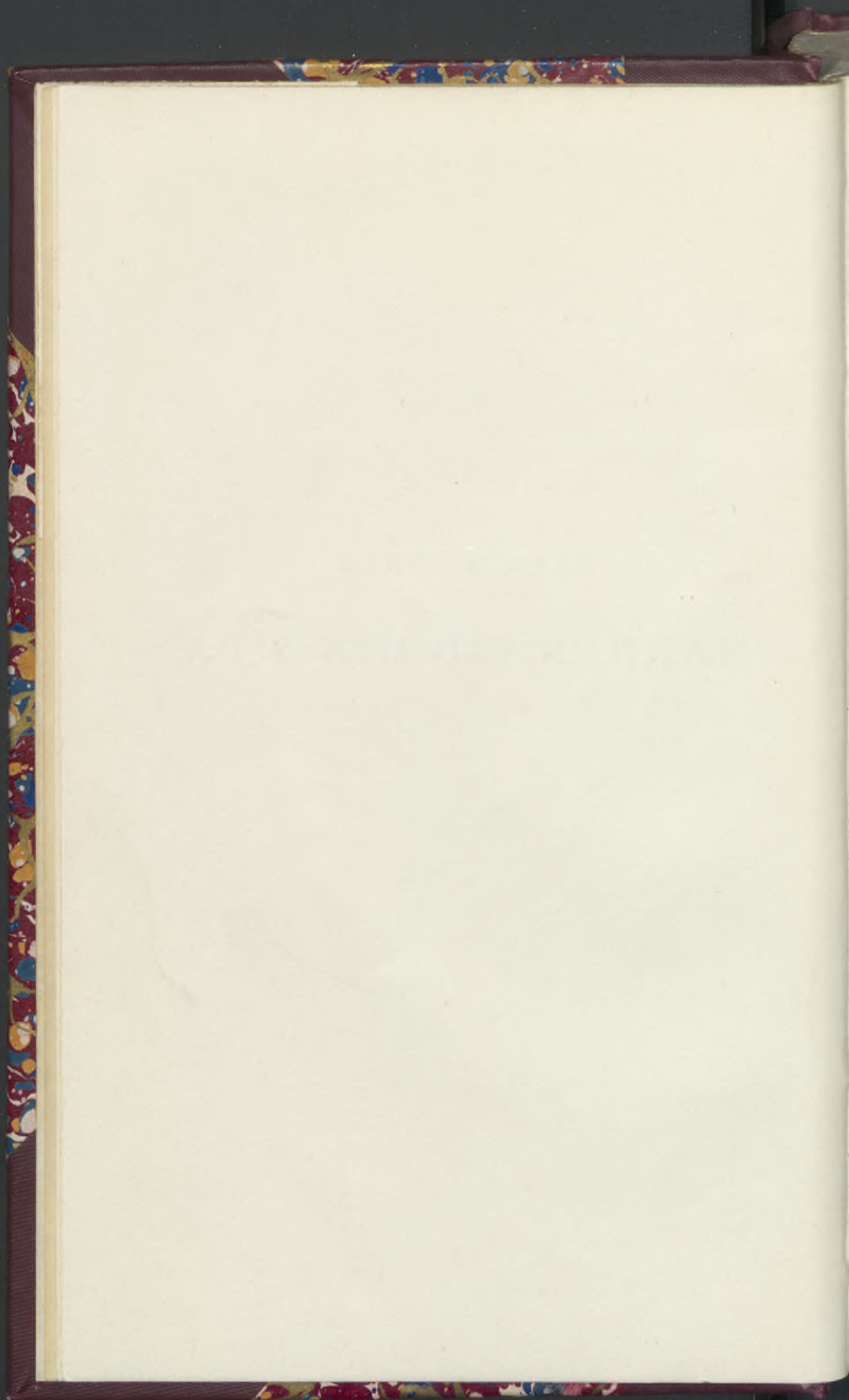
ALBERT BONNIERS FÖRLAG
STOCKHOLM

l. 34
v. 888.

ELIN WÄGNER

MANNEN VID MIN SIDA

MANNEN VID
MIN SIDA

AV

ELIN WÄGNER

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1933.

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1933

Introduktion.

Under min dotters första skolår försörjde jag henne och mig genom att sitta vid en telefon i konfektionsaffären Freja och hövligt men enträget uppmana damerna i Broköping att betala sina räkningar. Jag var själv fullkomligt övertygad att därmed var ramen för min tillvaro slutgiltigt given, åtminstone så länge det fanns damer som togo på räkning. Och varje morgon ny slog jag mig ner i min lilla skrubb, ringde upp borgmästarinnan och frågade henne om det möjligen passade att vi skickade upp ett bud med den lilla räkningen som...

Men så hände en dag, det är tre år sen nu, att min arbetsgivare och vän Anna Johanson kom in i min lilla skrubb som hon nästan fyllde upp, slog sig ner och bad mig ge kunderna andrum för i dag, ty hon hade annat arbete åt mig att göra. Anna som är stadens mäktigaste affärskvinna var då som nu sekreterare i Broköpings damklubb, och därför angick det henne på det allvarligaste att föredrags-

hållaren vid kvällens sammankomst just sagt återbud. Men van som hon är att ordna svårigheter, hade hon kommit att tänka på att hon bland sin personal ägde ett nummer som nästan tagit en akademisk examen i sin ungdom och därför kunde fungera som ersättare. Nu befriade hon mig från resten av kontorstiden mot att jag höll föredraget i stället.

Jag frågade ironiskt vad jag då skulle tala om, men hon uppfattade inte ironien. Hon bara undrade hur jag kunnat glömma att föredraget hette "Skatter i Nationalmuseum", eftersom jag själv skickat ut kallelsekorten.

Jag invände att mina universitetsstudier varit inriktade på moderna språk och alltså inte hjälpte mig långt.

Hon svarade att hon ordnat så att lektor Alstens skioptikonbilder stodo till min disposition. Med dem följde en numrerad förteckning, så att man kunde se vad de föreställde.

Jag förklarade att det var mig omöjligt att hålla föredrag om Nationalmuseum, även om jag finge en förteckning som hjälpte mig att skilja på *En hjältes död* och *Rembrandts Kökspiga*.

Hon svarade att den nyaste kornblå modellen, som i tredje led härstammade från Lanvin, behövde

tas in en smula i midjan, och att jag borde följa med henne upp i ateljén, så att det bleve gjort i god tid till kvällen.

Mycket har hänt sen dess, men aldrig skall jag glömma vilken upplevelse det var att ett tu tre stå på ett podium och se Broköpings damvärld utbredd under mig.

Mitt förhållande till denna värld var ytterligt delikat, och ingen av parterna hade heller lyckats klara det. Jag hade växt upp i denna värld, sedan varit försvunnen i flera år, först för studier, därpå i och för äktenskap. Plötsligt hade jag kommit igen med mitt flicknamn och min lilla flicka och tagit nödhjälsarbete i Anna Johansons affär, vilket, sade alla, var mycket synd om min mamma. Själv var jag då på det humöret att jag gärna velat stryka ut det faktum att jag var gammal skolkamrat och du med många av våra kunder och i en tidigare inkarnation sagt tant åt deras mammor. Jag hade gärna placerat mig rätt och slätt bland de andra biträdena, men stan var för liten, fruarna för snälla ehuru alldeles för lite socialt verserade och framför allt: min Margareta gick i flickskolan med deras barn, och det gick inte an att hon skulle känna sig deklasserad eller isolerad. Det hade kanske gått bättre om jag inte haft just den otrevliga befatt-

ningen att förmå dessa damer att förmå sina män att betala. På det sättet kom jag att veta alltför mycket om dem. Till slut kände jag alla deras sidor, värdet av deras kläder och löften. Långt efter det jag slutat min plats, anförtrorde mig några av dem på en livlig dammiddag hur mycket de fruktat mig. Men det visste jag inte den kvällen då jag från en dörrspringa såg damerna strömma in i klubblokalen i hopp att få lyssna till den populäre lektor Alsten. Jag tittade växelvis på publiken, där jag igenkände ett par som jag diskuterat räkningar med samma dag, och växelvis på lektor Alstens förteckning: Hasselberg, Hellqvist, Wahlbom, Wahlberg, Wickenberg, o Gud låt mig inte blanda ihop dem!

Så äskade Anna Johanson ljud och meddelade ändringen i programmet. Jag såg dem se på varann, göra miner och småle. Därmed var min nervositet borta, och i stället greps jag av en sällsam lust att erövra och behaga. Jag hade verkligen trott att den lusten varit strypt, styckad och trampad ihjäl, men så var det ej. Den hade funnits kvar under min förnedringstid, ehuru den blott kunnat ge sig till känna som ett tryck och en skavning. Så fort den fick ett tillfälle, vecklade den ut sig och gick till angrepp mot fruarna i Broköping.

Jag kände mig — ehuru nybörjare och illa för-

beredd — absolut suverän där jag stod och såg ner på dem. Ännu voro de bara lite nervöst intresserade av min situation och den nya placeringen av midjan på den kornblå klänningen. Men vänta bara, tänkte jag, snart skall ni glömma allt för den stora konsten, och det gjorde de.

Jag hade inte anat förut att jag hunnit se så mycket konstskatter, ej heller att jag så väl mindes och så mycket njutit av dem. Men jag hade ingen brist på ord och omdömen, märkvärdigt nog. Medan jag talade, tog jag sikte på min gamla klasslärarinna som jag hade rakt under mig på första bänken. Ibland varnade mig hennes minspel, alldeles som under studentexamen, men då hon smålog och nickade i halvdunklet gick jag på.

När föredraget var över, var min ställning i Broköping en annan än den varit på förmiddagen samma dag. Borgmästarinnan angav tonen genom att tacka mig överströmmande hjärtligt och Anna Johanson grät. Flera av damerna sade att nu skulle de minsann söka få tid att själva gå på Nationalmuseum nästa gång de reste upp till Stockholm, och jag hörde någon säga att nog var det ändå en skandal att inte Broköping hade ett museum. Endast lektorskan Alsten var som ett åskmoln, men även det uppfattade jag i min yra som en komplimang.

Min gamla lärarinna kom också fram till mig, och därmed upplevde jag för första gången att man lockar fram svar och hemligheter ur sina åhörare med att ge sig hän till sista droppen.

— Det här har varit en stor händelse för mig, sade min gamla lärarinna och var mänskligare än hon någonsin varit. Flicka lilla, äntligen! Du som har varit en sorg och ett lidande för mig de här åren du suttit hos Freja!

— Men såvitt jag vet har jag då aldrig behövt kräva fröken...

— Tyst Karin, du vet mycket väl vad jag menar. Du vet att du var en av mina bästa flickor och att jag hoppades du skulle göra bruk av din begåvning.

— Ja, fröken sa nog det, svarade jag ödmjukt. Men rådde jag för att jag råkade så illa ut.

— Det vet jag inte, sade min gamla lärarinna. Kanske, kanske inte. Men det är väl inte det avgörande. Jag mötte dig en gång för längesen, jag tror till och med det var en julafton, då du gick mittpå Storgatan och grät. Jag tyckte synd om dig då, hade ju hört att det gått på tok för dig med äktenskapet. Men jag gav dig inte förlorad. Det har jag däremot gjort sen, då jag sett dig gå här på gatorna som en uppdragen docka.

— Vad menar fröken med en uppdragen docka?

— Jo, att du promenerat omkring här välklädd och småleende men så mekanisk som om du varit uppdragen med en nyckel.

— Snälla fröken, sade jag. Det är jag också, men jag drar var morgon upp mig själv, och det är väl ändå något?

— Vill inte damerna komma och ta plats vid hedersbordet? ropade Anna Johanson borta från te-kannorna.

— Ja, sade då min gamla lärarinna, kanske jag kan få sitta bland de medverkande. Ty det där du sade om Nationalmuseum: att det representerar inte bara konstnärernas kamp att uttrycka skönheten utan också ett fattigt lands ärelystnad att hävda sig som kulturnation, det var nästan ord för ord det som jag sa åt er i klassen när Nationalmuseum fyllde fyrtio år. Inte behöver Karin rodna för det. Jag är glad att ha lämnat något kvar.

Men jag rodnade därför att jag inte haft den blekaste aning om annat än att jag hittat på allt om den fattiga, nordliga kulturnationen själv. Tänka sig att jag dragit det ur en människa på första bänken! Denna läxa var besk, men nyttig, den lärde mig en hemlighet om förhållandet mellan föreläsare och auditorium.

En enda person hade jag inte besekrat, och det

visste jag. Det var min dotter Margareta. Hon stod där lite avsidet och smålog med sjuttonårig sarkasm åt Broköpings damklubbs entusiasm.

När jag på detta sätt gjort den upptäckten att jag kan tala, kom mitt liv in på nya banor. Andra föreningar bådo om samma föredrag och när Alsten drog in sina bilder, höll jag det utan bilder. Varje förening erbjöd ett nytt slag av inspiration och fick ett föredrag därefter. När jag talat i KFUK, gymnasieförbundet och damklubbens enklare upplaga Kvinnoklubben, satte jag min förmåga på prov med att fara till Stockholm och verkligen själv för första gången på många år besöka Nationalmuseum. Men föredraget ansågs inte bli sämre för det, och nu kunde jag också beskriva en musikafton med kunglighet därstädes.

Snart uppkom frågan varmed jag skulle utöka repertoaren. — Fortsätt du med museer, sade den praktiska Anna Johanson, och då gjorde jag det. Till sist förgrep jag mig även på Pergamonmuseet, må Gud förlåta mig det.

En dag kom, då Anna Johanson visade halten av sin karaktär och djupet av sin vänskap för mig genom att säga upp mig från min plats.

— Det är inte nog med att folk är snyggt klädda och betalar sina räkningar, sade hon, de måste också

ha något för sin själ. Och du är lika skapt att ge dem det som jag att sälja klänningar.

Anna är ingen bildad person, som man kan förstå av hennes beundran för mina prestationer. Men månne Lanvin och Schiaparelli eller Patou kunde ha höjt sig till större patos och överblick?

När jag erinrade henne om att jag med mina energiska ringningar i kundkretsen pressat ner förlustprocenten högst betydligt även under fortgående depression, svarade hon ädelmodigt, att hon kalkylerat med det, och att hon var villig att ta risken. Allt på ett villkor: jag skulle inrätta ett rum åt mig i hennes alltför stora våning och återvända dit var gång jag behövde vila och förbereda mig på nya segrar. Och naturligtvis skulle det bli en plats för Margareta också under ferierna.

Margareta som då genomled sitt sista år i skolan och vrenskade sig under dess disciplin, förklarade att vi finge ordna det som vi ville, hon ämnade inte ofta komma frivilligt till Broköping.

Varför skulle jag då ha ett eget hem där, tänkte jag lite sårad. Jag bröt upp mitt hem och ägnade mig sen metodiskt åt min nya sysselsättning. Snart hade jag arbetat in mig hos föreläsningsföreningar och studiecirklar. Jag köpte högar av populära konstböcker ur vilka jag samvetslöst plockade idéer,

omdömen och illustrationer. Sedan smaksatte jag dem med små personliga reflexioner och litade på inspiration från mina auditorier att hitta den kvickhet som kunde slå an i varje särskilt fall.

Så blev jag en omtyckt bondpredikant, som gång på gång roade och undervisade talrika åhörare i avsides godtemplarlokaler.

Men det var med mig som med andra personer vilkas popularitet äro av samma efemära kvalitet: jag ställdes redan på tredje året inför problemet hur jag skulle behålla min ställning och utbygga den. Vid den tiden kände jag mitt yrkes alla sidor. Jag visste att de till synes lättköpta komplimangerna, skrattsalvorna och applåderna voro förvärvade till priset av ändlösa ensamma halvtimmar vid tågbyten, tröttande resor och hård anspänning vid varje nytt möte med människor. Jag begrep nu bättre än förut värdet av ett själsmördande arbete som kan bedrivas även under förtvivlan och förkylning. Jag visste att man fick inte bara goda honorar, applåder och vänligt bemötande utan alltför ofta måste ta med i köpet smörgåsbord, belastade med kött- och sillrätter, sängar med fuktiga lakan och nätter med reumatiska smärtor.

Men jag ville ändå hålla på. Jag hade fått en oro i kroppen. Applåder visade sig vara vanebildande

droger som jag behövde i allt större utsträckning. De gjorde mig inte lycklig. Inga droger ha någonsin gjort någon lycklig. Men jag behövde dem ändå. Och att yrket enligt min erfarenhet var livsfarligt, var dess stora hemliga fördel då.

Bland allt hyggligt och rörande folk jag träffat, var ledaren av godtemplarnas studiecirkel i Bjurnäs den jag tyckte bäst om. Aldrig ska jag glömma de ord varmed han öppnade ett möte, där jag skulle tala: "Ute är det höst, men för oss studiekamrater är det vår, ty nu börja vi vårt bildningsarbete på nytt." När jag sen nästa gång fick "en vördsam påminnelse om eder föreläsning åt oss i Bjurnäs", tyckte jag att det var som ett kärleksbrev.

"Vi emotse", stod där, "meddelande om tidpunkten för eder ankomst, ävensom meddelande huruvida vi skola ombesörja skjuts, mat, logi etc. åt eder och huruvida ni har några särskilda önskemål beträffande föreläsningen." Jag skrev då till svar att därest det läte sig göra, ville jag mycket gärna bo hos studieledaren.

Så satt jag i hans soffa under Vad rätt du tänkt, vad du i kärlek vill, och ställde till honom följande fråga: hur skall jag bära mig åt, så att herr Karlson kallar mig hit för tredje gången?

Det lät kanske som om jag velat fiska en kompli-

mang, ty jag hade just haft fullt hus och en lyckad afton. Men fast min värd nog inte förstod den skamkänsla som grodde djupast inom mig över att ha så lättvindigt tillfredsställt hans kunskapstörstande församling, tog han i alla fall upp min fråga på allvar, Gud signe honom. Han betänkte mitt problem och rådde mig sen att resa ut i världen och få nya intryck, så skulle jag nog ännu länge dra folk. Jag sade då att min förra principal skrivit från Italien att jag borde vila ut min hals en tid med henne. Men Italien gillade han inte alls. Det landet var redan belagt av andra förmågor, ingen kunde tävla med Bjurnäs komminister, pastor Anderson, som varit där på sällskapsresa. Det var i själva verket mannen i Bjurnäs som hittade på att jag skulle fara till Spanien. Han trodde att det var ett väl så vackert och historiskt land som Italien, och dessutom intresserar det mer, sade han, emedan de där störtat diktaturen och infört demokrati. Folk tycker om det som är lite nytt och ovanligt.

Min präktiga vän i Bjurnäs hade rätt, ty när jag anmälde mig att hålla föredrag över en resa i Spanien, blev jag överlupen av rekvisitioner. Min resa blev faktiskt såld på förhand, så som man kan få sälja en hundvalp av säker ras redan i dess moders liv. Endast Anna Johanson blev bedrövad,

men hon förstod ändå mina synpunkter, hon skulle själv inte sälja klänningar med vilka hennes konkurrenter redan framträtt. Slutligen gjorde vi en överenskommelse enligt vilken hon skulle ta hemvägen upp genom Spanien med mig. Medan hon vilade sina ansträngda nerver i Taormina, residerade jag i hennes hem i Broköping och ordnade för min resa.

Min världsliga utrustning fick jag konfektionerad och för inköpspris i Anna Johansons affär, min andliga hade jag beräknat att få ungefär lika lättvindigt och billigt. I Broköpings bibliotek funnos några populära arbeten om Spaniens historia och dess främsta sevärdheter. I min salig fars bibliotek fanns på en hylla bland andra underliga böcker som jag aldrig rört även en som var författad av den heliga Teresa och en av Miguel de Cervantes. Det här låter förfärligt, och det var förfärligt. Men om jag är frank om min dårskap måste jag också få anföra att jag inte läst så värst många sidor, innan jag började bli oroad av det uppdrag jag förbundit mig att utföra. Jag försökte hålla kvar min lättfärdiga inställning från den tid då jag gjorde succé med *Skatter i Nationalmuseum!* "Köpa vykort och ta några hyggliga bilder, kan jag ju alltid göra. Och med texten får det bli någon råd som det blivit förut. Ingen begär ju mer av mig än att jag

ska göra andras populära arbeten alldeles helsikes populära." Men ju mer jag läste, ju enormare syntes disproportionen mellan mina krafter och arbetet framför mig. Det tycktes mig redan nu som om jag skulle bryta nacken på detta företag som var ämnat att bli en stigning och glanspunkt i min karriär.

När jag skriver ner detta har jag bredvid mig min spanska anteckningsbok och läser dess första sida, som skrevs redan hemma i Broköping under inflytande av min förberedande läsning. Den ger en föreställning om hur mina funderingar då togo sig ut och lyder så här:

"I jordens historia avlöser den ena cykeln den andra. Efter den rytm som höjer och sänker jordens yta sjunka kontinenter i haven eller stiga upp ur dem. Värme och köld, väta och torra avlösa också varandra i en rytmisk takt. Varma perioder med tropiskt klimat avlöses så småningom av torra kalla perioder med pinande blåst och mycket damm. Tills en ny period ger jorden vänligare tider på nytt. Samma rytm återkommer i människans historia. Ett folk träder in på historiens skådeplats, möter andra folk, utför heroiska prestationer och passerar ut i skuggan igen att vänta i århundraden på nästa kallelse.

Sådan är livets böljegång. Männe inte vi alla veta någonting därom? Ha vi inte sett den, då vi betraktat våra barns andetag under sömnen? Veta vi inte också någonting om växlingen i våra liv mellan varma perioder då allting växer och blommar och torra, kalla perioder med pinande blåst och mycket damm."

Denna tirad var tänkt som inledning till ett föredrag, och sedan hade jag ämnat utveckla hur Spaniens historia från historiens morgon och fram till modern tid tydligt markerar denna rytm med stigning och fall och stigning igen. Därför samlade jag min inledning till följande retoriska fråga:

"Ingenting stämmer oss så högtidligt som denna hemlighetsfulla rytm. I djupet av vårt hjärta hysa vi en brinnande önskan att få ett begrepp om vilka krafter det är som vålla den."

Efter denna praktfulla avslutning står en privat parentes: ("Nej. Livets rytm angår mig inte. Den når mig ej och är mig därför likgiltig.")

Men jag hade uttalat en önskan, och andarna som hörde den brydde sig inte om min parentes.

Jag förstår att människan som plötsligt blir tagen på orden, då hon uttalar en djärv önskan, kunnat bli en tacksam figur i gamla och nya sagor. Jag

känner mig åtminstone som en tacksam figur nu när jag efteråt skriver detta.

Är det för fräckt att säga att jag fick en aning om de krafter som vålla livets rytm? Det gör det samma, ty jag upplevde i alla fall själv vad det vill säga att lyftas upp av en våg som följde livets rytm, och jag lärde mig vilken kraft det är som driver en fallande våg uppåt igen. Ut från denna erfarenhet sökte jag tyda det jag läst i några böcker och sett i några städer. När jag visste vilken kraft som driver upp mot stigning, slöt jag därav vad det är som alltid vållar fallet.

Det finns ett berömt citat efter Francis Thompson som alltid kommit mig att se rött, då det använts i finare konversation:

"Thou canst not stir a flower
Without troubling of a star."

Vad är nu det för ett hejdlöst prat, brukade jag tänka. En människa måste väl vara lika mycket värd som en blomma, och ändå blir man bruten, luktad på och slängd på sophögen utan att en enda stjärna blinkar.

Men nu har jag kommit på mig med att använda det själv. Jag har skrivit de två raderna som en

hälsning till en vän. Och när jag skrev dem menade jag att uttrycka ungefär detta: när en människa blir rörd vid upplåter sig för henne ett nytt universum med nya stjärnor.

Voyage pathétique.

Jag skrev förstås till Margareta att jag ämnade stanna hos henne en dag på utvägen. Hon svarade och bad mig vänta till hemresan, ty just nu var henne varje minut dyrbar. Hon skulle tentera i internationell privaträtt, och eftersom det var hennes pappas fack, ville hon ha två betyg. Hon måtte ha trott att därmed var hennes mamma avklarad, ty när jag steg av i Lund på morgonen var hon inte vid tåget. Vänliga skåningar, för mig så gott som utlänningar, dirigerade mig till den port i ett plank, bakom vilket hon bodde i ett korsvirkeshus. Utanför detta blommade höstens sista och vårens första flora så vackert i den milda februari, jag var verkligen redan i södern. Jag letade mig upp för en vindlande trätrappa till ett slags mansardvåning med många dörrar längs en korridor. Margaretas visitkort var ett av de första, och som dörren var olåst steg jag in. Där låg hon på en resårbotten i en enda röra av kuddar och filtar och kompendie-

häften. Mittibland allt detta satt på sängkanten en stor grann studentpojke, klädd i badrock och tofflor, och påtagligen förhörde han henne ur en tjock blåpärmad bok han hade i knäet. En dörr stod på glänt till ett rum bredvid, jag förstod att det var därifrån han kommit. Det hela verkade ménage i allra högsta grad.

Margareta var blossande röd i ansiktet och hennes ögon glänste. Håret krusade sig högt om huvudet, precis som när hon som barn lekt sig varm.

När hon fick se mig, brast hon i skratt, och jag förmodar att både studenten och jag sågo komiska ut.

— Titta på mamma! sade hon.

Jag vet ej om det var en uppmaning till studenten, men i varje fall följde han den ej. Han drog hastigt åt snöret om badrocken och försvann genom den halvöppna dörren med något som lät som: ursäkta. I flykten förlorade han en av sina tofflor. Jag tog upp den, öppnade dörren och slängde in den efter honom. Jag vet inte vad den träffade, men det smällde till hårt. Därefter tog jag en stol och satte mig med ryggen mot dörren.

Sjelva Margareta såg ett ögonblick förskräckt ut.

— Slog du ihjäl honom? frågade hon.

— Nej, men jag hade gärna velat det.

Jag tror inte jag förr haft klart för mig hur dyrbar Margareta är: en skatt av ungdom, skönhet, eld, vilja, liv, möjligheter. Inte heller hade jag vetat att hon var min heliga, dyrbara och oantastliga egendom, och att den som vågade grabba åt sig den var en tjuv och min dödsfiende.

Margareta lade sig till rätta mot kuddarna för att så bjuda stormen spetsen. Men herregud, flickan hade feber, hon hostade, hade katarr i slemhinnorna, hon måste först få ombäddat, varma drycker, medicin. Jag satte i gång med att vårda henne, pratade om min resa och Anna Johanson tills situationen slutligen gick henne på nerverna, och hon själv provocerade fram ett samtal om studenten i badrocken.

— Nå hur är det mamma? sade hon och såg inträngande på mig för att lista ut hur långt hon skulle våga gå.

— Det förstår väl du själv att jag är arg och förtvivlad, sade jag.

— De stucko en ögonsten med tagg, de kastade smuts i en liljas dagg, va?

— Var allvarsam Margareta, sade jag. Hur *kan* du?

— Tänk att de äldre alltid ska glömma bort vad det är som gör att man *kan*.

— Men vad har en sådan där snorvalp som . . .

— Sex appeal, sade Margareta. Men sedan ångrade hon och sade: jag tycker om honom. Han blir bra som partner, tror jag.

— Partner, vad menar du med det?

— Att jag har gjort mitt val.

— Jaså! Hur kan du göra ditt val redan nu? När det finns så många män . . .

— Det sägs så. Men det angår mig inte, sade Margareta stolt.

— Herregud! sade jag. Och här har man gått och hoppats att det skulle bli något av ens dotter!

— Mamma, sade hon, utgå inte från att jag är en idiot som likt dig driver en karl till vansinne! Tror du inte att jag haft nytta av att ha dig som avskräckande exempel?

Margareta har alltid haft för vana att under en skämtsam jargong, varunder ömheten togs liksom för given, vara ganska oförskämnd mot mig och jag har tolererat det emedan det underlättade öppenheten mellan oss. Men detta tolererade jag inte. Margareta blev förskräckt och häpen då hon såg hur utom mig jag blev. Hon liksom människor i allmänhet beräknade resultatet av sin träff efter storleken av tillhygget och kraften hon lagt in i dess

hantering. Och det här var ju inte värre oförskämt än mycket annat hon sagt. Men reaktionens häftighet hänger ju framför allt på *var* man träffar: om i ett öga, ett sår, en blottad nerv, så behöver det bara vara en liten sten. I min smärta, mitt raseri och rädsla vrok jag ur mig många noga bevakade hemligheter. Hur kunde hon inbilla sig att hon stod över livets lag och kvinnornas öde? Hon skulle nog komma att offra sitt liv och sin framtid åt denne yngling lika lätt som man offerar en knapp i en kollektbössa, alldeles som jag gjort till min eviga olycka. Kärleken skulle smyga sig in som ett gift i hennes blod och vålla en intoxication, under vilken hon skulle begå lika många dumheter som jag och slutligen lida lika mycket. Kunde hon då inte, det bad och besvor jag henne, åtminstone ta sin juris kandidat först, innan hon drack denna giftiga dryck, så att hon hade något att falla tillbaka på, när den oundvikliga reaktionen kom?

— Nej, det kan jag inte, sade Margareta. Och varför skulle jag för resten göra det? Allt det där du säger har ju ingen tillämpning på mitt fall. Kom ihåg, om jag får be, att jag är en annan generation. Vi ska upprätta en advokatbyrå tillsammans, han ska ta de kvinnliga klienterna och jag de manliga.

— Hur långt har han kvar?

— Han är ett år yngre student än jag, men vad gör det?

— Stackars barn, sade jag, det får du väl se. För resten får du inte se det. Jag anhåller nämligen att så länge du tar emot underhåll av mig, du också rättar dig efter mina önskingar i fråga om din livsföring.

Hon svarade trotsigt att hon kunde skriva och be sin far om ett lån.

Jag sade, darrande av vrede, att hon kanske kunde vänta med det ännu något. Jag skulle ändå snart dö i lunginflammation eller någon annan inflammation på ett norrlandshotell. Sen men inte förr kunde hon få vädja till sin fars hjälpsamhet och se hur det lyckades.

— Och du gör anspråk på att vara en gentil person, sade Margareta, nu lika arg.

— Om det betyder att jag ska låta din far ha något med dig och dina affärer att göra, så avstår jag från sådana anspråk.

— Jag har aldrig förstått... sade hon och hejdade sig. Men jag visste mer än väl att fortsättningen skolat lyda: pappa så bra som nu. Men hon fortsatte: att två människor som slutat tycka om varandra behöver bli så bittra för det. Det är väl också fan.

Jag anhöll att om hon inte kunde låta bli att såra och förolämpa mig det åtminstone borde ske utan svordomar.

Hon sade:

— Jag svär inte, jag förbannar.

— Mig? frågade jag och fattade genast distinktionen. Det är i så fall lite eget.

— Nej, inte dig, sade hon. Du är ju söt fast du är outhärdligt romantisk, och jag älskar dig. Men dina profeter, dem förbannar jag.

— Du talar som du har förstånd till, sade jag bevekt, förstås, av att hon älskade mig.

— Det går i alla fall ofantligt utanpå mammas och Ellen Keys förstånd, sade hon.

— Det är möjligt, sade jag. Men nu vågar jag inte resa från dig. Hur skall det gå med min spanska resa och Anna Johanson?

Det blev tyst en stund, Margareta drack sitt heta citronvatten tillsatt med konjak och begrundade situationen. Slutligen sade hon åt mig att låsa dörren in till ynglingens rum och ge henne nyckeln. Därpå tog hon min handväska som låg inom räckhåll och lade nyckeln i den.

— Begriper du? sade hon. Detta är för att få dig i väg till Spanien. Överenskommelsen gäller tills du

återvänder från din resa. Om du inte ångrar dig under den.

— Vad gäller den, frågade jag.

— Det begriper du väl. Den gäller min resarbotten. Men kom ihåg, att du nu har utnyttjat alla dina möjligheter mot mig. Du har påpekat att jag tar emot ekonomiskt understöd. Du har tarvligt nog hotat med att dö och slutligen med att slå dig ner här i Lund. Så nu har du ingenting kvar, om det verkligen skulle behövas en påtryckning.

Hon sträckte armarna mot mig, och jag tog emot hennes infektiösa omfamning.

— Älskling, sade hon med rinnande tårar, måtte du få riktigt roligt i Spanien. Om du själv förälskar dig i en spanjor, så är du väl inte så lumpen att du behåller nyckeln ändå?

— Sådant önskar man inte sin värsta fiende, sade jag. Det ska du inte ligga och hoppas på.

På natten låg jag i en tillfällig säng inne hos Margareta. Hon sov, men en dramatisk och levande sömn. Nu levde hon ett oåtkomligt liv med leenden, suckar, häftiga rörelser och ohörbara ord. Inför detta förekom mig min seger med nyckeln löjlig, dock icke nog löjlig för att jag skulle ge tillbaks den. Så småningom blev hon lugnare, men då var det för sent för mig att somna. Under samtalet hade hon

frågat mig vad som egentligen gått åt mig som så oerhört misskött mig i livet, och jag hade fräst till: "Vad gick åt *dig* som skaffade influensa strax före tentamen?" Ty en smitta, en förgiftning, var mitt eget rätta ord på det tillstånd av yra, dröm, dårskap, skarp törst, ljuv mättnad och bitter hunger, som slutligen ebbat ut i förgängelse, i fullkomlig tomhet och gjort, som min gamla fröken sagt, en mekanisk docka av mig. Men jag visste att därmed hade jag bara omskrivit fenomenet, inte förklarat det. Aldrig hade jag så klart som den natten insett att mitt liv rymde ett avsnitt, som var mig fullkomligt obegripligt.

Det var egentligen spöklikt och upprörande att än en gång tillbringa natten i ett studentskerum.

Någonstans i detta hus förhöjde ungdomarna sin samvaro med en grammofonskiva ur Tolvskillingsoperan, som, troligen utspydd nu ur Tyskland, alltså funnit en fristad här.

Det skulle allt vara intressant att veta, tänkte jag, om Margaretas generation är så mycket förständigare bara för att den citerar Fröding parodiskt. Sjörovarjenny är givetvis råare men därför alls icke mindre sentimental än Osviva. "Allt hon mig gaf. Sin makes gyllene konungaked, medan hon smekte mitt hufvud, mildt kring mitt hår hon vred,

gaf mig sin själ och för min skull bröt hon sin heliga ed..." Ack ja. Jag mindes hur jag den tiden önskade att jag haft en helig ed att bryta för Andreas' skull.

Månen sken in alldeles infernaliskt. Jag fick faktiskt en hallucination av den älskade gestalt som en gång låg på knä på mitt golv mitt i månskenstrimman och sade: "Månen dubbar mig till din riddare."

... und da er kein Geld hatte... und da er nicht wusste was sich bei einer Dame passt...

Genom den fräna balladen hörde jag ekot av det svar jag gav min riddare: "Jag bryter för din skull min heliga ed", och mindes att mitt beslut att ta examen fått duga som helig ed i nödfall. Men vad som inspirerade mig till det vilda ädelmod varmed jag offrade åt hans flyktiga lidelse min själ, min kropp och min framtid, det hade jag inte mera den blekaste aning om.

Jag vände mig förtvivlad mot väggen. Men där såg jag andra syner från andra skeden. Jag såg med skärande tydlighet hyllorna och föremålen på hyllorna i Anna Johansons affär, såsom de sett ut den julafton, lagom många år efter månskensnatten, då jag kom in och under skamlöst strömmande tårar bad henne hjälpa mig att söka ut en julklapp åt min lilla dotter. Men jag begrep nu

efteråt inte heller varför jag den gången grät. Hade jag varit då den jag är nu, skulle jag köpt klänningstyg och förklädstyg med största sinnesro och tacksamhet över att äventyret med Andreas äntligen gått över.

Allt är hemligheter för mig, tänkte jag. Glömnda och förlorade för alltid.

"Ditt livs stora sorgespel", sade den filmbildade Anna Johanson en dag icke utan välbehag. Jag minns att jag skrattade då och ryckte på axlarna, alldeles som jag skulle göra om någon sade till mig: "I din bägare, som nu är tom, rymdes en gång oceanen." Ty jag kan inte tycka att varken Andreas eller jag hade mått nog stora att nämnas i samband med oceanen. Inte ens min dårskap var så stor.

Nästa dag satt jag vid Margaretas säng och läste på mina läxor medan hon läste på sina. Plötsligt hittade jag i Washington Irvings skildring av Alhambra något som väckte mitt något förströdda intresse.

— Margareta, sade jag, här står att i Alhambra finns som emblem över Rättvisans port en väldig hand och på annat ställe en väldig nyckel. Vidskepliga människor tror att en dag ska handen gripa tag i nyckeln, och då ska Alhambra störta

samman. Jag hoppas att du inte är lika vidskeplig i vad rör *min* hand och *din* nyckel.

— Mamma lilla, jag vet så mycket om Freud att jag kan tyda ditt monomana hat mot kärleken, sade min dotter. För resten, apropå det, vet du att pappa ska resa ner till Madrid på en kongress? Kodifiering av internationell lag! Tack vare honom, får vi mycket mer än förut att läsa på, sade hon stolt.

Medan Margaretas influensa gick sin gång, närmade sig med oroväckande fart den dag jag utsatt för mitt möte med Anna Johanson. Margareta var mycket ivrig att jag skulle hålla överenskommelsen, annars ger du mig ju dåligt exempel, sade hon. Så att jag fick ta med mig influensan som Margareta överlätit på mig och fara genom Europa med den.

I början kunde jag inte riktigt uppskatta att jag var på min första långa resa ut i världen. Jag hade för mycket baciller med från det förflutna och från Lund och jag kom inte från att gräma mig över att Andreas i sista stund uppskjutit vår bröllopsresa och ställt den på framtiden. Tänk att ha fått resa ut då man var ung och frisk i stället för nu, då både Europa och en själv gick med feber. För Andreas del hade det ju varit en riktig uträkning. Han hade med genialt förutseende falkat upp en karriär och visste redan då att en begåvad ung man

som slog sig på internationell rätt som specialitet hade framtiden för sig och skulle, som han sade för att trösta mig, få göra många bröllopsresor på statens bekostnad. Det slog också in bokstavligen, blott att det blev andra fruar som fingo fara på de stora kongresserna. Och just nu där jag satt och svettades och frös i ett hörn av den för all del mycket snygga men trista och kvava tredjeklasssalongen på färjan, kunde jag inte höja mig över en tarvlig bitterhet över att vår bröllopsreskassa gick åt till att trycka en avhandling. När vi tagit land och foro genom Nordtyskland, hade jag dock kommit så långt att jag förstod att jag aldrig hade dugt till att följa honom genom hans kongresser och ryktbarhet. Nej, jag var för begränsad, för envis, för småsint. Jag skulle aldrig kunnat dölja för honom att jag fann det viktigare att göra rätt för sig privat än att känna och samordna alla existerande privaträtter i hela världen. Alltså borde det inte gräma mig att jag fått avstå. Den ideala följeslagerskan skulle han i alla fall inte få med sig, ty den skulle Margareta ha varit och henne hade jag för eget bruk!

Inte ett enda ögonblick höjde sig denna februardag ur sin dimma till något som liknade klarhet. Det Europa jag såg utanför kupéfönstren låg i ett

dunkel, liknande det som står i universum och döljer för oss utsikten till de bortersta stjärnorna. Det var som att köra genom en värld som låg i ängslig förbidan på vad som skulle komma. Några timmar senare visste jag att detta något redan var på marsch och stunden för ett fullkomligt genombrott nära. Det förstod jag då jag kom till Hamburg och såg att staden var intagen av ungdomen på ett sätt som studenterna i Lund inte hade en aning om. Centralstationen var besatt av de bruna och svarta, men denna kväll hade proletärerna intagit gatan. Då jag gick ut på den, kom jag mitt in i en armé som trampade fram utan annat kommando än hungerns, utan annan uniform än fattigdomens, men de voro ändå samlade och märkta lika påtagligt som de andra. Jag begrep inte genast i vilken oerhörd motsättning de två ungdomshärarna stodo till varandra, nej inte ens då de röko ihop med skrik och skott, begrep jag hur allvarligt det var. En svensk tror så gärna att en pistol är en attrapp. Så att när ett väldigt ljuskastarsken upplyste platsen utanför stationen knäppte jag helt turistmässigt på försök en skara flyende pojkar med min kamera. Men nästa dag läste jag i Paris att den kvällen kostat fem döda och många sårade. När bilden blivit framkallad, visade den sig vara en underbar spökbild av skuggor som

flydde och föllo. Kameran hade sett värre ting än jag. Här hade jag alltså en inledningsbild till min resa. Bakpå den skrev jag under starkt intryck av ögonblickets stämning detta:

"Ungdomen tror att den har makten därför att de äldre stundom lämna gatorna fria. Men den är besoldad och dirigerad av hemliga viljor, vilkas mål den icke känner. Dessa dela ungdomen i två läger och hetsa dem att tömma ut sitt raseri och sin förtvivlan på varandra. De tillhöra samma generation, samma land, samma Europa. De ha samma öde. De ha samma begär efter arbete, frihet och bröd men måste ändå slå ihjäl varandra, ty de känna inte igen varandra."

Efter detta dop i Hamburg var jag verkligen ute i Europa.

Längs efter de stora stråkvägarna letade sig en smal och sparsam rännil av turister mot de varma länderna, en återstod av den breda ström av oberoende och bekymmerslösa människor som fordom rann söder ut vid den här tiden. Även de få tycktes inte ha den säkerhet som fordom de många. Jag tyckte de alla torterades av en fix idé: den att skenorna revos upp bakom dem och återvägen avskars vartefter.

Först då vi stego upp genom Pyrenéernas branta bruna kullar mot det spanska höglandet lämnade mig detta intryck och gav rum för en underbar känsla av befrielse. Denna väldiga högslätt där stenekar och olivträd, städer och byar växte lika naturligt på kullarna, verkade stolt och stor och sluten i sig själv inom sina blåa, snökrönte berg. Just som ett land skulle vara, tänkte jag, där folket marscherade i otakt med hela världen, och bekände sig till demokrati och Nationernas förbund, medan alla andra avsvuro dessa ideal.

För varje plats jag reste förbi: San Sebastian, Burgos, Escorial, Aranjuez sade jag: vänta, ligg stilla, jag kommer snart tillbaka med Anna Johanson. Ivrigt höll jag ögon och öron öppna för små poänger, som kunde vara till nytta för en bondpredikant, men förgäves. Jag blev inte ens insnöad i bergen norr om Madrid, det blev nästa tåg förunnat.

I Madrid befann sig Andreas, jag såg honom på första sidan i tidningen Ahora. Det var en poäng, men inte av dem som kunna utnyttjas inför ett auditorium. Fantastiskt att möta honom så här mitt i den absoluta tystnaden och det jordklotsvida avståndet mellan oss. Jag försökte läsa vad han yttrat om den spanska kvinnan. Jag begrep inte mycket,

men jag hittade ett av Andreas' favorituttryck mitt i en sats och det var mig nog.

Spanjorskan, förklarade denne nordiske parisare för intervjuaren, liknade av alla kvinnor han lärt känna, mest la grande femelle. Och han berömde den hemlighetsfulla kvinnliga klokheten i hennes stolta och kyliga sätt att mottaga männens hyllning, ty därmed höll hon deras låga vid höjd.

Detta var verkligen utomordentligt intressant. "Mamma, utgå inte från att jag är samma idiot som du som drev en karl till vansinne." — "Den hemlighetsfulla klokheten att kyligt mottaga männens hyllning." De två satserna passade ihop som två skärvor ur samma sönderslagna sanning, men var voro de andra bitarna?

Jag hade varit på utkik efter la grande femelle, ända sedan Andreas i ett avgörande ögonblick slungat i ansiktet på mig den förkrossande beskyllningen att jag inte hade så mycket av la grande femelle i mig som han behövde. Han brukade ju pryda upp sitt erotiska språk med franska glosor även då han befann sig på okvädandets nivå. Jag trodde visserligen inte på hans passion för la grande femelle, bara för att han talade om henne. Man tror inte att en katt är musikalisk bara för att han sitter så stilla, medan han lyssnar till fågelsången. Men

jag var i alla fall intresserad av att få veta hurudan han föreställde sig den stora honan, urälskarinnan och urmodern som gjort mig urarva. Då han inte kunde säga mer än: hon är flott, hon är large, hade jag förslagsvis gett honom en skiss av henne: en fjärilsvingad kossa med stora juver, en näktergals tunga och en kattas grace.

Var så god! Vad nu, duger hon inte? Hurudan är hon då? Han hade blivit mig svaret skyldig, men hade tydligen fortsatt att söka henne under sina resor med den internationella privaträtten, och nu hade han äntligen funnit henne! Jag tyckte ett ögonblick synd om hans fru. Men blott ett ögonblick.

I Madrid upplevde jag något inför vilket denna sinnesrörelse förbleknade. Det var helt enkelt det att jag kunde besöka Prado och betrakta de stora mästarnas verk utan någon gripenhet, med fullkomlig likgiltighet. Detta var för mig vad det måste vara för en präst, om sådant händer, att läsa sin söndagstext utan att den säger honom det allra minsta. Jag blev förskräckt. Jag hade fruktat för min oförmåga att fatta och återge vad jag såg. Jag hade tänkt mig möjligheten av att jag skulle uppge försöket inför uppgiftens höghet. Men inte att jag skulle gå här torr och kall som inför vilken oljefärg som helst. Vad var det åt mig? Var det

Andreas, var det Margareta som sugit all saft och allt intresse? Nej, det fick inte vara så. Jag beslöt att skylla allting på min ensamhet. När Anna Johanson kom skulle allt bli annorlunda. När jag fick någon att vandra samman med, någon att lägga ut för, någon att entusiasmera igen, då skulle källorna öppna sig på nytt.

Med feberaktig iver motsåg jag vårt möte.

En annons i Times.

Times är en belevad gammal herre som tycker om att visa sin självbehärskning genom att berätta världsomskakande händelser med ett orörligt ansikte. Man känner sig lite förmer i hans sällskap än annars, ty han väntar sig att man skall förstå betydelsen av valen i Amerika och Tyskland, även om resultaten berättas med ljusa typer. Det är alltid en omväxling med tidningar som ålägga sig själva ett hysteriskt anfall varje dag. För resten har den gamle herrn också sin ömma och ömtåliga sida, den där han samlar de personliga annonserna.

Den som känner den sidan vet att den är täckt av små, tätt hopträngda bokstäver i långa kolonner. Att hitta det budskap man söker där måste i vanliga fall vara lika svårt som att hitta sin egen lilla grå soldat i en defilerande jätteamé. Men på denna punkt i min resa hade en liten vinddriven djinn från de gäckande andarnas land på andra sidan Medelhavet fått tag i mig och börjat leka med min

existens. Då jag tog Times från läsbordet i hotell Christinas läsrum, hade han klart för sig att jag inte väntade något budskap och just därför måste ha ett. Så det hände att två små rader trädde ut ur spalternas jämna led, knuffade undan sina små kamrater och stodo fria mitt i sidan, varpå de växte till rubrikstil och ropade till mig:

DON'T WORRY! I SHALL NOT CHANGE,
DAYS ARE BRIGHT AHEAD.

Jag lät Times sjunka ner i knäet och började leka med mina små soldater. En dag, tänkte jag, befann sig författaren till denna märkliga annons på sin post i en utkant av imperiet. Kanske vaktade han kulis i Kenya eller Gandhi i Poona eller satt som sekreterare vid en överläggning med araber och judar i Palestina. Men hela tiden medan han skötte sitt arbete grubblade han över ett brev han fått från något annat hörn av världen, där engelsmän äro som hemma. I det brevet skrev hans trolovade att hon snart måste dö utan ett ord från honom, men någon adress att skriva till kunde hon inte ge honom, ty den hårde fadern höll henne med flit i okunnighet om resrouten, blott det visste hon, att den icke gick till Nairobi, respektive Poona och Jerusalem. Det enda jag kan tänka ut, stod där i

brevet, är att du kommunicerar med mig genom Times, ty den jagar far upp var vi än är.

Den unge fästmannen hade ledigt kunnat fylla hela Times med sådana ord som skulle hindra henne att dö, men det förbjöd sig ju själv, emedan även andra mindre viktiga ärenden skulle ha sitt utrymme. Medan han var som mest rådvill, kom kärlekens genius och dikterade i flygande fart två rader, så korrekta att de kunde möta hela den engelsktalande världens blickar, så allmänna att varje älskande kvinna mellan Korpilombolo och Kap kunde ta dem åt sig, men samtidigt just det som hans älskade behövde för att hållas vid liv tills de möttes igen.

Hon ska inte oro sig. Han kommer aldrig att förändras, och hon vet bäst vad det betyder, omsatt på deras kärleks språk. Framtiden ligger strålande framför dem, hon ska inte fästa sig vid den som kraxar om dess djupnande skuggor. Här är en man som ser rätt igenom dunklet i universum och räknar stjärnorna där bakom.

Jag beslöt att annonsen måste ha sin plats i något sådant sammanhang. Ingen annan än kärleken väljer sina ord med denna fruktansvärda intuition och denna fullkomliga ansvarslöshet.

Jag försökte sätta mig in i hur det skulle varit om detta budskap skrivits av till exempel Andreas

för att nå mig, där jag satt ensam i ett hörn på Spaniens sydspets. Men inte ett ögonblick kunde jag försätta mig i den situationen. Därav leddes jag att på nytt konstatera att jag glömt allt vackert jag kunnat om kärleken.

I alla fall roade mig de två raderna, eller oroade mig, jag vet inte vilket. Så att jag beslöt behålla dem som en kuriositet från våren 1933, då alla människor voro vettskrämda.

Jag såg mig försiktigt omkring bland gästerna i det kretongklädda läsrummet. Det var ett sådant rum som, antar jag, man endast kan finna i närheten av brittiska imperiets viktiga utposter. Det här råkade ligga i Algeziras under Gibraltars skugga och besöktes därför av anförvanter till dem som där göra vakt åt imperiet. Detta klientel dominerade hotellet liksom engelsmännen Gibraltar sund och voro fullkomligt hemma hos sig på det mest självfallna sätt. Här serverades engelsk mat, här brann en brasa i en engelsk spis, här stickades jumprar och här stodo golfklubbor i vestibulens alla hörn. På tidningsbordet fanns förstas inte en enda spansk tidning men däremot Times, Daily Mail, Observer och Tatler.

Även nyanlända gäster drog sig genast in i sådana samtal om bussrouter, hotell och sevärdheter som

världsresenärer föra då de mötas för en dag eller två i karavanserajen. Men ingen vände sig någonsin till mig, ty utan att jag öppnat munnen, visste man att jag inte hörde till sällskapet. Kanske syntes det trots Anna Johansons ansträngningar på mig att jag är en småstadsbo ute på sin första stora resa i livet. I Bjurnäs anser man nog att jag är en aning för världslig och elegant, men icke så här. Kanske höll man mig för tyska, emedan det är något visst trubbigt och naturfärgat över mig. Kanske spårade man min hemort till Oslo i Switzerland eller Stockholm i Norway. I vilket fall som helst, så var jag ignorerad. Det hade den fördelen att jag kunde ta upp en pennkniv och skära ut annonsen i Times utan att någon observerade mig.

Så trodde jag åtminstone. Men jag hade inte väl hunnit lägga tillbaka Times bland de andra tidningarna och retirera till den djupa länstol där jag barrikaderat mig, förrän en dam reste sig ur kretsen vid brasan och dök rakt ner på Times som om hon vaktat på den.

Det jag sett av henne förut var en gyllene shingle och en absolut naken rygg samt återskenet av hennes skönhet på tre mäns ansikten. När hon nu reste sig i hela sin längd och gick fram i rummet, blev jag slagen av kontrasten mellan hennes av modehuset

så skamlöst menade aftonklänning och hennes amazonmässiga gestalt. Om hon ville väcka beundran och gladdes över att hon gjorde det, så syntes i varje fall intet spår av sådana sinnesrörelser på hennes bleka vackra ansikte, hårt och bittert som om det huggits ur ett stycke salt. Dessutom var den gyllene frisyren insprängd med ett skimmer av grått.

Allt detta såg jag medan jag studerade henne intresserad som jag alltid gör med kvinnor av någon distinktion, antingen sorgens eller skönhetens. Det var fortfarande la grande femelle som spökade i mitt medvetande och inte lämnade mig någon ro.

La grande femelle är först och främst storslagen, large som Andreas sade, och det *fanns* något storslaget hos denna engelska som såg ut som en dekolleterad militär, vilket hon, fick jag senare veta, också var. Detta gällde inte bara händer och fötter, också den disciplin var storslagen, varmed hon höll sig själv i tukt som om hon haft ett helt regemente av känslor i myteri att kuva till lydnad. Dock sade mig min känsla att la grande femelle skulle rycka ut till strids mot vidriga öden beväpnad med värre vapen än disciplinens. Så att jag sade till mig själv: nej, det är inte hon.

Herrarnas konversation tycktes bli intressantare,

då deras dam lämnade dem. På mig impone-
rade dessa tre män: jag tyckte de sågo ut att ha
varit rådgivare åt konungar. De förde alla tre så
stolt och vackert sina smala fina huvuden, vilka voro
nyanserade i isvitt, milt grått och normanniskt blont,
allt efter de årgångar av suveräner de tjänat. Den
äldste måste ha lämnat ett imperiums tjänst efter
väl förrättat värv, hur den mellerste stod kunde
jag inte bedöma, men den unge var aktiv som bäst.
Hos honom fanns varken den äldres serena lugn
eller den gråsprängdes skeptiska resignation. Ett
hotat världsherradömes oro fanns i hans mungipor,
och det låg lidelse i hans röst, när han förbannade
den engelska universitetsungdomen av i dag.

Jag ansträngde mig av alla krafter att lyssna till
och fatta vad det var de talade om. Vad stod på?
Hur hade det kunnat undgå våra tidningar att
blomman av Englands ungdom just nyligen för-
rätt kung och fosterland?

Men på andra sidan om mig var ett sällskap för-
samlat som brydde sina hjärnor med att fundera
över vad den där fellown hette som målat de där,
hur många var de nu, dvärgarna i, vad hette det nu
igen, det är museet i Madrid. Till slut då det blev
för svårt, vände jag mig till dem och sade: han
heter Velasquez. I den paus som följde, innan man

på den kanten hunnit finna ett nytt samtalsämne, hörde jag den äldste av de tre säga:

— Ja, det allvarsamma är att ur den krets som nu offentligt nekar att tjäna kung och fosterland vid nästa krig — där fick jag veta det — brukar Great Britain hämta sina regeringar, sina ärkebiskopar och vicekonungar.

— Det kommer inte vidare att ske, sade den unge.

Han interPELLERADE den mellerste, och denne gjorde ett försök att samla sig och återvända till diskussionen. Han var tydligen orolig över att den dekolleterade damen dragit sig undan med Times och inte kom tillbaka. Jag visste inte om hans oro var en makes eller faders, kanske inte han heller.

— Ja, sade han så lågt och onyanserat, att jag nätt och jämnt hörde det, naturligtvis stör mig Oxfordresolutionen. Jag skulle för länge sedan ha haft en enhetlig världsbild, om jag inte vore tvungen att söka passa in sådana sporadiska utbrott av mänskligt förnuft i densamma som Oxfordresolutionen otvivelaktigt är.

Jag trodde de båda andra skulle råka i uppror över denna sats, men de bara sågo på varandra med ett småleende av hemligt samförstånd. Och den äldste, som jag taxerat till Edvard den sjundes tjänare, sade vänligt och förbindligt: ja, men då

måste man medge att svårigheten redan börjar, då man skall bestämma vad som är rätt. Jag var ju med här i Algeziras år 190- låt mig se 6, då fransmännen och vi lyckades få en för oss mycket förmånlig överenskommelse med tyskarna i Marockofrågan. Därmed bröt vi udden av den tyska krigsprovokationen och det tyckte vi den gången var ett absolut gott. Kungen var mycket nöjd, minns jag. Men jag har frågat mig sedan, om vi inte gjorde världen en stor otjänst med att lirka med tyskarna den gången. Kanske skulle vi i stället tagit kaisern på orden och slagit till.

— Allt beror på om man går in för att världskriget ändå måste komma, sade den yngre.

— Ja, sade den mellerste, naturligtvis måste det komma. Världslogiken fordrade ju att vi som slaktat Afrika utan att fråga offret om lov och sen fördelat bytet orättvist, måste utkämpa striden därom på egen mark.

Jag var hänförd. Det var något för mig att få lyssna till män som diskuterade om de borde uppskjutit världskriget eller ej och som undrade hur mycket fortare de möjligen kunde vunnit det, om de börjat 1906. I alla fall hade ett krig *då* erbjudit slagflottan helt andra möjligheter, sade den yngre förargad.

— Det är möjligt, svarade den gamle undfallande, men man kan inte begära att vi skulle genomskåda vad tyskarna kunde åstadkomma på de åtta åren.

— Vad har man militärattachéer och spioner till?

— För min del, sade den mellerste, halvt vänd mot damen med Times, anser jag att den största vinsten med ett krig 1906 varit, att vi nu varit liksom åtta år längre fram i tiden och vetat vad vi nu först ska veta år 1941.

— Och tror du det blir någon glädje för er som lever 1941 att veta vad som blir att veta då?

— Ja, sade den andre, ty väntan och ovisshet är det värsta av allt.

— Förlåt, ja visst, jag glömde...

Då jag förstod att samtalet kommit att snudda vid intima ting, försökte jag att inte höra något mera. Nu hade jag i alla fall fått reda på en av dessa försuttna möjligheter till världskrig, varom vi vanligt folk inte ha någon aning. Och jag hade erfarit att i en krets av tre män som tjänat engelska konungar, det kunde finnas en som satte i fråga inte bara visdomen av att stycka Afrika så orättvist att Tyskland gick hungrigt och hämndlystet hem med en lägg och en slanksida, utan överhuvud stormakternas rätt att dela Afrika mellan sig.

Äntligen kom damen tillbaka.

— Något särskilt av intresse i Times? frågade den mellerste betydelsefullt.

— Nej.

— För trött att ta en promenad?

— Ja, hon var för trött att ta en promenad.

Men jag tog upp idén och gick ut i det ljumma fuktiga mörkret som doftade av rosor och hav. Jag var glad att nu ha klarat av den sista av mina ensamma kvällar på den här resan. Nästa dag skulle min trofasta Anna Johanson komma med båt från Genua, och allt skulle bli annorlunda. Jag skulle inte längre behöva avundas varken de aktiva eller pensionerade engelska skönheterna deras män, ty Anna Johanson skulle på sitt svenska språk klara av hotellpersonalen lika bra som någon överste eller amiral. Och framför allt: jag skulle få ett grepp om resans mötande märkvärdigheter, när jag fick någon att lägga ut dem för. Jag behöver ett auditorium för att få ordning i mina tankar, det är därför det går så bra för mig att bondpredika.

Just som jag skulle somna, fick jag en barock idé. Uttrycket i den långa engelskans ansikte kom för mig och klangen i hennes röst, när hon sade att där stod ingenting särskilt i Times. Tänk om budskapet jag skurit ut varit ämnat åt henne, ja just

åt henne! Om något så fantastiskt vore möjligt och varför inte, då hade jag tanklöst avbrutit förbindelsen mellan tvenne älskande.

"Nå, än sen", tänkte jag, "det kan inte annat än vara en god gärning att avskära förbindelsen mellan tvenne älskande."

Vid världens gräns.

Följande morgon gick jag ner till hamnen för att fara på visit till Gibraltar. Men då jag upptäckte att jag inte skulle hinna tillbaka före Anna Johanssons ankomst, beslöt jag att studieledaren i Bjurnäs finge nöja sig med en beskrivning på avstånd. Jag skulle ju ändå snart själv befara samma vågor som burit Columbus då han som mänsklighetens ambassadör red ut mellan Herkules stoder på det stiglösa havet.

Vad har jag egentligen samlat i ladorna åt mitt auditorium? tänkte jag. Jag hade i min anteckningsbok blott en enda anekdot, den om det hälsopedantiska spanska herrskapet som alltid tog upp en ko levande i våningen när barnen skulle ympas för att få vaccinet färskt från juvret. Och den anekdoten kunde till på köpet endast rätt uppskattas av läkare och barnmorskor! Konferensen i Algeziras och kravallerna i Hamburg, världskrigets förspel och efterspel, måste räknas till politiken kunde jag tro,

och lågo utanför mina rämärken. Men man kan inte stå på den punkt där jorden förr tog slut, utan att sugas tillbaka till urtiden. Jag satt på en sten vid stranden, tiden rullade tillbaka såsom havet gjorde det och blottade sitt förflutna. Och det jag såg för mig, det fick på mitt spiralblock följande form, tänkt såsom lämplig för Bjurnäs:

"För länge länge sedan, för oändliga tidsåldrar tillbaka, visste djuren inte av någon annan fara än jordens egen oro. Det var deras storhetstid och frihetstid, ty än så länge var människan en av dem. Ibland röt jorden till och jagade undan dem, och då, om de inte skyndade sig från sina beten, sjönko de i djupet med en värld, men det var en större död än den de lida nu i slakthusen. Ibland tvungo klimatförändringarna dem att bryta upp och söka följa den flyende värmen och växtligheten i spåren. Man kan tänka sig hur väldiga hjordar jagade fram och tillbaka över de gränsfria namnlösa landytor som vi sedan ingärdat och givit namn.

Engelska kanalen hindrade dem ej och ej heller engelsmännen, ty ingendera funnos då. Lika litet Gibraltar sund, ty mellan Europa och Afrika var då en landbrygga spänd, på vilken de kunde göra sina framstötter och sina reträtter. Även de djur som

togo upp striden med kölden och knappheten kunde klara sig, så till exempel den fyndige elefant som lät växa ut ull för att reda sig mot kylan. Men för den obevekliga människan som satte en gräns för allt utom för sin fräckhet, måste djuren till slut falla till föga. Nu äro de instängda inom sina reservat och det torde vara dem en klen tröst om de alls förstå det att människan stängt in sig själv på samma sätt med taggråd, passkontroll och invandringsförbud och icke är mycket friare än de. Vad veta de om människorna? Veta de att sedan dessa kuvat sina bröder djuren, ha de vänt sig mot varandra med större vrede än någonsin?

När vi komma till den tid som lämnat kvar vittnesbörd om människornas föreställning om världen, finna vi att djurens gångna storhetstid sjunkit i glömska. Under antiken hade folken kring Medelhavsländerna ingen aning om att Medelhavet var ett senare fenomen i världens historia och inte heller om att vad de kallade Herkules stoder, det vill säga klipborna på båda sidor om Gibraltar sund, voro två kvarlämnade bropelare efter en nerrasad brygga.

Vi förstå lättast hur de tänkte sig jorden, om vi se en näckros simma i en damm, och det har ni väl alla sett? Det kanske ni inte har, men i alla fall tänkte sig den tidens människor, att jorden låg

och flöt på ett hav, om vars gränser de ingenting visste. På den tiden var Gibraltar ett av näckrosens skärmbland och världens gräns. Så långt som hit kommo Medelhavsfolken, men här måste de hejda sin oro i tusen år.

Under tiden seglade de fram och tillbaka i Medelhavet och i sundet mellan de två bropelarna. Ibland planterade de ett Europa i Afrika, ibland ett Afrika i Europa, och se vi efter, så finna vi att nära släktingar till oss svenskar voro med i båda dessa företag.

Det låter egendomligt. När vi läste om världsutställningen i Chicago i somras och dess nöjesfält, så visste vi ju att vi hade släktingar som gingo omkring där. Men de släktingar som för tusentals år sedan härjade på nöjesfälten kring Medelhavet, dem ha vi glömt. Nämner jag nu vandalerna, goterna och alanerna, så vaknar kanske ett minne därvid. Somliga vilja kanske inte kännas vid släktskapen, andra tycka vi äro för ringa i vår Nord att vara släkt med dem. Men vilket som, så höra vi dock till samma stam.

Den oerhörda skillnaden i öden kommer därav att våra förfäder efter folkvandringarnas och vikingafärdernas oro stannade i norr och gävo sig i kast med skogarna, stenarna och vargarna. De funno

ingen annan kultur före sig än lapparnas och det var väl inte så mycket de aktade att ta upp av den. Den kultur vi behöva, ha vi sen dess mödosamt hållit på att skapa efter mönster av vad vi släpa hem söderifrån. Våra förfäder gävo sina söner ett sjö-
rövarskepp, vi ge våra stipendier för utrikes resor men avsikten är i stort sett densamma.

Våra släktingar däremot de voro mera om sig. De stannade i södern, i världens rikaste länder, där kultur redan låg över kultur i djupa skikt. Och de uppförde sig så som oftast de göra, vilka utan arbete ärva ett rikt bo: de frågade inte efter hur mycket de förstörde och trodde att det alltid skulle bli tillräckligt kvar. De ville icke så gärna skapa som erövrå, men de hade alltid någon upphöjd förevändning för sina härnadståg: än bekämpade de Kristi gudom, än försvarade de den, än stredo de för Allah.

År 429 seglade vandalerna under Genseric från Spanien, emedan de blivit osams med västgoterna som voro herrar där. Rorsmannen på anförarskeppet bad att få veta vart man skulle fara. 'Till de länder Gud vill straffa', svarade Genseric så fromt som om han varit en rekryteringsofficer under världskriget.

Alltså for man till norra Afrika, där det fanns en romersk kyrka som under Den Helige Augustini spira dyrkade Kristus som Gud. Det världsliga

romarväldet där skulle försvaras av en barbarkonung i romarnas sold, men han svek sina arbetsgivare. Kristi bekännare blevo utan försvar och därför mycket riktigt mördade och deras kyrkor och kloster brända. Sinsemellan förstörde barbarerna norra Afrika så grundligt att det inte hämtat sig än. Det finns aska som inte ens duger till gödsel, emedan den blivit för hårt bränd. När våld och brand farit fram för hårt, måste historien uthärda långa, till synes oändliga pauser mellan blomstrande skeden.

Men om något grott på brandplatserna, så trampades det ju snart ner igen. I början av 700-talet kom en ny bölja över Afrika, nu öster ifrån. Det var de eldiga araberna som kommo, och de omvände de kvarlevande vandalerna till tron på Allah och hans profet. De nyomvända blevo så ivriga att de följde med i den här som under hövdingen Tarik seglade till Spanien och slogo goterna, som hade skött sig illa. Åttahundra år senare, då många flottor seglat fram och tillbaka med härar över Gibraltar sund, måste de sista muhammedanerna utrymma den sista biten av Spanien åt de kristna och ge sig tillbaka till Afrika för att leva bäst de kunde där. Vad som fattades i budgeten skaffade de medelst sjöröveri som endast nyligen upphört. Det är väl troligt att något av våra släktingars blod flyter i

*ådrorna på folket bland Nordafrikas berg än i dag.
Men efter att ha plundrat andra så länge, har släk-
ten nu nedsjunkit i fattigdom och får nöja sig att gå
som infödingar under olika europeiska protektorat.*

Äntligen frampå förmiddagen kom båten från Genua. Jag trängde mig fram i första ledet bland dem som väntade den, men jag spejade förgäves efter Anna Johanson. Ett ögonblick hade jag tyckt mig skimra en ståtlig gestalt på däck och detta gjorde det svårt för mig att fatta att hon faktiskt inte var med.

Men när jag stått där och kysat mot solglittret på kajen tills alla passagerarna skingrats, måste jag ju medge att jag blivit lurad. Jag funderade en stund på vad jag skulle göra. Sedan gick jag bort till Patronato de Turismo som har en kiosk på kajen för att efterhöra om möjligen flera båtar från Italien väntades i dag.

När jag hört att så inte var fallet, måste jag för mig själv medge det otroliga att även en Anna Johanson kunde svika sitt ord. Jag måtte ha sett mycket olycklig ut, ty en herre kom fram till mig och frågade om jag kunde bevilja honom förmånen att stå mig till tjänst på något vis. Det vill säga, han uttryckte det så här: would you grant me the

pleasure to be of service to you? Jag såg upp och mötte ett par deltagande blå ögon som åldern icke blekt. Han hade det vänligaste leende och silvergrå lockar, men jag svarade ändå inte genast ja tack utan kastade en blick omkring mig efter hans dam. Att han drogs med en sådan, förstod jag därav att han bar på två stora hattaskar, så jag kunde då inte veta med vilken hand han skulle hjälpa mig. När damen hörde honom offra en annan kvinna sin assistens, vände hon sig från disken där hon på franska pinade patronatos ombud, och såg på mig. Blicken i hennes blanka atropinbehandlade ögon mellan svarta nålvassa ögonhår skrämde mig genast till reträtt. Jag tackade alltså hövligt och vände tillbaka till hotellet. Om jag anförtrott mina bekymmer åt herrn med silverlockarna hade det säkerligen blivit en katastrof, och det hade väl varit orätt att belöna honom så illa.

Jag undrade om Andreas skulle accepterat den damen? Är hon äntligen la grande femelle, hon som sätter på sig ett ansikte i färg med klänningen och går ut i världen med iskall likgiltighet för allt utom sina hattaskar?

När jag kom tillbaka till hotellet låg ett telegram och väntade på mig. Det lydde så här: "Fick oro för kronfallet genua vänder hem brokoeping direkt

roa dig bra godhetsfullt telegrafera ej ond nordland berlin."

Jag borde ha anat att hennes uteblivande hängde ihop med den oro för affärn som under senare tid hemsökte henne då och då. Men i sitt sista brev hade hon omtalat att växlar och avlöningar voro klara för hela den tid vi skulle vara tillsamman, och därmed hade jag avfört affärn ur mitt medvetande. Jag visste nog att ångest kan man få även utan att växlar förfalla, men jag menade att då bör man kunna säga sig själv att det är sjukligt.

Min första tanke var att med ett kraftigt telegram till Genua tvinga den trolösa att ändra sig igen. Men hennes telegram var avsänt samma morgon i Milano, vilket betydde att hon redan var i säkerhet på andra sidan av Alperna.

Man har en vän. En enda vän som är i tillfälle att göra en sällskap på resan, och så är hon sådan!

Jag satt i hotellträdgården, såg hotellbussen ge sig av med folk och bagage och förstod att nu gick afrikabåten som vi två skulle ha följt med. Men jag brydde mig inte om det, ty min resa hade nu blivit glädjelös och utan mening.

Den enda anknytning jag funnit de senare åren, och därför fäst mig så starkt vid, visade sig alltså vara av så flyktig och föga förbindande natur! Jag

hade farit med influensan i kroppen i sporrsträck över Europa hit ner blott för att uppleva hur mitt öde som ensam människa tog ut sin rätt.

Margareta kunde nog ha rätt i att jag varit en idiot, och att man inte ostraffat kan vara borta i tolv år ur den mänskliga delaktigheten. Men det var en ringa tröst.

I denna stund var jag en god ledare för den ångest som står omkring världen nu. Den steg upp i mig, tog mig i besittning och jag, som en timme tidigare retat mig över att inte Anna Johanson kunnat behandla sin ångest som luft, visste nu att ångest alltid kommer ur en verklighet. Detta ledde mig till att förstå att jag inte rimligtvis kunde straffa henne med att vägra henne min förlåtelse. Så att när ångestanfallet var över telegraferade jag som hon bett mig till hotellet i Berlin. Bara två ord, men det var vägande ord och för oss två särskilt betydelsefulla, nämligen: *tendresse et amitié*.

Jag var så luttrad och så snäll innan dagen slutade, att när jag gick tillbaka till mitt rum på kvällen och mötte den långa engelskan i korridoren, viskade jag i förbifarten lågt men hörbart: "Don't worry. Days are bright ahead." Det viktigaste: "He shall not change", stängde jag min dörr om. Jag kunde inte få det över mina läppar.

Livbojen.

Den nervösa engelska fröken bakom disken i hotellets byrå började bli orolig över att jag inte reste, ty hon måste förfoga över mitt rum.

— Visst ska jag resa, sade jag och blev kvar.

Men så kom ett vykort från min vän i Bjurnäs. Där stod att han dristade sända mig en hälsning, därför att han så ofta tänkte på mig, och där stod vidare, att han lovade mig fullt hus i en stor lokal, när jag kom tillbaka i höst.

Då packade jag och gick till kassan för att betala min räkning. Fröken var påfallande mycket hövligare nu. Men det var inte för att hon fick betalt, utan emedan mrs Bertram Roden gjort sig underrättad om mig. Bra ledsamt att hon inte fått tag i mig, hon hade varit så ivrig. Kände jag henne närmare? Visste jag möjligen om det hänt något i hennes *affär*? Det vore allt bra *väl* om regeringen *äntligen*... Ja, visst var det den långa ståtliga damen med de tre herrarna. Henne kände ju hela världen! Nu hade hon i alla fall rest.

— Med alla tre? frågade jag.

— Nej, med mr Bertram Roden förstås.

Det här lät ju intressant, men jag fann det för ögonblicket mycket mera betydelsefullt att mitt auditorium i Sverige givit sig till känna för mig. Ingen man, ingen älskare har jag som skriver till mig, min vän sviker mig och min dotter tycker jag är en idiot, en sentimental fjolla. Men mitt auditorium glömmmer mig inte och föraktar mig inte. Mitt kära auditorium, mina nybyggare uppe vid polcirkeln.

Så vida det är mig möjligt brukar jag alltid komma tidigt till den godtemparlokal eller det Folkets Hus där jag ska tala. Mången gång har jag suttit ensam i en kal och fattig lokal, medan Branting eller Wieselgren och Wawrinsky blickat ner på mig från brun- och gråsjaskiga väggar. Så kommer den första åhöraren in, stryker pälsmössan av sig, ser sig förläget om, sätter sig allra längst bort och snyter sig häftigt. Sen komma de en efter en i sina svarta vinterytterkläder och med snö på galoscherna. Jag beundrar dem för att de komma, ty ingen vet bättre än jag, som lider så av vinterklimatet, hur djävulskt det måtte ha varit att gå ut denna bitande kväll med denna svåra katarr. Och ändå göra det för min skull, min och de stora mästarnas.

Nu ha fem minuter gått, salen är till hälften fylld och en doft av surt ylle sprider sig i lokalen. Från dem som satt sig närmast kaminen osar det bränt, det blir en härlig doft, som längre fram mot föredragets slut får en tillsats av kaffe från penteriet bakom ridån.

Men ännu har jag inte börjat. Jag sitter där och försöker tänka mig in i vilka intressen och bekymmer som fyllt dessa hjärnor under dagens lopp. Ty nu måste jag feja bort så mycket därav att jag får rum för vad jag vill att de skola stoppa in där och behålla. Jag dammsuger deras hjärnor och så letar jag bland de fragment jag får fram efter något varmed jag kan börja mitt föredrag. Vad som helst duger inte. Vill jag till exempel börja med att tala om kommunalskatten som råkar förfalla samma dag, måste jag fortsätta med de slarviga men odödliga spanska mästarna som köpte sig fria från skattebekymmer och andra världsliga omsorger genom att ge sig under kyrkans beskydd och måla helgon åt den. Genom denna anknytning skall jag sedan leda dem långt bort från den värld de leva i.

Det är en värld utan atmosfär och utan några majestätiska minnen efter en lång historia. Det är därför den tillfälliga form livet fått så lätt för dem

ter sig förblivande och därför som deras föreställningar och fördomar bli eviga sanningar.

Men som åhörare äro de underbara. Bland dem har jag sett de mest gripande människor i Sverige. Vackra äro de endast sällan, men det kan vara något grandios över deras fula knotighet. Om vi bara slippa någon överklass ibland oss som stör oss och gör oss generade — och det göra vi såvitt vi hålla till på Folkets hus och i godtemplarsalarna, dit societéerna komiskt nog inte gå — så kunna vi hålla på en halvtimme över tiden utan att någon bland oss märker det. Vi skratta, vi egga varandra och vi ha ögonblick gemensamt då vi fatta att andra länder verkligen finnas och historia verkligen hänt och inte är ett påhitt av Odhner eller skolstyrelsen.

Egentligen kände jag mig trots vykortet eländig denna morgon, då jag måste fara ensam över till Afrika, men jag försökte uppmuntra mig med att om det också nu vore trist, så skulle det åtminstone bli roligt att berätta om vad jag sett för Karlson i Bjurnäs och hans vänner. Och kanske, sade jag till mig själv, blir det inte så tråkigt om jag försöker vara tillgänglig och verka världsvan som de andra?

Så jag började genast med att närma mig ett ungt par som stod vid samma vykortsmonter som jag i

vestibulen. De voro så glada de två att de smålogo åt alla även åt mig. Och mitt närmande besvarade de med den ögonblickliga amerikanska vänligheten och självklarheten. — Ja, visst skulle de fara till Afrika med förmiddagsbåten. Ni också? Så trevligt då. De voro från New York, de hette, tyckte jag, Black, hon var medicinare, men han var journalist och skulle göra Europa åt sin tidning. Dåliga vykort i Spanien och ingen vidare revolution heller, vad tyckte jag?

I hotellbussen hann jag visa min fotografi från Hamburg och därmed steg jag ofantligt i respekt hos den unge journalisten.

— Ni har fångat de sista levande kommunisterna i samlad aktion på öppen gata i Tyskland, sade han. Har ni också kanske fotograferat de sista vilda aporna i Europa, som lär bo på Gibraltar?

Vad ville jag ha för att sälja en kopia åt honom? Tyvärr hade vi inte hunnit avsluta denna transaktion, förrän vi voro vid kajen och kommo från varandra.

Den afrikanska floran börjar i Spanien med dadelpalmer och kaktus, burnuser och fezer. Det blev en formlig samling omkring mig av röda fezer, så snart jag steg ut ur hotellbussen och därmed blev Afrikas byte redan på Europas mark.

Ett helt band tog hand om mig som var den enda ensamma kvinnliga resanden vid den båten. Ledaren för exploatörerna var en len och leende man som sorterade ut mig själv, mina två väskor, min ulster och min tidning så att det räckte till alla. Bra gjort, ty jag hade inte mer än vad jag många gånger själv knogat upp och ner i svenska järnvägsundergångar. Men nu var jag i en annan värld, och i den världen vandrade jag och bagaget hjälplöst mellan dessa män som sammanslutit sig för att dra drickspengar ur mig. Och slutligen lät jag mig ledas till en däckstol och mottog en bestämd tillsägelse att sitta stilla, tills man hämtade mig. I Ceuta skulle man föra mig i land och skaffa mig en buss till Tetuan.

En stund fann jag mig i att sitta stilla i däckstolen, emedan det roade mig att se på en älsklig fransk familjefader som med munnen ständigt spetsad till en kyss eller en vissling dansade omkring och i tur och ordning hjälpte sina två sjösjuka damer, vilkas puts föll av. Men så småningom blev det litet för mycket för mig både av ömhet och sjösjuka. Jag steg upp och beslöt att se efter hur mitt bagage mädde. Men det fanns inte kvar där man ställt det, och nu gick jag på jakt efter anföraren för rövarbandet. Jag fann honom i fören, rökande

en cigarrett, och medan han höll på att lugna mig, kom det amerikanska paret fram i samma ärende.

Araben log åt oss.

— Jag säger just till madame att hon varken behöver vara orolig för sitt bagage eller för att resa ensam som turist i Marocko, sade han.

— Nå, men hur var det för sju år sen, sade amerikanen snabbt, och hur blir det sju år här-
efter?

— Ja, för sju år sen var här ju inte så lämpligt för ensamma damer, sade araben. Men den dumheten kommer inte att upprepas, kan jag försäkra. Abd-el-Krim sitter som fånge på en av de öar som fransmännen besätter för sådana ändamål och hans forna vänner där borta, de vet att de gör klokt i att hålla sig lugna nu. Han visade bort mot Riffbergen som nu, medan vi närmade oss Afrikas kust, mögnade i färgen som druvor mogna.

Men han fick inte det svar på sitt servila tal, som han väntat. Han hade gjort ett felslag med detta yttrande. Det smickrade inte hans klienter utan retade dem.

— Mycket märkvärdigt, sade mr Black torrt, att ni som är av samma tro som Abd-el-Krim gör er löjlig över en så tapper man. Jag vet händelsevis

att fransmännen måste sända fyrtio generaler och tre marskalkar på honom innan han gav sig.

— Ja, och minns du hans manifest, sade den unga frun, det som han sände ut till den civiliserade världen över Frankrikes och Spaniens huvuden?

— Ja, det minns jag visst, sade mr Black. Det var ju en stor dumhet av honom att tro att det fanns någon civiliserad värld som kunde hjälpa honom när han inte kunde klara sig själv.

— Jag tror inte han trodde det, sade hon. Han ville bara lägga fram sin sak, medan han ännu kunde och det gjorde han med en furstlig värdighet. Du minns att jag skrev till honom.

— Lika naiva båda två, sade mr Black till mig. Min hustru är troligen den enda som tar åt sig och svarar när det appelleras till världssamvetet!

Jag såg på dessa unga med en viss häpnad. Det ingick inte i mina begrepp att amerikaner voro så bevandrade och själv hade jag inte den blekaste aning om Abd-el-Krim. Men jag tyckte i alla fall att jag måste visa att även jag hade en mening. Så jag sade att visserligen var Marocko på väg att pacificeras och bli en europeisk provins, men åtminstone *jag* för min del hatade påtvingna välgärningar, och jag kunde tänka mig att Abd-el-Krims folk gjorde det också. Var jag fick detta ifrån be-

griper jag inte, ty aldrig har jag blivit påtvungen några välgärningar, men så sade jag i alla fall.

Inför denna attack förvandlades arabens ansikte på det mest underbara sätt. Man kunde formligen se hur det dagades för honom att det inte skulle ge drickspengar att smäda Abd-el-Krim.

— Ack min herre, sade han, ni vet mycket, men inte allt.

— En god karakteristik på en amerikansk journalist, retades den lilla frun.

— Var tar jag fel? frågade han som inte visste allt.

— Då ni tror att det var med fyrtio generaler som fransmännen besegrade Abd-el-Krim. Om inte hans eget folk tagit pengar för att förråda honom, hade varken Spanien eller Frankrike kommit åt honom i hans berg. Det begrep de och därför . . . Han gjorde den lilla gesten med tummen och pekfingret som om han gned ett mynt mellan dem. Den gest som är så gammal att förmodligen Judas Iskariot använde den vid sina underhandlingar med överstepräster.

— Skäms ni inte att tala om det? frågade mr Black. Araben ryckte på axlarna. Det var en tve tydlig gest, kanske betydde den självförakt, kanske hat mot dem som förstätt att göra frestelserna över-

mäktiga, kanske ett hemligt hopp att kunna en gång lura dessa europeer som lurat honom och hans folk.

— Men varför skulle de skämmas? svarade mrs Black i arabens ställe. Eftersom det är de vitas fel alltihop. Kan du säga mig varför den vite mannen måste till varje pris besegra de här människorna i deras egna domäner?

— Jo, därför att vi behandlar färgade och kvinnor lika, skämtade mr Black.

— Det där är riktigare än du vet, sade hon. Inte sant, mrs?

— Hall, sade jag. Jo, det är det nog, fast jag inte tänkt på det. Sammanställningen var i själva verket ny för mig, men jag fattade den och tillägnade mig synpunkten inom en sekund. Det var första gången men inte den sista under denna resa som jag märkte, hur färdig jag var att acceptera nya tankar, hur god plats jag hade för dem i min tanklösa själ.

— Aha, du har fått en bundsförvant, Greté. Han uttalade hennes namn så att jag i tankarna stavade det Greté, sedan läste jag att det skrevs Gratey och till slut fick jag veta att hon hette efter Fausts Margareta helt enkelt Grete. Småleende bjöd mr Black oss alla på cigaretter, men alla avböjde vi. Det var som om vi kvinnor ett ögonblick rotat ihop oss

med araben mot den unge mr Black, som stod där, tyvärr i detta sammanhang en smula för semitiskt betonad för att rätt representera den aggressiva vita rasen och tände sig själv en cigarrett, medan han öppet skrattade ut oss.

"Ja", tänkte jag, "det kanske är riktigt att vi tre rotar hop oss eftersom vi är samhöriga i fel och förtjänster och vårt öde att civiliseras under samma protektorat är ganska lika."

Men mr Black skingrade våra illusioner i fråga om vår gulbrune kamrat. Ty denne kände sig visst inte samhörig med oss utan var som man tvärtom himmelsvitt över oss. Samhörigheten var utslutande på vår sida. Dessutom intresserade honom detta meningsutbyte endast i den mån det inverkade på hans drickspengar.

Vi voro nu ganska nära hamnen på andra sidan. Men fast Ceuta från båten legat där och lyst så vackert som en vit mantel, draperad över en klippa, förbinder jag inte den staden med något behagligt minne. Genom skrik och skrån, mellan plåtskjul och oljefat, fördes jag av araben till en buss och sattes som ett kolli in i den. Sen kom hela bandet av karlar som burit väskor, ulster, tidning och paraply och jag måste finna växelmynt åt dem, under det bandets ledare såg till att jag inte gav för litet. Inte

förrän vi kommit ut ur staden, vände jag mig om för att se efter herrskapet Black. Jag fann då till min bestörtning att jag var den enda vita personen där. Hela bussen var för övrigt fylld av tysta män i bruna burnuser, fezer och vita hucklen. Jag frågade genast araben varför han inte placerat mig bland de andra turisterna, men han log förargligt och sade att han på grund av vårt samtal trott att jag trivdes bättre bland marockaner än bland europeer. På detta kunde jag inte svara någonting, men jag började nu misstänka att den djinn som blandat sig i mina öden var en skratt-ande som tyckte om att göra sig lustig över människor. Men ju längre vi kommo ut i den afrikanska ödsligheten, ju mindre tyckte jag om att färdas på ensamma vägar med mina bröder i förtrycket. Och jag saknade bittert det unga paret. Jag hade tyckt så mycket om dem båda två. Om honom för hans fräckhet, snabbhet och vida, fast ytliga orientering. Om henne för att hon såg ut som om hon vore en million år gammal och visste det.

Vi åkte och åkte, slutligen blev vår buss hejdad av en mystisk man som dök upp från vägkanten. Vi voro då ute på en vild och vågig slätt, övervuxen med rosensnår som blommade med enkla vita rosor i ett mörkt bladverk. De båda herrarna förde

ett kort samtal, och sedan gav chauffören en kort order in i bilen som araben tydde åt mig så att jag måste helt enkelt stiga ur med alla de andra. Bussen från Tetuan hade på vägen till Ceuta råkat ut för en bilolycka, i den funnos flera betydande personer som måste till båten i tid och därför måste de låna vår buss. Först när den uträttat detta ärende kunde den föra oss till vår bestämmelse.

Vid sidan av vägen stod mycket riktigt en klunga resande kring en förolyckad buss. Mina medpassagerare stego ur utan protest men jag tvärtom för att protestera. Då jag såg hur snabbt bilen fylldes av de andra och hur lite de frågade efter vad som blev av oss, ångrade jag djupt att jag inte varit nog snabb i hjärnan för att inse att jag bort behålla min plats.

Jag försökte förklara för chauffören att jag vägrade stå på landsvägen under obestämd tid, men han visade av mig. "Stig åt sidan, seniorita, ni bara hindrar dem som ska till Ceuta" detta eller något sådant sade han på spanska.

Jag drog mig motvilligt tillbaka, men då hörde jag en röst bakom mig som med ett himmelskt tonfall sade:

— Kommer aldrig på frågan, att jag tränger mig före en dam.

Det var mannen som erbjudit mig sina tjänster redan hos Patronato! Jag kände genast igen honom, emedan han fortfarande bar på hattaskarna.

Medan vi krusade varandra, tutade chauffören otåligt, och inne från bussen skrek damen på sina hattaskar. Till min häpnad såg jag att han utan ett ord langade in dem till henne.

Araben skyndade till och förklarade för oss att hattaskarna kunde inte få vara inne i vagnen, de måste upp på taket.

— Jamais, skrek damen.

— Bon, men då får inte er man rum.

Det gjorde damen faktiskt detsamma. Hon placerade sina hattaskar på sätet bredvid sig. Jag trodde hon ville att mannen skulle sitta på taket.

— Nu reser de, sade araben.

— Var så god, sade engelsmannen. Jag lämnar inte en dam ensam på landsvägen med färgade. Plocka ner mitt bagage igen.

Det skedde och under tiden tog han avsked av damen på följande sätt:

— Inform Thomas Cook in Ceuta. Under-stand? In-form Tho-mas Cook!

Så for bussen åstad, vi tittade på den och sedan på varandra.

— Var så god och sitt ner, sade mannen och bjöd

mig på sin platta hyttkoffert som stod mitt i de afrikanska markerna bland rosor och liljor.

— Var så god och sitt själv, sade jag.

— Får jag plats? Ja, det fick han, om vi trängde ihop oss. Så nu satt jag där tätt intill den moderne Don Quixote av la Mancha i ödemarken.

"I försätten genast i frihet denna sköna dam vars tårar och sorgsna utseende nog samt vittna att I bortfören henne mot hennes vilja och att I tillfogat henne någon himmelsskriande oförrätt. Men jag är född till världen för att avböja dylikt ofog och skall ej tillåta er att gå ett steg längre förrän I återskänkt henne den efterlängtrade friheten såsom hon förtjänar."

Detta sade han inte, men däremot: "om ni ville stiga upp ett ögonblick så skall jag ta fram en plädur min koffert åt er." Så placerade han mig på den, och frågade mysande om jag trivdes i Afrika.

Därmed kunde jag placera honom rätt i tid och rum. Det var fel att ta honom för don Quixote, ty denne myste aldrig, men min räddare myste som de herrar från adertonhundratalet bland vilka Dickens valde sina hjältar. Hans leende, som på en gång var finurligt och fint, repade därvid små kläd-

samma rynkor i hans släta och friska hy. Han var road av situationen på ett lugnt och behärskat sätt. Om han kände sig irriterad över att ha blivit kastad ur sin bana och över att hans fru rest ifrån honom med sina hattaskar, så visade han det åtminstone ej.

Infödningarna hade dragit sig undan på vederbör- ligt avstånd. Min arab satt blott ett par meter från oss och tittade på mig. Djinnen satt i hans ögon och skrattade, och det hade han rätt till. Ty han förstod nog att trots allt vi sagt om den vite mannens högfärd och härsklystnad, så var jag nu ändå trygg och lycklig att vara under hans beskydd.

Min beskyddare var omkring sextio år, mild, älsk- värd och påtagligt oförfaren i vapnens bruk. Men fast han satt så lugn och obekymrad tog hans skugga form av stora slagskepp, bombplan och kul- sprutevagnar. Herrarna i de röda fezerna sågo dessa skuggor och så länge de hade sitt förnuft i behåll, skulle de inte våga kröka ett hår på den kvinna som stod under hans beskydd, tänkte jag.

— Jag är alldeles förtvivlad över vad jag ställt till, sade jag. Ni har ju blivit av med er fru för min skull.

— Min fru? sade han. Jag känner inte alls damen. Jag har inte talt ett ord med henne på hela resan, för hon förstår inte engelska. Jag hoppas i

alla fall att hon förstod vad jag menade med Thomas Cook.

— Men båda gångerna jag mötte er har ni burit hennes packning.

— Ja, för vi råkade ha samma route, sade han, och därmed var den saken förklarad.

Det flög för mig att han kanske var glad att bli av med hattaskarna, och det lugnade mitt samvete något. Men jag måste ju ändå fortfarande vara otröstlig över att han inte skulle komma till Ceuta i kväll, på det han måtte förstå att även jag hade något levnadsvett.

— Får jag fråga er om en sak, sade han, då jag ursäktat slut. Hur bör en dam känna sig, om hon uppfyllt en mans livliga önskan, ja, jag menar förstås nu en fullt passande önskan.

— Jag skulle vara lycklig om jag hade kunnat...

— Nu skall jag förklara mig bättre. Ända sen den gången jag såg er i turistbyrån har jag önskat att kunna få stå er till tjänst, och nu har jag fått det.

Det började bli svalt, min räddare föreslog att vi skulle promenera bland kullarna, men jag sade att för min del vågade jag inte lämna bagaget åt araberna. Ordet arab gav honom plötsligt en nyckel till situationen. Ack är detta araber? Det är ju ett ädelt och ridderligt folk! En arab bränner ner sitt hus,

om en hans gäst blivit skadad där eller rövad ur det, så vanhedrat tycker han det är då. Skulle man inte kunna anförtro dessa gentlemän vårt bagage?

— Olyckan är att de inte betraktar oss som gäster, sade jag, och därmed blevo vi sittande.

— Känner ni er möjligen i livsfara? Hans lustiga dickenska leende hörde inte ihop med en så allvarsam fråga, och jag anade att han hade ett litet skämt i beredskap.

— Ja, i en liten lagom livsfara, sade jag.

— Då skall jag be att få räcka er en lifesaver, sade han belåten och höll fram en pastiljask med små vita livbojar. Smaka på dem, de skyddar mot förkylning, är desinficierande för svalget och smakar för resten ganska gott, eller hur?

— Förträffligt, sade jag artigt, men jag hade aldrig i mitt liv känt på tungan något som förekommit den mera främmande och underligt.

— Det är dem jag lever på, sade han.

— Å, uteslutande? Blir inte det bra svårt i längden?

Han skrattade.

— Fast jag själv tillverkar och försäljer dem, sade han, så skulle jag inte råda någon att leva uteslutande på dem.

— Å! sade jag, på så vis?

— Ja, se här: Macmasters lifesavers. I Staterna går de dels på sina goda egenskaper och dels på det lilla skämtet med livbojen. Han trugade på mig en till och stoppade sedan på sig dosan igen.

— Vad betyder Macmaster i detta sammanhang? frågade jag.

Han lyfte på hatten och blottade sitt tjocka silvervita hår.

— I detta och alla andra sammanhang så mycket som er ödmjuka tjänare, sade han. Miss?

— Hål, sade jag och lade mitt namn till rätta för hans mun.

— Jag är, som ni förstått, amerikan, sade han.

— Jag förstår det nu, men förut trodde jag av uttalet att ni var engelsman.

— Jag är newengländare, sade han belåten ty jag hade därmed ofrivilligt givit honom en komplimang.

Om mig själv berättade jag honom så pass mycket som jag tyckte en man behöver veta om den kvinna som sitter på hans pläd i ödemarken.

Solen försvann i en rödaktig rök bakom närmaste kulle. Mörkret kom, snabbt och kyligt. Elden från en herdes bål steg mot höjden och framkallade ljus och skuggor över markerna. Skuggan av ett dvärgpalmsblad låg framför mig på marken, den liknade

Fatmas svarta hand med lite för många fingrar. En hjord av bruna och svarta getter drev förbi, fåglar sänkte sig och gingo till vila. Det var mig som om vi sakta glidit in i Gamla Testamentet. Då Macmaster höjde huvudet mot stjärnorna, kunde han ha varit patriarken Abraham, som sökte räkna ut hur talrik skulle bli en gång hans säd.

En upptäckt.

Jag tyckte jag låg i en säng i Lycksele eller Långsele och arbetade på att komma upp ur den. Då jag kom på benen följde sängen med, ty vi voro fastfrusna vid varandra. Men strax var sängen en buss i vilken jag skakade åstad, huttrande av köld. Då den stannade blev den i en hast en snödriva. Runtom mig såg jag ingenting annat än drivor och is, men isen rämnade till en vak och jag försökte skrika: en livboj, en livboj! När jag vaknade hade jag inte en aning om var jag befann mig. Flygningen utan mellanlandning från polcirkeln till Marocko gjorde mig en smula yr i huvudet.

Det var knappt dager än. Jag steg upp för att hämta något ur min packning till skydd mot den afrikanska kölden och med ett stick i hjärtat mindes jag Macmasters pläd som jag aldrig skulle återse mer. Gatan utanför mitt fönster var tom och butiksfönstren mittemot doldes av nerrullade jalousier. Så långt kunde gatan gott ha legat i Bro-

köping, vilket ytterligt förargade mig. Allt var tyst. Hela huset sov och ett par rum längre in i korridoren också Macmaster med sina silverlockar. Den förste man som räddat mig från något som helst i livet.

Eftersom vi inte riktigt visste från vad, var fältet fritt för alla slags gissningar. Ja, jag hade förstått på Macmaster att han frångått sin tro på arabernas ädla karaktär för att i stället få omfatta den tron att det utan hans bistånd skulle hänt mig något som var "värre än döden".

Det hade jag också trott under den sista halvtimman i mörkret, innan bussen verkligen kom tillbaka efter oss. Men nu skrattade jag åt detta storhetsvansinne där jag låg i en engelsk järnsäng och i morgongryningen såg ett hotellrum med kranar för varmt och kallt vatten klarna omkring mig.

Så mycket var i alla fall säkert att han räddat mig från alla schakaler som hålla till kring båtar och bussar. Mitt intåg kvällen förut på hotellet i Tetuan hade mest liknat en drottning. Värden hälsade med förtjusning sin amerikanska klient tillbaka med en ny dam. Och då hotellet nu ställdes på ända för att få henne varm, måste han ju tro att amerikanen övergivit damen med hattaskarna för ett mycket dyrbart byte.

Vi hade ätit middag ensamma i matsalen och sen tagit farväl av varandra under utbyten av tack-sägelser, i vilkas formulering han på sitt synonymrika språk vida överglänste mig. Han var alltså en pastiljfabrikant, men han talade vackrare, tydligare, mera fulländat än min sista professor i engelska.

Eftersom han skulle återta sin avbrutna resa nästa morgon, medan jag ännu vilade ut från de strapatser...

...vilka ni mr Macmaster nedbragt till ett minimum...

...och vi mänskligt att döma aldrig skulle träffas mer, måste jag tillåta honom att ge uttryck för den stora glädje, det utsökta nöje han haft, inte bara av att stå mig till tjänst men av mitt sällskap som gjort timmarna korta i ödemarken.

Mitt sista minne av honom var denna fras och så en pastiljask som han gav mig. Jag suckade, men svepte bäddrocken bättre om mig och tog mitt spiralblock i knäet för att fördriva min sorg med arbete.

Men gårdagen gav ingenting att anteckna.

Skulle jag kanske skriva så här: "Efter ett par timmars väntan i ödemarken smakade en stor portion höns med ris, tillredd på spanskt sätt med majs och peppar förträffligt." Bort det. Mitt lilla äventyr

kunde jag inte servera i Bjurnäs. Dess fina och kyska bouquet ville jag behålla för mig själv.

När jag nu efteråt läser vad jag i stället skrev den morgonen, undrar jag vad det var som drev mig att skriva om mänsklighetens längtan. Är längtan alltid aktuell i ett människohjärta eller . . .

"Människan bär på en längtan till det okända bredvid sin skräck för det okända. Hos den vita rasen tycks längtan vara starkare än skräcken, och detta faktum bär ansvaret för vår historia med dess många sammanstötningar och intrång i andras världar. Men vart skall den vita rasen nu sträcka ut sin längtan, när den precis vet, hur rund jorden är och vad som finnes bakom alla horisonter? Den period då jordklotet självt kunde egga och stilla vår längtan, den tog ju slut när Andrée dog bland tomma isar och konserverburkar. Ty då hade längtan redan förtunnats till en längtan för längtans skull, löst från de jordiska och himmelska motivkomplex, som drevo germanhövdingarna, korsfararna, conquistadorerna och jesuiterna ut på de stiglösa haven och öknarna.

Vi som nu leva kunde ha längtat till en annan stjärna. Det är mycket här på jorden som gör en sådan längtan rimlig. Men man har tuktat vår läng-

tan ut i universum med att försäkra att där bland tusen millioner stjärnor inte finns mer än en enda som kan ge livet en fristad och det är vår egen. Så nu är det lika farligt att ge sig utanför vår eter som en gång att ge sig utanför Herkules stoder."

Jag minns inte nu, om jag slutade där, emedan jag inte hade mer att tillägga, eller om det var just då som hotellet vaknade, och jag hörde någon kommandera ner bagaget på nummer fyra.

Jag kände mig nästan säker om att det gällde hos sig i New England. När han fick syn på mig störtade jag upp för att än en gång få se den.

Jag hann ner i tid. Koffertens ägare satt inne i matsalen och åt skinka och ägg alldeles som hemma hos sig i New England. När han fick syn på mig sken han upp och reste sig genast.

— Jag ser till min stora glädje, sade han, att min oro för hur strapatserna från i går kväll bekommit er, har varit onödig.

Underligt nog hade jag inte en sekund oroat mig för honom, fast han är cirka tjugu år äldre än jag. Jag hade snabbt tillägnat mig något av adertonhundralets uppfattning, enligt vilken en kvinna under alla omständigheter måste vara ömtåligare än en man. Så jag frågade honom inte ens om hans

befinnande, uttryckte blott min glädje att än en gång ha fått tacka honom för att han så älskvärt för min skull förlorat så mycken dyrbar tid.

— Jag tycker aldrig den tid är förlorad, som jag använder på att göra en dam en tjänst, sade han.

När jag nu såg honom i dagens klara ljus framträdde det ännu tydligare vilken solid och arriverad man han var. Och jag undrade, hur en man med det sinnelaget kunnat hinna med att nå en ställning i en värld, full av damer som utnyttja tjänstvilliga män. Enda möjligheten måste vara att han ägt eller ägde en amper hustru som skyddat honom mot utplundring.

— Kinaté eller Ceylon? sade Macmaster. Rostat bröd? Hårt rostat? Ägg, hårda eller lösa? Marmelad och av vad sort?

Jag glömde att jag någonsin beställt ett mål mat på ett hotell och lät alla order gå genom Macmaster. Kyparen förstod inte ett ord engelska, men jag ingrep ej, han fick väl begripa ändå.

Jag sade bara:

— Jag är rädd att ni än en gång försummar en buss för min skull.

— Det är jag också, sade han förtjust. Jag är mycket rädd för det.

— Men för all del!

— Seså, drick nu ert te. Ni förlåter väl att jag utan ert tillstånd beställde det till mitt bord? Men eftersom ni tillät mig att äta middag med er i går så tog jag mig friheten. När ni har druckit ert te...

— Vad skall då ske? frågade jag och drack en halv kopp i ett drag.

— ... så skall jag ställa en fråga till er under förutsättning att ni besvarar den fullt uppriktigt.

Ja, det lovade jag men med hemligt förbehåll att svara som det bäst passade mig. Jag var mycket ivrig att få veta om hans fråga var den fråga jag önskade.

— Nu är jag färdig, sade jag.

— Det gick fort, är ni verkligen mätt, äter ni alltid som en fågel?

— Ja, om morgnarna. Var det *det* ni skulle fråga mig?

Han skrattade.

— Säg, ämnar ni bese infödingarnas stad i dag?

Utan tvivel ämnade jag det.

— Jag såg den i går.

— Tillsammans med madame med hattaskarna.

— Ja, men jag kunde inte delge henne vad jag erfor vid denna egenartade syn och det förtog nöjet för mig. Jag är säker på att om jag finge se om den

med er . . . Men kom ihåg att jag vill inte tränga mig på er. Om ni hellre vill gå ensam, och fast ni är ett så älskvärt sällskap har jag en känsla av att ni tillhör de naturer som är nog rika att älska ensamheten, så skall ni också säga ifrån. Kom ihåg att ni lovade mig full uppriktighet.

Jag var mycket glad att kunna hålla mitt löfte att vara uppriktig!

Min arab från bussen skymtade ett tag i dörren, medan vi gjorde upp dagens program. Men han försvann då han såg att jag fortfarande stod under stormaktsbeskydd. I stället inträdde en äldre brunhyad gråskäggig örnäst herre, som värdigt uppbar sin bruna burnus och sin vita turban.

Jag trodde det var sultanens i Tetuan storvisir som ville göra ursäkt för att hans folk låtit oss sitta så länge i markerna föregående kväll. Men jag fick strax veta att det var hotellets professionelle guide helt enkelt.

Då vi skulle ge oss i väg, döko två äldre svartklädda spanska damer upp och anmälde sig att vilja dela guiden med oss. De hade varit i mässan, de hade frukosterat och nu voro de redo för att bese huvudstaden i det spanska väldet. Jag såg mig förgäves omkring efter herrskapet Bertram Roden. Kvällen förut hade jag haft ett varsel av det, då

jag hittade hennes porträtt i en gammal engelsk societetstidning. Hon var visserligen mycket yngre där och i full uniform, men jag hade ändå känt igen henne. För säkerhets skull stod under porträttet följande underskrift, jag har den än: The Hon. Angela Rochdale, som i dagarna ingått äktenskap med Col. Bertram Roden och som nu på sin bröllopsresa i södern avvaktar regeringens åtgörande med anledning av Bertram-Rodenkommitténs uppseendeväckande utlåtande.

Trots detta varsel syntes herrskapet ej till. Guiden hade redan satt sig i spetsen för oss fyra, då den snälle fransmannen kom störtande och bad oss vänta en liten minut, hans damer voro strax färdiga. Jag förstod att det skulle ta tid för dem att göra toalett denna morgon, så hårt som deras skönhet lidit i går av havsvatten och sjösjuka. Så jag gick upp för att byta film i min kamera, medan i mina öron ljud behagligt Macmasters ivriga bön att få bespara mig besväret att gå uppför trappan.

Men när jag kom ner igen stannade jag. Där stod han nu i vestibulen och räckte fram sin dosa med lifesavers åt en ung dam som plötsligt dykt upp ur det okända. Jag hejdade mig ett ögonblick. Jaha, tänkte jag, varje kvinna måste ha en livboj bara för *det*. Mätte jag komma ihåg, att så

är. Men vad nu? Bryr jag mig om det? Det skulle Margareta veta!

Macmaster kom strålande fram till mig. Tänka sig, miss Smith bodde också på hotellet, hon kom i går med en tidigare buss, hon är från New York, men mycket hemma i Europa. Hon studerar juridik och skall bli advokat. Hon gör oss nöjet av sitt sällskap i dag.

— Glad to meet you, miss Smith, sade jag, och den unga damen sänkte hakan en centimeter.

Men jag gick fram till fransmannen och började tala om vädret.

Medan vi konstaterade dess förträffliga beskaffenhet, men också att det inte alls var en självklar sak så här i mars fick jag se hur hans snälla ansikte lyste upp. Jag vände på huvudet, såg hans damer komma nerför trappan och förstod vad som gjort honom så överraskad, stolt och betagen. Morgonens arbete hade verkligen uträttat underverk för deras förnyelse. Lockarna svallade åter kring svagt skära, av inga tårar plöjda anleten, där rosorna sutto behagligt utjämnade mittpå var sin kind. Ögonen blixtrade i gåtfullt blåa bäddar och munnarna som i går — nej, jag ville inte minnas hur de sett ut i går — munnarna buro åter lackröda

bågformade tecken som på kvinnornas esperanto betyder: *embrasse-moi*.

Jag måste också beundra dem, men jag hade det emot dem, att de togo emot hans förtjusning ganska likgiltigt, som en självfallen tribut. Men sådan blir man väl av att regera som kvinna i ett land där mannen var morgon är fången under burkskönhetens illusion.

Även Macmaster föll för den, ty han frågade amerikanskan och mig om vi kunde peka ut vem som var mor och dotter av de två damerna. Och han blev högst förvånad då vi utan tvekan pekade ut modern åt honom, fast hon hade samma lilla hatt på högra örat som dottern, lika brokig hy och en lika brokig scarf.

Torget i Tetuan borde heta Plaza de Garbo i stället för Plaza de Espäna, beslöt jag. Ty runtom detsamma, i butiksfönster och på annonspelare förekom hennes profil, och tillsammans med Nick Carter dominerade hon torget. Macmaster komplimenterade mig vänligt för henne, medan den lilla juristen som var en highbrow smålog oförskämt över oss båda. Jag inkasserade vad jag fick å Sveriges vägnar, men inom mig var jag grymt besviken. Jag var också ond på Turistbyrån i Algeras som gått i god för att denna stad var genuin.

Skulle nu detta kallas genuint? En och annan fez och turban, två gamla åsnor, en gammal kvinna med obeslöjat ansikte under en hatt som liknande skördefolkets hattar hemma i Sverige och för resten bilkrogar med omväxlande Standard och Shell på matsedeln, biografer, spanska beväringar och Greta Garbo! Till på köpet i detta komprometterande sällskap med Nick Carter som alltså flytt ända hit från lektor Marie Louise Gagners vrede. Sex appeal och crime appeal! Hu då!

Emedan jag inte är så intellektuell att jag anser mig tvungen att förakta den som massorna älska, kunde jag gott beundra Greta Garbo, om jag eljest hade gjort någon närmare bekantskap med hennes talang. Men har man med stora ekonomiska och moraliska ansträngningar lyckats komma så långt som till Afrika på ögonblicksvisit, så vill man helst ta ferier från denna profil, så evigt uppåtriktad, blott icke för stjärnornas skönhets skull utan för halslinjens.

Vid första bil vi mötte hade Macmaster oroligt tagit min arm för att förebygga att jag i min kvinnliga dårskap ginge rakt under dess hjul, och sedan höll han den kvar.

— Vi kommer strax till ett par trappsteg, som jag ska hjälpa er med, sade han.

— Ja tack, *gör* det, sade jag. Jag brydde mig inte om att vara uppriktig. Nej jag ville leka med det rara adertonhundralet dess egen lek för en förmiddag. Varför skulle jag fördärva dess nöje med att andas om hur van jag var att knoga med väskor i händerna upp i tåg och ur tåg, utefter långa, tomma, blåsiga perronger?

— Take care, sade han. Vi hade snabbt vänt om ett hörn och stodo i ett vitmenat hästskovalv. Här voro mycket riktigt de två trappstegen han varnat mig för, och faktiskt var det bra att han höll min arm, ty med varje steg klev jag tusen år tillbaka i tiden.

Vi stodo i porten till en trång buktande gata, vit och överbyggd av vita valv som om den dragit en hätta över sig till skydd för solen. Men skyddet var icke fullkomligt, och här och där skar solen sönder det med en flammande vit stråle i de blå skuggorna. Inom denna ram av små vita hus i skarp sol och skarpa skuggor, stod en tavla så sällsam att jag måste tro en sjunken värld genom ett lösenord av min djinn stigit upp ur sin grav och för en stund påtagit sig livet och dess sysselsättningar igen. I denna återuppståndna värld rörde sig behagfullt underbart sköna gestalter av många stammar och färger. Vi sågo vithyade män, gula, bruna, grå och kolsvarta. Somliga hade grekiska profiler, andra

rovfågelsansikten, andra apansikten, men över dem alla vilade ett ståtligt lugn. Deras dräkter voro lika sköna och naturliga i form och färg som blommornas på en äng. När de rörde sig blev det ett spel av djupa mättade färger i lejongult och jordbrunt, kaktusrött, snö vitt och purpur. Denna stad, om det nu var en stad och icke en dröm, måste vara samlingsplats för folken från bergen, från öknerna och andra sidan öknerna.

— Thank you, sade en röst bredvid mig, och jag spratt till. Ehuru Macmasters hand hela tiden styrde mina steg mellan stenar och pölar och åsnors och hundars träck hade jag glömt honom.

— Nöjet att se er träda in här var ännu större än jag väntat, sade han.

Vi voro alltså inne i något som var Tetuans Västerlånggata och Kornhamnstorg på en gång. Det vill säga, vad som skulle varit det om kapphandlaren Aug. Magnusson själv suttit på golvet i sitt hål till verkstad och butik omgiven av små, små pojkar Magnusson, som voro honom till handa med sax och nål, medan han klippte och sömmade en burkha efter sista snittet åt någon förnämlig kund. För att jämförelsen skulle varit riktig borde också fruarna på Kornhamnstorg ha munnarna förbundna av vita dok medan de utbjödo bröd, lök, rädisor,

mynta åt kunderna. Och dessa skulle vaggat omkring som stora feta gäss, blygsamt döljande sina kroppar så när som på en skymt av den bara hälen över de gula tofflorna.

Vi borde kanske vänta på miss Smith, sade Macmaster, just som jag totalt glömt både hennes upp-näsa, hennes accent och fransyskornas brokiga scarves. Var hade hon blivit av? Jo, hon stod invid en kärleksrikt smyckad liten brunn och skrev i sin anteckningsbok. Så styvt gjort! Vilken duktig flicka att så snabbt finna ord för denna dröm. Jag hade inga då.

Intet som fanns i sagorna tycktes saknas här. Inne i ett mörkt hål satt en sagolikt rynkig gammal skrivare högtidlig som en uggla och skrev ut ett brev som en beslöjad kvinna dikterade i hans öra. Jag var säker på att hade jag förstått vad hon viskade, hade jag gjort ett klipp ur en följetong ur Tusen och en natt.

I nästa hus var en skola, guiden kallade den en mederseh, där en mäster svängde ett långt bambuspö över en pojkklass som satt på golvet och reciterade koranen i kör.

Växlaren vid sitt rangliga bord, blomsterförsäljaren, vattenbäraren, åsnedrivaren — allesamman hade sin hemlighetsfulla plats i en saga, och de

furstliga herrar som promenerade omkring utan synligt ärende med metallbroderade purpurrockar under burnusen, de voro innehavarna av älskare- och hjälterollerna förstås. De voro ute på äventyr och när de voro i fara, visste deras älskade det genast, ty då blödde med tunga droppar kniven de lämnat hemma.

Det fanns också kvinnor som hade fria ansikten och lemmar. De voro starka, härdade och sköna. De sopade gödseln av gatorna och tömde den i renhållningsåsnornas sidokorgar med oförliknelig kraft och behag. Men dem kunde jag inte placera i någon saga, de voro för verkliga.

Vi nordboar äro vana att fånga naturens skönhet, vi glida in i den, förtrogna som vi äro med bergen, sjöarna och träden. Ja, komma vi in i ett växthus med en okänd och brinnande tropisk flora, så jämföra vi den med våra egna midsommarängars flora som är lika skön. Men mänsklig skönhet av fullkomligt slag äro vi inte vana vid och den rör oss på ett mera angående sätt, är mera främmande, men också mera nära, är mera tjusande och gör mera ont.

Åtminstone var det så med mig. Om jag skall erkänna vad det var som överföll mig denna förmid dag i soukhen i Tetuan, så var det en häftig för-

älskelse i människoskönhet, en sällsam passion utan begär. Och därjämte en smärta, ett sting i min sida, utan att jag då visste vad det var som stack.

Utanför Tetuans gamla stadsmur, bränd och vitt-rad av tiden, ligger en begravningsplats, långt äldre än staden själv. Det berättas att morerna även på den tid då de härskade i Spanien, brukade föra dit sina förnäma döda. I så fall ett sällsamt bevis för att detta folk, trots många hundra år i Spanien kände sig mera hemma söder om Medelhavet. Ja, kanske anade de att den som blev kvar i Spaniens jord, skulle få ligga oerhört ensam där.

Där på sluttningen hamnade vi hela sällskapet på eftermiddagen med undantag för den ena av de spanska damerna som trasslat lite med fastedagarna och måste fasta extra och göra bot i dag.

Bakom oss steg staden i terrasser kub efter kub, och vi hörde hur en spansk sergeant kommanderade och drillade på den gamla slottsgården som nu var exercisplats. Framför oss hade vi den svagt böljande slätten, där herdarna drevo sina hjordar ända upp mot Abd-el-Krims berg.

— Vad var det ni kallade dem? frågade madame, lät läppstiftet vila och lyfte ett ögonblick ögonen från sin spegel.

— Jag kallade dem efter en frihetshjälte som inte Frankrikes och Spaniens förenade militärmakter kunde besegra, sade jag med min nya visdom från i går. Minns ni inte hans manifest, madame?

Men detta var mer än fransmannen kunde tåla, och vi råkade faktiskt i gräl över Abd-el-Krim. Jag fick påskrivet för min romantiska småstatsuppfattning om upproriska infödingar och deras rövarhövdingar. Jag svarade att frihet var bättre än busslinjer, västerländsk bildning och reglementerad prostitution. Och fransmannen replikerade att friheten jag talade om var bara för några få i alla fall och *i all synnerhet inte för kvinnorna.*

— Men ni märkte kanske inte, att kvinnorna sopade gatorna? sade madame giftigt. Och hon frågade om jag skulle anse det som ett olämpligt ingrepp i kabylernas frihet, ifall spanska protektoratet ryckte upp sig och förbjöde dessa herrar att tvinga sina stackars kvinnor till sådan slavtjänst.

Med denna fråga, på vilken hon inte väntade något svar, ville madame avsluta diskussionen, men hon hade inte räknat med den lilla fröken från New York. Hon hade den mest underbara franska accent, jag såg hur det kröp i fransmännen, när hon talade, men nu måste de ändå via den få i sig

att de fullkomligt missförstått den djupa innebörden av gatsopningen.

— Hos oss och hos er är männen herrar, inte sant? sade hon. Där arbetar de själva och håller sina kvinnor väl närda och smyckade. Varför skulle ni inte kunna tänka er då, att där kvinnorna är fria, där sopar de själva gatorna och har sitt nöje i att låta sina män gå och sälja blommor på dem?

Det blev ett våldsamt anskri över denna djärva sats, men flickan lät sig inte bekomma.

— Jag ska fråga guiden, sade hon. Hör på guide! Vilka kvinnor är friast: kvinnorna från bergen eller från staden?

Han svarade:

— Det är inte bra för kvinnorna att vara fria, varken om de bor i bergen eller i städerna.

— Det hör inte hit. Det vet ni ingenting om. Svara på mina frågor: lever kvinnorna från bergen i engifte? Ja, jag kunde tro det. Och när stammen håller mejless får inte kvinnorna vara med då och säga sin mening?

Se där, vände hon sig triumferande till madame, gödselsoptionen hör ihop med monogami och röst-rätt!

Alla skrattade åt henne utom guiden som sade allvarsamt:

— När kvinnorna från bergen blir gamla, så lämnas de i en klyfta att dö. Vi araber tar hand om våra kvinnor och vi är glada ju fetare de är.

— Då ska jag säga er, guide, om ni aldrig har hört det förr, att det är bättre att dö i en klyfta av hunger än i harem av övergödning, sade flickan snabbt. Och göder dem, det gör ni för att få dem så loja att ni rår på dem.

— Nu är det lagom tid att gå vidare till spanska statens hantverksskola för flickor och gossar, sade guiden.

Varken de franska damerna, den spanska duennan eller jag hade lust på spanska statens hantverksskola just nu. Men miss Smith reste sig genast, nyter och energisk ovanpå sin seger. Och Macmaster måste förstås ledsaga henne.

— Jag ser gärna om den, sade han. Jag intresserar mig för en vanförestalt därhemma, där vi också lär dem arts and crafts.

Jag kunde ha velat gå med nu för att höra mera om hans arts and crafts, men ändra mig kunde jag ej. Jag satt där och såg de två ta sig nerför sluttningen mot bilvägen. Miss Smith snavade, och Macmaster fångade upp henne med sin vana och ridderliga arm. Sakta fylldes dalen av den blå dimman jag mindes från i går.

Jag tänkte på vad flickan sagt om fria och fångna kvinnor, flitiga och lata kvinnor. Ja, de ha så många sysselsättningar, båda sorterna. De studera juridik, de skura golv och sopa gödsel, de till och med sitta i mejless som Kerstin Hesselgren. Dessemellan släpa de på sina barn, i moderlivet, i armarna, på ryggen, i kjolarna. Somliga ha för mycket arbete, andra för lite. Somliga tvingas dölja sina ansikten under slöjor, andra dölja dem frivilligt under fett och färg. Så går livet, innan de hunnit komma underfund med det. I länder utan ålderdomshem dö de av hunger i en klyfta, i länder med sociala välfärdsinrättningar av kräfte bakom en skärm.

(Sedan han väl fått ett tillfälle att hålla en kvinna under armen, släpper han den inte, det är hans lilla vana!)

Men var är i allt detta plock la grande femelle?

(Nu hjälper han jäntan in i bilen, det ser nästan löjligt ut.)

Kanske la grande femelle är en myt?

(Är han verkligen intresserad av krymplingar? Eller av miss Smith?)

Plötsligt begrep jag vad det var som stuckit mig mitt i den första extasen över den skönhet jag sett: det var min egen förfärliga fulhet.

Att en kvinna som plötsligt inser hela vidden av sin fulhet inte är god att vara i närheten av, det fick det franska herrskapet erfara.

Medan vi gingo nerför sluttningen mot vägen, där bilen skulle ta upp oss, roade jag mig med att plåga monsieur.

— Är det inte en verklig upplevelse för en man att äntligen se sköna kvinnor? frågade jag honom och anlade för denna oförskämdhet en infernaliskt len och oskyldig ton. Till och med för mig som är kvinna själv har det varit det.

Han ville inte ens förstå vad jag menade och jag fick utveckla min sats. Han frågade då hur jag kunde bestämma att dessa infödingar voro sköna och vi andra fula.

Jag medgav att jag inte kunde bevisa att det jag fann skönt också *var* skönt. Jag kunde endast vädja till den instinkt, förutsatt att den fanns i sällskapet, som genast igenkände skönheten.

— Ni, madame, sade jag, ni har den säkerligen. Greps inte ni som jag av leda vid er själv och er prickighet och rutighet, när ni kom in på huvudgatan i morse och såg dessa sköna vackert klädda människor? Såg inte ni också er själv som i en vision och tänkte: Gud i himlen så vi ser ut?

Mitt i den hemska tystnad som följde på dessa ord,

kom bilen tillbaka. Macmaster såg lite förvånad från den ena till den andra, men sade ingenting.

Vid middagen delade sällskapet upp sig i grupper en i vart hörn. Fransmännen inbjödo miss Smith till sig, jag existerade som rimligt var inte för dem. De spanska damerna åto en liten fredagsomelett i ett annat hörn, och Macmaster och jag dinerade utan några hämningar i vårt.

Han frågade mig vad det var jag haft ett sådant besvär att övertyga de andra om. Trodde jag också att gatsopning var ett tecken på frihet? Eller var det Abd-el-Krim?

Jag svarade att det jag sagt var minsann ingenting som jag behövde arbeta för att övertyga någon om. Eftersom jag bara nämnt att jag först nu insåg hur ful jag var.

Han smålog sitt lilla spetsfundiga leende men sade ingenting, och jag försökte tycka bra om honom för att han inte sagt emot mig. Men samtidigt irriterade mig hans tysta medgivande så att jag inte kunde släppa ämnet.

— Det är inte min naturliga fulhet som retar mig, sade jag nervöst. Men det faktum att den ska bli värre med åren i stället för att gå bort. Faktiskt har jag ändå inte fört något lastbart liv och

knappast något yppigt. Varför har inte jag rätt att bli skön likaväl som mina systrar gatsoperskorna?

Han skrattade igen och satte båda händerna för ögonen som kikare.

— Jag ser inga märken efter laster, sade han.

Men när vi druckit kaffe började han skenbart utan sammanhang berätta för mig att ungarlar voro mycket vanliga i Staterna och att han var en sådan. Man vill inte gifta sig, förrän man kan uppfylla en hustrus alla fordringar, och så kan det hända att det blir lite sent. Man finner kanske heller ingen man inte kan leva förutan, hur många behagliga damer man än känner.

"Jaså, det är ditt öde", tänkte jag. "Är det till att vara så kräsen?"

— Nå gifter man sig mera i Sverige?

Jag sade att i Sverige voro alla män gifta och alla kvinnor ogifta, hur det nu kom sig.

Han frågade om han finge förstå detta så att jag vore ogift.

Jag svarade, att det fick han.

Här begick jag ett misstag. Jag borde så gott först som sist ha invigt honom i mina civilstånd, men det gjorde jag inte.

— Nå, eftersom vi båda är ogifta, sade han eftertänksamt, så kan jag inte se något hinder varken

av moralisk eller religiös natur från att delge er vad jag känner inför er person. Det ni nyss berättade om ert egendomliga samtal med fransmännen vid begravningsplatsen, ger mig anledning att försäkra er, och jag smickrar inte, att av alla kvinnor jag mött i mitt liv, och jag har mött många tilldragande, bildade, äktenskapsvärda kvinnor, har ingen, ja, jag säger ingen, övat en så ögonblicklig och stark dragningskraft på mig som ni, miss Hål.

— Men miss Smith då? frågade jag.

Soukhens saga.

Efter att cirka femtusen morgnar ha vaknat med samma undran varför det var så otäckt att återfå medvetandet, vaknade jag denna gång och undrade vad som i Herrans namn hade hänt, eftersom jag var så glad. När jag konstaterat att jag helt enkelt var glad över att vara utvald framför andra av en pastiljfabrikant, var glädjen genast förgiftad. Den var en farosignal och jag undrar om en människa kan bli mera rädd när hon i spegeln ser en corona veneris på sin panna en morgon.

Kvällen förut hade Macmaster och jag jämfört våra resplaner och funnit att de sammanfölla så långt som till Cordova, där hans väg böjde av hemåt mot en annan kontinent. Han hade då med många sirliga vändningar anhållit om tillstånd att så långt få göra sällskap med mig. Varpå jag svarat att ingalunda kunde jag för eget nöje behålla den resväg som fader Thomas Cook upplät för alla sina barn. Men då sade han — och i hans röst smög sig in ett

tonfall som inte tillhörde adertonhundratalet utan alla århundraden — att han skulle inte kunna förmå sig att följa samma väg som jag på samma tillfälliga och främmande sätt som den franska familjen eller miss Smith. Antingen skulle han resa som min tjänare och vän, a boy taking out his girl to have a good time, eller också måste han vänta och dystert följa mina spår med ett dygns mellanrum. Ville jag det senare?

Nej det föreföll mig alltför dumt.

Att jag valde det förra alternativet berodde möjligen på en begynnande uppluckring av förnuftet, sade jag mig själv. Det kan hända att jag inte riktigt visste vad det betydde att ta med sig en flicka ut för att ha lite trevligt, men däremot visste jag att ensamheten var ödesdiger för mig. När jag sade ja, höll jag mig hårt till minnet hur olycksaligt det gått mig i Prado. I likgiltigheten, kylan och blindheten hotade, ville jag tro, min värsta fara. Och om någonsin en mans sällskap vore riskfritt, så borde det vara så i detta fall, då vi hade ett århundrade mellan oss och mycket snart också en ocean.

Ja vilket som, riskfritt eller ej så var resällskapet beslutat. Vi skulle starta denna samma morgon, så snart han tagit ut pengar på sitt kreditiv. Han hade tackat mig och tackat mig, tills jag av-

brutit hans tacksägelser med att säga att nöjet var ju ömsesidigt. Varpå han högtidligt begärt förlåtelse för sin själviskhet. Vad då för själviskhet? Jo, att ta två tredjedelar av nöjet och lämna mig blott den ena!

Så skulle jag nu lämna Afrika, men hade jag verkligen gjort min plikt mot Bjurnäs och alla andra ställen på näs, bro, hult och sele? Jag hade levat i ett rus av skönhet i går, men ett rus kan ingen förmedla, ingen mer än Systemet. Alla möjliga frågor föllo mig in som de kunde hitta på att göra mig vid polcirkeln. Vad levde dessa människor av? Vad gav man kvinnorna som gjorde dem så feta? Varför lärde de sig inte att leva som folk i Afrika och gå i riktiga kläder? Jag visste inte vad jag skulle svara på detta, och dessutom skämdes jag över att jag glömt att fotografera och köpa vykort i går.

Lyckligtvis hade jag nära två timmar på mig, och såvida den förtrollade världen överhuvud fanns kvar, så låg den ju helt nära.

När jag kom ner i hotellvestibulen med min kamera fann jag där miss Smith i livligt samtal med en okänd tysk som försökte övertyga henne om att i dag var dollarn inte värd en cent. Hon skrattade först åt honom och sedan blev hon ond,

icke på dem som så skött dollarn utan på tysken. Hon trodde honom absolut inte, men jag, som hade i färskt minne att näset mellan Europa och Afrika hade sjunkit, kunde mycket väl tänka mig att även dollarn kunde göra det. Dessutom såg jag ju på den tyske herrn att han vore absolut ur stånd till ett så oheligt skämt. Säkert hade han som alla andra tyskar på sin tid tillbett en eller flera dollarsedlar, som han haft väl gömda för att offra först i det yttersta nödfall.

Dollarn var alltså inte värd en cent!

Jag tänkte inte alls på att jag upplevde en historisk dag, man är liksom lite led på sådana. Jag bekymrade mig inte om vad det var för en eruption, som öppnat den klyfta i vars djup dollarn sjunkit. Ty detta hade närliggande personliga konsekvenser för Macmaster och därigenom för mig, och det var dem jag tänkte på.

Det här betydde helt enkelt att han skulle bli infrusen på hotellet utan möjlighet att betala sin räkning. Och jag? Ja, vad skulle jag göra? Inte kunde jag lägga min tid och mina pengar på att sitta här med honom och vänta att dollarn skulle stiga igen. Han skulle dessutom aldrig ta emot ett sådant offer av mig.

Med ens var borta all min glädje över resan. För

andra gången alltså blev jag bedragen på mitt res-sällskap. Min djinn var en djävulsk liten djinn. För resten voro visst alla djinner onda andar, när allt kom omkring.

Jag gick neråt gatan med släpande steg. Några meter till och jag skulle återse den skönhet som i går så starkt berört mig. Men det tröstade mig ej. Jag stirrade frånvarande på Greta Garbo och så fick jag en idé. Det var en djärv idé, men det lönade sig göra ett försök med den. Om jag hade tur och den förfärliga miss Smith inte förstörde allt för mig, så kunde det gå bra.

Jag halvsprang tillbaka till hotellet, men efter fem minuter smög jag mig ut igen, så nöjd efter en lyckad kupp som vilken bedragare som helst.

Solen sken lika strålande klart som i går och soukhen låg där lika vit och skön. Men vid återsynen hade den blivit lite mera verklig och mindre lik en dröm. Jag upptäckte till och med ett par tecken till arrangemang för turister och förstod hur jag skulle svara på frågan vad de levde av.

När jag gått ett stycke måste jag stanna och ta fram kameran. Jag hade fått syn på en förnäm herre som satt i porten till sitt hus. Hans dräkt var bländande vit, men knappt vitare än hans ansikte under kapuschongen. Hans profil var tunn och full-

ändat skuren. Med sin smala vänstra hand strök han sitt långa mjuka skägg, med den högra gjorde han då och då en rörelse för att understryka samtalet med en man som stod med en lyssnande tjänares hållning framför honom.

Denne tjänare var en stor, skinande svart neger, lika fullkomlig i sin svärta som den andre i sin vitthet. Han stod orörlig medan han lyssnade till vad hans herre hade att säga, men hans lemmars styrka och intensiteten i hans ansiktsuttryck vittnade om att han skulle kunna sätta in oerhörd kraft på att utföra vilket hårt och farligt ärende som helst.

Jag tog flera bilder av dem utan att de märkte det eller låtsades märka det. När jag var färdig, hörde jag en röst tätt bakom mig som sade:

— Det var ju ni som fotograferade tyska kommunister i aktion ute på en gata? Och nu har ni tagit två män som talar med varandra över en klyfta av 50,000 år!

Jag vände mig om och återsåg med stor glädje det unga paret Black som jag tappat bort vid landstigningen i Ceuta. Den unge mannen blev snarast lite missträknad då han såg mig, ty historien med bussen som satte av den ensamma vita damen i ödemarken hade spritt sig efter bilvägarna där de färdats, och nu måste han betydligt minska på slut-

klämnen i sin artikel. Jag berättade vad som hänt mig, och att Amerika trätt in till min räddning, men hela tiden grubblade jag över vad det var som kunde ha hänt *dem*. De hade samma turistutrustning som då jag såg dem på båten, samma franka och vänliga sätt och ändå tycktes de mig förändrade. Först begrep jag inte vad det var, men så slog det mig att de blivit lika människorna omkring dem. Kanske var det så att mina ögon vant sig bättre att se och därför hittade det karakteristiska hos dem bakom glasögonen och accenten. Särskilt var där ett starkt syskontycke mellan den unga frun och mannen i porten. Vilket vackert par de skulle varit om hon suttit bredvid honom klädd i vit burkha! Men det kunde ju aldrig ha hänt, eftersom hans kvinnor inte fingo sitta obeslöjade i en port.

— Får jag en kopia av er plåt? frågade hon.

— Ja, om ni säger mig vad ni menar med en klyfta av femtiotusen år.

— Jag menar bara att negern bör vara ungefär så mycket yngre i människosläktet.

När hon sade det, förstod jag vad det var som gjorde den stora likheten mellan henne och den vite mannen i porten: han var som hon en million år

gammal och förmådde heller aldrig ett ögonblick glömma det.

När vi kommo mittför porten saktade hon sina steg. Jag tyckte att hon och hennes jämnårige broder i porten utbytte ett småleende och en hemlig hälsning.

— Hörde du vad de sade åt varandra över femtiotusen år? frågade mr Black.

— Nej, sade hon, men det vet jag väl ändå.

— Tala om det fort, medan du kommer ihåg det, bad han ivrigt, och jag fick med ens en väldig lust att läsa hans artiklar.

— Det kan du väl tänka ut själv, sade hon. Den vite kan inte gärna ha sagt till den svarte något annat än: "Välkommen broder, in i människornas värld."

Hur kunde jag förut ha tyckt att de två ungdomarna talade lite vulgärt? Hennes röst var ju mörk och mjuk och hade en så förledande klang att allt vad hon sade tycktes mig mättat av hemlig och oemotsäglich visdom. Kanske att hon här på denna jord återfått sin rätta dialekt.

— Vad svarar niggern på detta oväntat vänliga tilltal? frågade den unge maken.

— Han säger: ursäkta att jag kom lite sent. Men jag tyckte inte det var så brått att bli människa och

sen blev jag kvar och lekte i barnkammaren med mina kusiner några tusen år. Men nu, herre, ska jag skynda mig, och du ska få se att fortare än du tror skall jag bli så klok som du.

Men då säger den vite åt honom att det är ingenting att stå efter. Såg du inte hur han skakade på huvudet och tvinnade sitt skägg? Han säger att han skall öva upp sig i konsten att vara människa utan att glömma vad han lärt av chimpanserna och åsnorna och fåglarna. Vill du veta mer?

Han skrattade och skakade på huvudet. Ty detta samtal mellan den vite och den svarte kunde han inte relatera i amerikanska pressen och det av flera skäl.

Jag frågade henne om hon verkligen trodde att raserna passerat strecket in i mänskligheten på olika tider alldeles som en skock maratonlöpare. Hon ställde sig mitt i soukhen, mitt i doften av spillning, läder, kryddor, lök och främmande raser, och medan kolåsror och gödselåsror skrubbade förbi henne, beskrev hon noga för mig hur alla levande väsen som grenat ut sig ur de encelliga organismerna sen marscherat fram på bred front mot sina mål. Somliga hade fått gå ut ur tävlan såsom de stora reptilerna emedan de icke kunde anpassa sig, och i detta sammanhang berättade hon om en lustig upptäckt

hon gjort vid en dissektion. Andra hade gång på gång delat upp sig, varje gren hade valt sig en specialitet och fullkomnat den. Trädklätrargruppen bland däggdjuren hade slagit sig på armarna och hjärnan och av den orsaken råkat bli vi. Men varför tro att de alla blivit mänskliga på en dag?

— Åtminstone mig roar det, sade hon, att tänka mig att djurvärlden då och då födde människor, och att vi så nyligen som för femtiotusen år sen fick den där gossen som tillskott i familjen.

— Greté, sade han, du duger absolut inte till att bli vetenskapsman, du får välja ett mera ansvarslost yrke.

— Nej, jag vill inte konkurrera med dig, sade hon.

— Jag oroar mig mest för vilket krångel det blir med de historiska årtalen på det viset, sade jag.

Hon vände sig mot mig så att jag för första gången riktigt fick syn på hennes stora, vackra ögon bakom glasögonen.

— Ja, men kära ni, sade hon, ingenting kan väl vara mera förvillande än att ha en enda tideräkning för alla såsom vi har. Att vi räknar 1933 över hela världen är ju ett falsarium som uppehålles endast med vapenmakt.

Och när hon så vände upp och ner på det självklara, gjorde hon det på detta förledande sätt som gjorde att jag tyckte jag tidigare gått upp och ner i hela livet.

Men hennes man tyckte att det var rätt att de starkaste tvingade de andra att använda sin tideräkning, för någon ordning måste det ju vara. Fast han inte förstod varför man skulle börja med hans landsman Jesus.

— Men årtalet ska inte hållas uppe med konstlade medel, när den kristna tideräkningen brakar ner som en murken gren, sade hon. Detta yttrande kom som allt vad hon sade kort och bestämt, hämtat upp ur en oemotsäglich visshet. Och jag tror än att hon hade en hemlig förmåga att förvända synen på folk, ty mitt i soukhen stod nu med en gång tidens träd med sin vida krona av samtidigt existerande tideräkningar. Somliga voro gamla, somliga voro nya, i detta träd var år 10 ett lika riktigt tal som år 10,000 eller 1933.

I sista stund erinrade jag mig att jag skulle tillbaka till Europa och att jag måste ordna så att Macmaster följde med. Jag ville inte lämna honom men inte heller skiljas utan vidare från dessa människor under tidens träd.

— Jag måste tillbaka till hotellet, sade jag, min

buss går strax, men vart far ni? Vart skall jag skicka fotografien?

De påstodo att de inte alls hade lust att skiljas från mig så här och följde mig tillbaka så långt att vi hunno kollationera våra planer. Och se, det befanns att om båda parterna höllo sig till dem, fanns det utsikt att vi skulle träffas längre fram i Spanien. De för sin del hade gudskelov förutsett dollarkraschen, ja, kanske i någon mån bidragit till den genom att ta ut sina besparingar och växla över den i alla slags europeiska mynt.

Den unga frun tog fram två visitkort och raspade ner ett par data på dem, gav mig dem, log och sade:

— So long.

Jag tittade hastigt på dem och läste:

Mr Germano Black

30 Perry Street, New York City.

och

Mrs Gratey Black-Montrose

Alhambra hotell, Granada.

Ja, så voro de försvunna. Vårt möte i soukhen hade varat en halv timme, men det hade givit mig en ny bild av tiden. Aldrig mer kunde jag tänka mig den löpande fram som ett tåg på sina skenor,

inte ens om skenorna tänktes böjda i en kurva som de numera äro.

Och jag tror inte att jag nånsin mer kan möta en ny människa utan att undra om det möjligen vill sig så väl att vi åtminstone äro födda på samma århundrade.

Vad skulle väl Macmaster säga om detta?

Han stod i hotellets dörr och såg sig om efter mig, då jag kom. Och i samma ögonblick jag såg honom, begrep jag lyckligtvis hur oklokt det skulle vara av mig att inför honom sätta vår samtidiga härkomst från Adam och Eva i fråga.

Det var omöjligt att läsa i hans ansikte om han redan visste att dollarn inte var värd en cent. Han tog mig in i matsalen, där min frukost var i ordning, serverade mig te och frågade om jag var klar med min packning. Jag svarade att det var jag och efterhörde hur mycket en riktig klocka var. Medan vi växlade dessa vardagliga fraser gick en tyst dialog mellan oss under den hörbara, en fortsättning på det samtal vi hållit kvällen förut: "Jag älskar dig, underligt nog." — "Och jag älskar att du älskar mig."

Slutligen sade han:

— Ja, nu är det tid att jag följer er till bussen, miss Hål.

— Det blir väl längre än så, sade jag i glättig ton.

— Nej, tyvärr, sade han, det går inte. Det har inträffat något mycket... han sökte efter ord, omstörtande och otroligt. Bland andra olägenheter medför det den att jag inte kan resa härifrån med er som jag glatt mig åt. Det blir svårt för oss just nu att se någon mening i det här, men Försynen vet alltid vad den gör.

Han dröjde ett ögonblick liksom för att ge mig tid att sticka in en fråga, men jag nöjde mig med att tiga och avvakta. Jag beundrade hans lugn, ty vad som hänt var ju inte bara att han hindrades resa till Europa i dag, det kunde sätta hela hans existens i gungning. Men han var just så röd om kinderna som han brukade vara, inte mer och inte mindre, och han visste precis att jag skulle ha en halv kopp te till med *en* bit socker. Hans hand som egentligen var en gammal hand, darrade inte det minsta. En god ras på de där pilgrimsfädernas barn och en god ras på deras Gud.

Så berättade han vad som hänt honom när han skulle dra pengar på sitt kreditiv och nämnde i förbigående att miss Smith ställt till med en oerhörd skandal, men fått ge sig, väl för första gången i sitt liv. Jag frågade honom vad det då var som hänt i Amerika? Han undrade om jag intresserade mig

för de rent banktekniska detaljerna, för annars skulle han i anseende till tidens korthet förklara saken kort och gott så att alla Förenta staterna på en gång förlorat tilltron till Försynen. För sin del hade han det inte. Han kände sig viss om att allt skulle klara upp sig för honom. Han hade aldrig gjort en människa på denna jord det minsta orätt så långt han visste. Hans goda samvete låg till grund för hans hälsa och spänstighet som stått emot ett mycket arbetsamt liv. Men Försynen hade inte menat, såg det ut som, att han skulle lämna Tetuan i dag.

Jag frågade, utan att ge mig in på Försynens avsikter, om han inte hade biljett?

Jo, han hade biljett ända fram till New York. Men han hade inte pengar till räkningen, och inte ens för min skull kunde han resa ifrån den, hur bittert det än var.

— Jag får försöka uthärda att se er fara från mig, sade han bedrövad men fast.

— Men tänk om inte jag har lust att uthärda det då, sade jag. Och om det bara är räkningen så...

Han höjde handen som för att hindra mig att uttala de grovt opassande ord han anade på mina läppar.

— Om det bara är räkningen, fortsatte jag och svalde, så, så här är den . . .

Varpå jag lade hans räkning framför honom så att han skulle se att den var betald och kvitterad denna dag.

Nu kom där en mörk rodnad i hans ansikte. Han sköt räkningen tillbaka till mig och sade:

— Tack, men jag kan inte acceptera detta.

Jag hade ingenting att anföra till försvar för min fräckhet att olovandes begära och betala räkningarna till nummer sex och nummer fyra, så jag teg.

— Jag är rädd att ni inte förstår hur orimligt detta är.

Det blev en minutlång isig tystnad mellan oss, jag satt där med nedböjt huvud, så skuldmedveten som om jag på något sätt kränkt både Försynen och mr Macmaster.

— Jaså, sade jag slutligen. Då får ni gå till värden och försöka förmå honom att ge tillbaka pengarna för ert rum. Med dem får ni remboursera mig och sitta här i Tetuan på obestämd tid.

— Jag är rädd att det blir en besvärlig transaktion, sade han, och jag tyckte nu att hans röst lät en liten aning mildare, så att jag vågade se upp igen.

— Seså, sade jag, ni som är affärsman, varför kan ni inte ta det här lite affärsmässigt.

— Det här är i rak strid med mina begrepp om det passande.

— Men herregud, är inte dollarns fall det också? Om hela världen står på huvudet, och tideräkningar brakar ner, varför är det så omöjligt att jämkna på era begrepp?

— Bland annat därför att jag älskar er, sade han. Visste ni inte det?

— Ja, nej, jo . . .

— Men hur kunde ni då ställa mig i en sådan situation?

— Det var väl just därför, sade jag. Och nu talar vi inte mer om de där pengarna jag lånat er, förrän det åter går tio pesetas på dollarn. Jag kommer tillbaka om fem minuter.

När jag återvände klar och färdig till att stiga upp i bussen, satt han kvar vid frukostbordet med räkningen framför sig.

— Får jag se på er räkning, sade han. Jag tog fram den, han började jämföra de båda räkningarna och summera ner posterna. My dear, sade han, ni är då inte själv vidare affärsmässig. Jag ser att ni betalar räkningar utan att kontrollera dem och det har ni den här gången förlorat en dollar på. För dels är nedräkningen fel, dels har man fört upp

två flaskor vin på oss, och vi har då inte druckit mer än en gemensamt, den som jag uttryckligen begärt att få uppfört på min.

När han var klar med sin granskning, gick han bort till disken och lade sitt resultat framför värden. Och värden måste fram med tio pesetas, men så hade vi så när förlorat vår busslägenhet på kuppen.

När vi äntligen sutto i bussen, drog jag en suck av lättnad. Djinnen, eller om det nu var Försynen, var överlistad. Och jag hade lärt mig vad som var hemligheten med framgången. Man skall inte ge ut ett öre utan valuta, och man skall inte förgäta vikten av småsaker även i de stora ögonblicken. Slutligen skall man också lära sig att suspendera sina principer med en sådan grandezza som den Macmaster utvecklade.

Han sade inte mycket och jag ville inte störa honom i hans funderingar över dollarn, men då vi foro förbi den plats där vi gjort bekantskap på en hyttkoffert, sågo vi på varann och smålogo lite generade åt det opassande i att inte två dygn gått sedan dess. Och här åkte jag med Margaretas nyckel i min väska!

Pengarna som Macmaster avtvingat värden i Tetuan användes till en lunch i Algeziras och sen åkte vi mellan böljande kullar över gamla vinfält

och slagfält fram till Sevilla. Europa syntes oss nu mera förtroligt ljusst och rikt än någonsin och mellan kullarna glittrade havet.

— Det är inte första gången som jag drar in i en stad utan ett öre på fickan, sade Macmaster. Så började han berätta om sin barndom. Hans far hade dött när alla barnen voro små, men hans tappra moder hade hållit ihop hemmet och långt innan det egentligen var möjligt för ett barn hade han börjat hjälpa henne. Som den största tillfredsställelsen i livet räknade han det faktum att han kunnat bereda henne en sorgfri ålderdom. Han hade dyrkat henne. Även häri var han stilrent 1800-tal. Det var av henne han fått sitt vackra uttal och sin ridderlighet.

Det var sent innan han slutat sina förtroenden och jag gick till sängs i mitt rum som vette ut mot autodaféernas torg.

Och nu, nu gick det blixtnabbt upp för mig vad det var för en saga som den beslöjade kvinnan i soukhen dagen förut dikterat ner åt skrivaren med ugglehuvudet:

Det var en gång en kvinna från en liten stad i det fjärran landet Sverige som vandrade omkring och råkade kliva över i en annan tideräkning. Hon hade med sig en kamera och fotograferade med den två män som talade med varandra över en klyfta av

50,000 år. Medan hon sysslade med detta, kom en av Jerusalems döttrar fram till henne och sade:

— Om jag får din fotografi, skall jag ge dig en tass, som jag hittade, då jag skar upp buken på en pytonorm.

— Vad skall jag med den? frågade kvinnan från Sverige.

— Du skall minnas att ormarna ringlar omkring med möjlighet till fötter i sin buk.

Då framträdde hennes make och sade:

— Det är väl ännu märkvärdigare att jag hittade änglavingar dolda under din brudklänning, men dem byter jag inte ut mot några fotografier. Jag skriver artiklar med fjädrarna ur dem.

Kort därpå måste damen ge sig tillbaka till sin vanliga tideräkning. Men då mötte hon Adertonhundralet som ruskade på huvudet så att dess silverlockar darrade och sade:

— Kapitalismen som jag uppfann i min ungdom har gjort bankrutt och allt mitt kapital är bara vissna löv. Hotellet vill inte ta emot mina löv som lösepenning för två nätter.

Då letade damen fram en handfull ännu gångbara löv och löste Adertonhundralet ur fångenskapen. Dess puritanska samvete reste sig däremot, varpå damen bedövade det med ett farligt gift.

Adertonhundratalet var nu motståndslöst, men i en sista glimt av medvetande anmärkte det på att damen betalt för mycket i lösen.

— Du är dålig i addition, men ändå älskar jag dig, sade Det.

Då förskräcktes damen så att hennes hy förvandlades, och hon sade:

— Säg inte så, älska mig icke, ty jag rädes att jag är ännu dummare i kärlek än i addition. Jag kan nu en gång inte räkna.

Under detta samtal ven stormen i tidens träd, tideräkningar knakade, brusto och föllo. Men deras samtal om addition och kärlek syntes dessa två så viktigt att de hörde varken stormen eller dånet av de fallande grenarna.

Extas i Sevilla.

Var bodde den Heliga Teresa, när hon var i Sevilla och grundade carmeliterkloster? frågade jag en av frukostkyparna innan vi begåvo oss ut i staden. Han stirrade först oförstående på mig. Troligen var han mera van att bli tillfrågad om förförare och barberare i Sevilla. Men sen sken han upp förstående och sade: Yes. Jag upprepade samma fråga på franska och han sade: oui, oui. Slutligen kom överportiern, tillkallad av kollegernas försmädliga skratt, och han erbjöd sig att följa mig ända fram till Teresas hus. Det var nedslående färskt, nyligen restaurerat i 1500-tals stil av förmodna ägare. Men om han annars inte narrat mig, så var det dock utanför denna port som inkvisitionens ekipage till allas fasa stannade en dag år 1575. Och här i porten kom Teresa av Jesus ut för att ta emot herrar inkvisitorer, hövlig, leende och lugn, viss att finna nåd för dem.

En oändligt aktuell bild så långt. I sin fortsättning saknar den dock moderna motstycken. Ty in-

kquisitionen för sin väg efter en stund, generad över sina misstankar, prisande den helgonlika moder priorinnan och hennes barfota nunnor.

Under det jag gjorde denna avstickare gick McMaster i förväg för att jaga upp parisereditionen av sitt husorgan. Denna brådska var det enda tecken han visat på att han var det ringaste nervös över sin ekonomiska situation, sin pastiljfabriks och Amerikas framtid.

När jag sen kom uppför gatan där han stod vid ett tidningsstånd, såg jag på långt håll hur ett omsorgsfullt förberett anfall riktades mot hans person. Från vänster kom en ung Sevillamadonna med barnet helt murilloaktigt insvept i sin vida sjal. Från motsatt håll hasade sig en benlös man hastigt längs trottoaren, och fyra, fem smutsiga, vackra barn sprungo i kapp med den kanongrå gestalten som mål. Jag förstod deras uträkning. Inte ens krymplingen som väl var bas för tiggjarlaget, kände till dollarkrisen. För honom representerade den anglosachsiska kapitalismen och det puritanska samvetet oförgängliga värden, och han var viss om sitt rov.

Innan jag hunnit så nära att jag kunde ingripa, voro de allesamman över honom. Madonnan stack sitt Jesusbarn in under ögonen på honom medan en

ström av välljudande klagan flödade över hennes läppar. Krymplingen gick så långt som till att dra honom i rocken för att väcka honom ur hans skenbara försjunkenhet i läsningen, och ungarna kröpo ut och in mellan hans ben. Ingenting av allt detta hjälpte, men ändå kunde de inte ta hans hårdhet på allvar. Det fortsatte att pina den försvarslöse Macmaster, tills han hjälplöst såg sig om efter mig. Jag skyndade mig att ge var och en sin kopparslant och försökte göra begripligt för dem att de skulle låta herrn vara i fred. De försvunno slutligen, men mulna och utan tack. Det måste ha varit en svår besvikelse för dem. Vem vet, kanske skulle krymplingen i dag betala hyra för alla ungarna han använde i sin industri!

Medan jag väntade på att Macmaster skulle sluta sin tidning, försökte jag stava igenom de spanska tidningarnas bulletiner från de nationella nervsammansbrotten i två stora riken: Amerika och Tyskland. Patienterna tycktes ha handlöst överlämnat sig åt sina läkare, villiga till vilken behandling som helst. Så kulminerar det storhetsvansinne som kommer av medgång och det som kommer av motgång i samma kris till slut.

— Tyckte ni att jag var grym som inte delade mina sista slantar mellan dem? frågade Macmaster.

Jag har ännu aldrig nekat att ge åt barn och krympingar, men jag antar de är säkrare om sin middag än jag. Nu är jag färdig att gå vart ni vill. Jag läste i Baedeker att slottet i Sevilla ska vara ett av den moriska konstens främsta minnesmärken.

— Inga affärer i dag?

— Nej, sade han, det är bara att vänta. Vi har ingenting annat att göra än titta på stan. Tyvärr får vi avstå från bilar och guider.

Sedan fick jag klart för mig att han för egen del kunnat disponera båda delarna, eftersom han betalt i förväg för dem, men han kunde inte förmå sig att nämna det, när han inte kunde bjuda mig.

Han hade i sin oskuld flera gånger omedvetet förstått för mig hur naturligt det var för honom att anse pengar som nödvändiga instrument för den som ville uppnå bildning, vidsynthet, nöje och kärlek i tillvaron. Så nu tyckte jag att han blivit lämnad fattig i min hand för att lära sig att vi i Europa stundom roa oss utan pengar och att en dam i vår världsdel inte överger en kavaljer då hans kassa är slut.

Han skulle aldrig ha lockat mig att göra mitt bästa för honom såsom jag gjorde i Sevilla, om han haft pengar där.

Som det nu var, låg det verkligen en smula spän-

ning i företaget. Vad skulle vi nu göra? Jo, helt enkelt ta Sevilla gratis i besittning såsom San Ferdinand gjorde sedan han sagt upp morerna och de packat och dragit därifrån. Kom bara, låt oss glömma vårt världsliga förflutna, låt oss även ta det kommande lätt.

Och det lyckades. Inte för att jag föresatt mig det, ty då brukar det gå sämst. Utan därför att i Sevilla bodde en hemlig förtrollning.

Vad som hände och hur det hände, vet inte jag. Men genast vi började vår vandring den blommande sköna vårmorgonen, var det som om en kontakt slutits mellan staden och mig, och dess gångna århundraden ledde sin oerhörda anspänning och triumf upp genom mina lemmar. Det var inte något enstaka konstverk som åstadkom detta, inte den mest utsökta guldmosaik eller det skönaste arkitektoniska perspektiv, ingen detalj av den förbryllande rikedomen och inte heller dess helhet. Nej, vad som försatte mig i extas tror jag var att de kulturer och raser som blommat här, som kämpat, sökt överglänsa och utrota varandra och smält samman i nya föreningar, ännu stå kvar i sina dramatiska ställningar från det stora skådespelets tid.

Som Macmasters introduktör och europeiska värddinna måste jag kämpa till blods med min engelska

för att få honom att fatta det jag knappt fattat själv. Jag kunde inte uthärda att han med sitt alltomfamnande intresse stannade lika länge inför de vedervärdigaste utslag av modern naturalism som inför de stora mästarna. Han såg hur svårt jag hade det och försökte på alla sätt att hjälpa mig i min kamp. Han hade ju i sin hand det fullkomliga språkliga instrument som är en bildad, engelsktalande persons avundsvärda egendom. Och han formulerade den ena vackra och fulländade frasen efter den andra, som han räckte mig. Men han hade det besvärligt:

— Nej, nej, då har ni missförstått ordet *century*, sade han. Man *kan* inte säga att århundradena älskar och hatar och är svartsjuka på varandra, det säger man endast om människor.

— Så tråkigt, sade jag. För vad jag menar, det är just att den stora konsten gnistrat fram vid svartsjukeduellerna mellan århundradena.

Eller också sade han:

— Ja, jag tror jag förstår er, Kerin. Ni har nog rätt i att skapandets flamma som ni kallar det måste ha stigit högt här. Men my dear, det är inte av *den* som stenarna är heta här i dag, det är av den väl-signade solen som lyser på oss två.

När jag var uppe på extasens höjdpunkt, fick

jag plötsligt en intensiv förnimmelse av vad det måste ha varit att leva här som konstnär på en tid då varje andedrag bokstavligen var en inspiration. Jag frågade Macmaster om inte han också kände sig övertygad om att han kunnat bli en stor konstnär om han levat i denna övernaturliga atmosfär. Ja, varför inte? Likaväl som negerslaven som från färgberedare och palettdiskare steg till konstnär och vars madonnor nu hänga lika fint som hans herres i museerna!

Macmaster skrattade åt mig, han tyckte det var roligt och oförargligt att jag var så övermodig, men själva idén var ju orimlig. Varför skulle den som inte kunde rita ett streck eller skriva en vers på 1900-talet ha lyckats bättre på 1500-talet? Men ville jag trösta mig för min oförmåga på det sättet, gärna det. Hade jag konstnärliga ambitioner? Kan- ske när allt kom omkring även talang?

Ehuru han var så villig att formulera mina tankar på engelska sådana han trodde de voro, kunde han inte alltid dela dem. Han måste också avvisa förslaget med de många tideräkningarna som jag underställt honom. Det tilltalade honom inte så snabbt och omedelbart som det tilltalat mig. Han kunde förstå en dam som krävde flera bilar, men inte en som krävde flera tideräkningar. Det var inte

det, att han som gammal republikan och trogen anhängare av Hoover ännu i hans nedgång, fann det alldeles onödigt att börja en ny tideräkning åt Roosevelt och Hitler. Utan därför att Kristus var vattendelaren som skilde mänsklighetens historia i två delar för alltid.

Detta sade han med en sådan tyngd och en så vacker vördnad, att han med en gång fyllde upp sitt namn: Mästarens son, Macmaster.

Det var när vi vilade oss efter slott och museer i Alcazars berömda trädgård, som jag översatte hans namn åt honom. Han såg förvånad ut och svarade att hans gamla goda namn alltid varit så självfallet för honom att han aldrig tänkt på att ge det en så hög betydelse. Han trodde inte heller att han var värd den tydning jag givit hans namn, men hädanefter skulle han inte kunna teckna det utan att tänka på Sevilla, på mig och citronträden i Alcazars trädgård.

Jag blev plötsligt generad över att ha trängt mig in mellan en man och hans namn... vad höll jag på med egentligen? Och i min förlägenhet bröt jag en gren av citronträdet över mitt huvud och sökte sysselsättning med att leka med dess vigselringsfärgade frukter, så vackra mellan sina blanka blad. Han förebrädde mig inte denna överträdelse, såg

den visst inte ens. Därav slöt jag att han måste vara djupt försjunken i grubbel och det var han.

— Kerin, sade han (det hade han börjat med i dag), om *ni* nu skulle säga *mig*, vad ert namn betyder? Ja, jag menar inte det, utan vem ni egentligen är. När ni nu vet så mycket om mig, så är det väl rättvist att jag också lär mig att känna er.

— Ni har haft precis lika stora möjligheter och lika lång tid på er.

— Kan så tyckas. I morse tyckte jag att jag kände er. Ni var en liten kvinna som det egentligen var synd om, lite för ledsen bakom ert glada sätt och lite för ödmjuk. Jag tyckte jämnt att ni behövde tröst och uppmuntran... Men i dag har ni varit en helt annan människa.

— Aj, sade jag, det var ju fatalt.

— Visst inte. Jag tycker om att se er glad och överdådig. Jag ville bara så gärna veta orsaken. Kan det vara det vi har sett? Jag är också mycket nöjd att ha kommit in hit, men om jag hade något som tyngde mig, inte kunde en stad göra mig glad. Det kan endast en människa...

Det var en bekännelse och en uppfordran till bekännelse, men jag teg ändå, det var för mycket att säga. Nog visste också jag, var det är som endast en människa kan. Nog visste jag att Macmaster

hjälpt mig att uppleva en hänförelse, som han själv stod utanför. Men jag var liksom rädd för vartenda ord nu.

— Kan ni säga mig, fortfor han enträget, vad det är som attraherar mig så oemotståndligt hos er?

— Mitt utseende, föreslog jag.

— Nej, sade han utan att märka ironien, inte ert utseende.

— Mina toaletter? Inte det? Kanske min konversation?

— Nej, det är inte heller er konversation, sade han. Sannerligen, jag kan inte reda ut vad det är.

Jag förstod att hans problem var detta: du är inte alls lik det jag vant mig att beundra och respektera. Du är inte lik min mor. Du är mig främmande och obekant och har ingenting särskilt briljant eller lättfattligt. Du har till och med ett och annat drag som jag trodde jag tyckte mindre om hos europeiskorna. Säg mig då varför har du åstadkommit det ingen annan av mina kvinnliga bekanta förmått: att bryta igenom min reservation och störa mitt lugn?

— Låt oss lämna det då, sade jag. Kanske det inte är så viktigt att veta varför man tycker om människor.

Medan han demonstrerade för mig att det som är

starkare än en själv, må väl synas viktigt, hände att slottsvakten utan varning knäppte på maskineriet till de dolda springstrålarna, varmed hela slotts-trädgården blivit försedd till furstars nöje och deras gästers underdåniga decomfityr. Och alldeles invid Macmasters fötter sprang en stråle upp helt näsvist mellan stenarna på gången.

Jag tog honom i armen för att dra honom undan.

— Se där, sade jag, nu fick ni ju veta hemligheten. En liten oväntad skämtstråle, det är precis vad jag är i er tillvaro, och eftersom ni har sinne för skämt, så tycker ni om mig. Men kom då, ni blir ju alldeles våt.

Men han blev kvar och struntade i vad som hände med den kanongrå kostymen. Han fångade vattnet som sprang upp ur jorden med sina båda händer och bara drack och drack, som om han varit anfäktad av en osläcklig törst. Så sade han mig många ting som han inte kunde säga på engelska. Bland annat det att jag hade tagit kapitalt fel om jag verkligen trott att det var fråga om ett skämt.

Därmed lämnade vi ämnet. Vi gingo vidare och talade nästan lite för intresserat om de underliga konsekvenserna av spanska statens handelsmonopol över sina forna amerikanska kolonier. Macmaster

kunde hela kolonialhistorien och hade inte svårt att övertyga mig om olämpligheten av ett monopol som tvingade Brasilien att ta sina europeiska varor från Lima på Stillahavssidan av kontinenten. Jag fick också veta att hela renässansens prakt som jag beundrat här i Sevilla hade detta monopol som ekonomiskt underlag. Köpmännen i Sevilla skötte nämligen spanska regeringens monopol, och vartenda skepp som gick på Amerika eller kom därifrån, måste uppför Guadalquivir, registrera i Sevilla och betala sin tribut. Men denna orimlighet hämnade sig som all orimlighet gör. Sevillas storhetstid blev kort och likaså Spaniens.

Vi strövade på måfå genom Sevillas gamla gator med dess afrikanska tycke och stannade då och då för att kasta en blick in i en patio som blommade med rosor och heliotroper innanför de lätta och eleganta men obönhörliga gallergrindar som skilde oss turister från Sevillabornas väl bevakade idyller. En gång stannade vi särskilt länge framför en tjugusande interiör, där en matrona och en ung flicka, båda lika vackra i sitt slag, underhöllo sig med varandra på ett språk lika obegripligt för oss som springbrunnens. Vi tänkte inte på att vi störde dem, men plötsligt reste sig den unga och satte en skärm för entrén. Det var en underbart söt ung flicka i

Margaretas ålder, men så olik henne som söder är olik nord. Dessutom var det en behagsjuk flicka som på det ögonblick hon utträttade sitt ärende hann med att lossa en vit nejlika ur sitt svarta hår och kasta den utanför grinden. Macmaster trodde först den var till honom, men innan han hunnit böja sig ner för att ta upp den, skyndade där fram en kavaljer i purpurfodrad cape. Jag räknar mig till godo att jag genom min närvaro förhindrade ett drama mellan de båda herrarna, fast nog hade det varit oerhört lustigt att se hur Macmaster skulle försvarat sig mot anklagelsen att ha velat otillbörligt närma sig en av stadens unga flickor.

Vi gingo i alla fall ganska snopna vår väg, och sedan vi fått den piken vågade vi inte mera så länge och nyfiket betrakta sevillanornas privata tillflykter. Så går det för turisten! Man må vara aldrig så ödmjukt beundrande och läraktig, man kommer inte innanför gallret och skärmen. Den spanska kvinnans gåta, av somliga uttydd så att den döljer bara tomhet, av andra, bland dem Andreas, som höjden av visdom, skulle i varje fall inte komma att tydas av Macmaster och mig.

— Vi har kommit några hundra år för sent till Sevilla, sade jag till Macmaster. Vi skulle ha varit här på den tiden, då de sköna sevillanorna, de enda

damer som badade i Europa, i praktfulla siden-
dräkter vandrade till de offentliga baden, åtföljda
av kyska duennor, och då man fick stiga åt sidan
för oxspann som drogo vagnar lastade med guld . . .

På vår väg till hotellet kommo vi över ett salu-
torg. Där mötte vi ett annat Sevilla, ett fattigt
Sevilla åt vilket intet blivit över från den stora
blomstringens tid. Ty ingenting kunde vara mera
fattigt och magert än hönorna som hängde i fågel-
handlarens stånd. En mager, plockad blårod hön-
kropp är alltid bedrövlig, men dessa voro tranche-
rade var och en i fyra delar och upphängda i detta
skick till tjänst för kunderna. Mannen i ståndet
trodde vi reflekterade och bjöd oss ivrigt på en
skank, eller föredrog senoran kanske en vinge? Jag
frågade honom varför han behandlade sina hönor på
det viset, och såvitt jag förstod hans förklaring, gick
den ut på att hans kunder aldrig hade råd att köpa
en hel höna. Endast när någon i familjen var död-
ligt sjuk och på det yttersta skulle börja med en
stärkande diet, köpte man en vinge eller ett ben.

När jag förklarade detta för Macmaster, blev han
med en gång medveten om sin ekonomiska misär.
Jag skulle nödvändigt ta reda på hur mycket en
vinge kostade, så att han kunde räkna över om han
haft råd att köpa en sådan åt sin hustru. Nej, trots

allt hade han nog inte det. Men det gjorde ju ingenting, som jag påpekade, ty han hade ju ingen hustru och dessutom var hon inte döende.

Den dagen skrev jag ett brev till min vän i Bjurnäs.

Bästa herr Karlsson! Tack för er vänliga hälsning som kom mig mycket till pass och för ert förtroende och era löften. Men jag är rädd att ni har skickat ut en klen spejare som återvänder utan att kunna medföra de upplysningar ni önskade och har rätt att kräva. Det är bäst att säga med en gång som det är. Jag har egentligen bara börjat mina studier och den första spanska stad jag ser närmre på, nämligen Sevilla, övergår redan den mitt förstånd. Jag kan visserligen tala om för er att det är en urgammal stad som blomstrat under många herravälden och kulturer men mest under den tid av glans och triumf som inföll då den spanska kungamakten valde henne till sin huvudstad efter att ha krönt århundradens mödor med att driva ut afrikanerna ur Spanien. Jag kan också berätta för er att härifrån sände drottning Isabella den katolska ut Columbus på den expedition som råkade upptäcka Amerika, och härifrån exploaterades hänsynslöst denna värld, vilket icke varit den fromma drottningens mening,

ty hon ville upptäcka själar för att kristna dem. I någon mån kristnades också Amerika, men framför allt tvangs det genom hårresande metoder att ge sin tribut av guld och ädla stenar som sen användes bl. a. av det kristna Sevilla att ta upp tävlan i glans och prakt med dess moriska forntid.

Jag kan också berätta att Guadalquivir, vid vilken Sevilla är belägen, slammades upp så att sjöfarten till Amerika inte längre kunde utgå från Sevilla, att guldfloden sinade och kungarna sökte sig en ny huvudstad. Men hur skall jag nånsin kunna förklara för er hur man blir till mods, när man går här bland vittnesbörderna om den mänskliga andens spännkraft och stignkraft? Jag kan det inte. Snälla herr Karlsson, vi besjunga de platser, såsom Bråvallahed, Lützen och Verdun där människorna mätt sin styrka mot varandra medels påkar, spjut, bössor och giftgaser. Men se här ha de tävlat med varann på annat sätt. Sökt slå varann med katedral mot moské, med gotisk mot morisk stil, med skulptur mot mosaik, och med Kristus mot Allah, muhammedanernas Gud, herr Karlsson vet. Denna tävlan drev upp deras prestationer till en ofantlig höjd, men sen så slocknade deras iver, skaparkraften dog och tog hemligheten med sitt kunnande med sig i graven. Allt detta är så svårt att skildra, förstår herr Karls-

son, men så mycket kan jag lova, att när jag kommer till Bjurnäs, så ska jag ha med mig vackra fotografier av det kungliga slottet som stod redo med blommor, flaggor och mat och väntade Alfons XIII på hans årsbesök samma dag han flydde över gränsen.

Hjärtliga hälsningar från Karin Hall.

Jordbävning i Sevilla.

Första gången vi ämnade oss till katedralen råkade vi in i en väldig folksamling. En bil stannade vid katedralens huvudingång och hela Sevillas manliga befolkning tycktes följa efter. Jag tänkte genast på vad jag läst om den uppståndelse som brukade bli när Heliga Teresa kom farande med präster och nunnor för att i en trakt av moderat andlighet grunda ett nytt kloster av den stränga äldsta carmeliterregeln. När hon kom till Cordova en pingstafton blev det en uppståndelse, sade hennes krönikör, som om Den helige fadern själv anlät, och vad det angår kunde påven gott ha suttit i den bil som halva Sevilla nu sprang efter. Men Teresa, kvickare och mitt i sin ödmjukhet ändå lite högfärdigare än sin historieskrivare, beskrev sitt intåg så: vi väckte lika mycken uppmärksamhet som om säsongens tjurar anlät för tjurfäktningarna. Hade hon levat nu, skulle hon säkert ha sagt att hon väckte lika mycket uppseende som Andalusiens skön-

hetsdrottning, ty det var i själva verket denna dam som kommit till Sevilla och skulle firas med att föras till katedralen, detta mästerverk av gotisk byggnadskonst.

Vi ville emellertid inte störa detta möte mellan skönhetsdrottningen och katedralen, vi tittade på varann och smålog åt att människornas gamla sensationslystnad alltid finner nya sensationer till sin tillfredsställelse. Och så gingo vi till Alcazar igen, ty vi erinrade oss att vi väl sett Pedro den grymmes apartemang men inte Alfonso den trettondes och väl Maria av Padillas badbassäng men icke drottning Enas badkar. Den kungliga våningen innehöll emellertid bara *en* märklig pjäs, en s-formad konversationssoffa, klädd med engelsk chintz och placerad i drottningens privata kapell där den tog sig otroligt ut.

Andra gången vi kommo till katedralen var det framemot eftermiddagen. Den låg där tyst, övergiven och mörk, väldig som monument, men också väldig som trafikhinder i det moderna Spaniens liv. Vi trädde in i den kalla skuggan under dess höga valv, sågo oss om i detta rum av oändliga mörknade förgyllningar, utskärningar, skulpturer, guldsmedsarbeten. Ett heligt skrin av ofantliga dimensioner, samlande inom sina väggar resultaten av århundradens lust att bearbeta, karva, åstadkomma, värdigt

utfylla tiden intill döden. Mitt i denna rikedom och magiska konstskicklighet mottogo vi ett intryck av fruktansvärd sorgsenhet. Solen hade gått undan just då, fönstren voro släckta och grå. Högaltaret som reste sig i oåtkomligt majestät, dolde sitt allra heligaste bakom ett violett täckelse. Icke en människa syntes till, så långt vi kunde se.

Där stod nu Macmaster med hatten i hand och det silvergrå håret lysande mot mörkret. Jag visste att emedan detta var ett Guds hus, kände han sig trots sitt amerikanska främlingskap mera hemma här än i slott och museer.

— Kan ni säga varför man blir så bedrövad här? frågade jag.

— Låt oss gå då, sade han genast på sitt snälla vis.

— Å nej, sade jag. Man kan inte bara följa dessa spanjorer uppåt i deras extas, man måste också vara med när vägen går neråt.

Jag såg på Macmaster att han inte förstod vad jag menade, men innan jag hann fundera ut hur jag skulle förklara att katedralen syntes mig som en port in till det spanska förfallets tid, började katedralen tala själv. Det gjorde ett subliment intryck. Här fanns ingen menighet som kunde uppbyggas och lyssna, men likväl steg en bön ur katedralens hjärta

och gav eko under valven. Bakom gallren inne i korets dunkla djup måste väl ett par små ensliga präster stå och mäsas ur sina stora böcker, men de voro ju av samma substans som katedralen, liksom larven är av samma substans som eken han äter på.

Macmaster blev chockerad av denna gudstjänst utan menighet. Han som själv var kyrkovärd och pelare i en församling i Newengland kunde inte komma ifrån att en gudstjänst måste ha uppbyggelse av en församling till ändamål. Här fanns ju inga som kunde låta sig uppbyggas och ändå höll man på, varför blev det inte mässfall? Men jag som är mindre förfaren i hur det skall vara, tyckte att denna gudstjänst fick ett subliment drag just därför att den var löst från alla pedagogiska avsikter. Den var antingen ett samtal mellan katedralen och Gud utan vittnen eller också var den ingenting alls.

Vi gingo där runt från kapell till kapell, vi hittade Columbus där, San Ferdinand och den Helige Christoferos, och jag skrämde mannen vid min sida med att säga att mr Christoferos varit min skyddspatron innan jag träffade mr Macmaster som sedan blivit det. Medan vi stodo där inför ett altare, om vilket vi inte visste något särskilt, närmade sig en sakristan som tycktes ha stått på lur och frågade om vi möjligen voro holländare, eftersom vi så

påtagligt intresserade oss för det altare från vilket hertigen av Alba välsignades innan han begav sig åstad på sin straffexpedition till Nederländerna.

— Vi är åtminstone protestanter, så det kan intressera oss därför, sade jag. Så översatte jag sakristanens franska för Macmaster och frågade upprörd vad han sade om en sådan välsignelse. Men han log endast ett hövligt leende och frågade:

— Vem var hertigen av Alba?

— En bödel i tjänst hos Filip den andre, sade jag.

— Och den Heliga Teresas vän, sade sakristanen.

— Det tror jag inte, sade jag häftigt. Det är inte möjligt!

— Varför är inte det möjligt? Hertiginnan av Alba var till och med en smula svartsjuk.

— Vem var Heliga Teresa? frågade Macmaster.

— När ni kommer hem, kan ni läsa om henne hos er egen William James, sade jag. Hon var annars en av ledarna för den reformation som började efter det stora avfallet inom kyrkan och en av alla tiders största mystiker. Så ni förstår väl att jag inte tål att höra att hon och hertigen av Alba var vänner.

Macmaster förstod inte. Han hade ju som amerikan en gång för alla gjort sig urarva från alla våra

skandaler och skändligheter. Han tog mig under armen och sade:

— Kerin, akta er för att ta vid er så för allting.

Men sakristanen tyckte visst att han genom att erinra om Filip den andres och hertigens av Alba gemensamma blodsbragder i Nederlandet på ett utomordentligt skickligt sätt knutit an med oss. Så han följde oss och erbjöd sig oombedd att visa oss skattkammarna, dit vi inte kunde få gå ensamma. Jag frågade Macmaster om han ville se dem. Han sade att om det passade mig, så ville han det mycket gärna, ty han visste att de skulle gömma enorma skatter. Nu var jag alldeles viss, att den gången Macmaster hittade på att göra ett hål i sina pastiljer och kalla dem lifesavers, var han lyckligare än han varit och kunde bli inför alla Spaniens konstskatter tillsammans. Men han ville ändå inte hoppa över någonting som kunde öka hans beresthet och rättfärdiga de stora utgifterna för resan. Och därför skulle vi nu in genom dessa tunga portar som dolde de heliga föremålen.

Det är i alla fall underbart hur man på resor får uppleva att människor glimta fram för en, försvinna och komma igen. Ty när dörrarna öppnades stod jag plötsligt mitt framför herrskapet Bertram Roden som jag tappat spåret av i Algezirás.

De voro båda två förvandlade, men jag kände ändå igen dem på deras särdeles yttre. Det var bland de underligaste sensationer jag haft i mitt liv, när jag fick se mrs Bertram Roden och förstod att min förutsägelse slagit in. De ljusa dagar jag spått henne hade kommit! Det kunde inte vara möjligt annat, ty hon syntes befriad från det tryck och den disciplin hon burit och utstrålade en nästan fruktansvärd triumf. Något av denna glans föll också över honom, men tog jag fel i att han såg mer vemodig ut nu än den gången, då han sa att han inte kunde få in det goda i sin världsbild?

När hon fick se mig, stannade hon och jag förstod att hon kände igen mig. Men de tunga skattkammardörrarna skilde oss åt, innan någon av oss hunnit bemästra situationen.

Jag måste ha varit strängt upptagen av detta blixtnära möte, ty nu efteråt minns jag inte alls om det var bland Sevillakatedralens skatter jag såg en tagg av Kristi törnekrona, infattad i sagolik prakt eller vilka ben av vilka helgon jag såg innanför ett skimmer av pärlor. Jag minns bara Macmasters torra kommentarer till det hela. Han kunde inte, sade han, fatta hur spanjorerna nånsin ansett sig kunna göra sig förtjänta om saligheten genom att i Amerika stjäla och mörda ihop guld och dyrbar-

heter åt helgonrelikerna. Ty Kristus hade då aldrig uppmuntrat till något sådant i evangelierna, snarare tvärtom. Vilket var så sant som det var sagt. Men människorna vilja nu en gång göra åtskilligt som går utanför evangelierna.

När vi kommo ut i kyrkan igen, frågade han mig om jag önskade stanna längre, och det gjorde jag. Gudstjänsten skulle väl troligen avslutas med musik, och vi skulle då få höra den berömda orgeln, om vilken det sagts, att den sammansmälter den manliga och kvinnliga rösten i fullkomlig förening.

Jag var för preockuperad för att fatta att han frös om huvudet och egentligen velat gå ut i solen, och han sade ingenting utan gick med på mitt förslag som han alltid gjorde. Vi satte oss på ett par stolar under orgeln, och jag försökte hålla utkik efter paret Bertram Roden, men det syntes inte till.

När rösterna tystnade i koret, blev det alldeles tyst, ingen orgel tog vid. Jag gick bort till sakristanen som avvaktade slutet på vår kätterska andaktsstund och fick det beskedet att orgeln var stum nu under fastan och ända fram till påsk.

— Så då får vi två aldrig höra den, sade Macmaster.

Det syntes mig djupt symboliskt.

Det *fanns* en röst som förenade den manliga och

kvinnliga stämman i en klang av fullkomlig mänsklighet, men vi skulle aldrig höra den.

Bakom purpurtäckelset fanns det allra heligaste, men vi skulle aldrig skåda det.

Då täckelset faller och tonerna stiga mot höjden, äro vi inte mera här.

Nu kom sig Macmaster äntligen för att tala om att han frös, och jag upptäckte hur blek han var. Jag skämdes över att jag inte förut förstått hur otäckt och farligt det måste vara för honom att gå omkring barhuvad i denna gravkyla. Till på köpet berättade han i detta sammanhang att han brukade lida av bronkit om vintrarna, och att det var därför han gett sig ut på sin resa till södra Europa. Jag tror att det var just då som jag för första gången blev gripen in i själen av hans ömhet och hänsyn för mig. Ett människohjärtas ömhet är alltid gripande, även om det manifesterar sig så tyst och anspråkslöst. Genom att sitta där så tåligt och frysa för min skull hade han utsatt sig för ganska allvarsamma risker och visste det. Det kom för mig under en sekund att han måhända var mycket nära dörren in till en annan värld. Det gav ett skimmer av höghet åt hans vita huvud.

Lyckligtvis var solen ljuvligt varm utanför katedralen i Sevilla.

Före middagen gjorde jag i ordning ett glas varm citronlemonad åt Macmaster, ty jag tyckte jag hade ansvar för hans liv. När jag kom ut med det i hallen, fann jag honom sitta där i samspråk med mr Bertram Roden. Denne reste sig genast, och glaset i min hand måste för honom ha varit som en presentation, ty han sade:

— Mrs Macmaster, jag har just berättat för er man hur mycket vi grubblat över er. Nu måste ni tala om hur ni kunde uppmuntra min hustru som ni gjorde i Algeziras, just vid en tidpunkt då vi förlorat varje hopp om att rättvisa någonsin skulle vederfaras henne!

— Ni har väl hört talas om sympatisk magi, sade jag, och Macmaster tillade stolt:

— Somliga kvinnor kan trolla. Ja, det sade han i stället för att som han borde föreställa Bertram Roden för miss Kerin Hål, en resebekantskap från Sverige.

Jag var heller inte i jämnhöjd med situationen. Det enda jag kunde finna på att säga var detta:

— Anmäl mig inte för inkquisitionen, mr Bertram Roden!

Men då sade han:

— Det skulle jag under inga omständigheter ha gjort, ty jag vet vad inkquisitionen är.

När jag gick och lade mig den kvällen, kände jag mig ungefär som katedralen i Sevilla måste ha gjort efter den svåra jordbävningen, då en bit av taket föll in och begrov intet ont anande dyrbarheter under sin tyngd. Jag kände inte mera igen min värld. Ett nytt hål i taket var där förstås i den, men också spillror, spillror... Så som det blir när ens bild av människorna vacklar och störtar samman. Macmaster var inte mer den jag trott, icke heller Mrs Bertram Roden, inte heller Mr Bertram Roden, inte heller den Heliga Teresa, inte heller hertigen av Alba eller fru Karin Hall från Broköping.

Mrs Bertram Roden stirrade på mig, då jag måste bekänna för henne att det jag sagt henne i korridoren var ett budskap från en fjärran älskare. Hade hon möjligen gett akt på att där fanns ett litet hål i den Times hon läst efter mig i Algezirans?

Hon skakade på huvudet och så skrattade hon ömkande och föraktligt åt mig. Hennes förtvivlan hade haft en djupare grund än någon man kunnat erbjuda och lika så nu hennes triumf. Det var alltså fullkomligt i blindo jag givit henne ett handtag? Men lika gott, hon var tacksam, och nu skulle jag få höra hennes historia, sade hon.

Jag hade kunnat fundera hur länge som helst

utan att komma på den. När man går på teatern väntar man se dramer och får så understundom, när man går i en afrikansk basar vill man höra sagor, och man öppnar romaner i förhoppning att få romaner till livs. Men då man sitter i en hotellvestibul vid en kaffebricka och röker cigarrett med en fin engelsk dam, väntar man inte att få höra att hon är en kvinnlig Dreyfus, och det var vad hon var.

Hon berättade att första tiden av kriget hade varit den lyckligaste i hennes liv. Visserligen fick hon ju inte slåss i ledet, som hennes innersta dröm förstås var. Men hon hade anförtrotts befälet över en frivillig kvinnlig hjälpkår, och hennes auxiliary girls hade fått sin tjänst så nära fronten att det var ganska farligt både för dem själva och tyskarna. Men så hände plötsligt en dag, och hon blev alldeles svart i ansiktet när hon tänkte därpå, att hon öppnade ett kuvert från krigsministeriet, det innehöll hennes avsked kort och gott och utan förklaring. Hon var som drabbad av blixten. Denna behandling var till och med en grad mera förödmjukande än den Dreyfus fått undergå, ty hon hade inte ens ställts inför krigsrätt, inte ansetts betydande nog för en offentlig skymf eller en kula, blott avfärdats i tysthet.

Hon berättade hur hon bestormat krigsministern

om företräde, men det vägrades. Ett besked om vad hon förbrutit gavs ej, krigsministeriet teg med sin hemlighet. Så hade hon fått tillbringa de kritiska krigsåren i vanmäktig, sysslös förtvivlan på sin Djävulsö, närmare bestämt sin faders gods. Hon bröt med sin fästman, ty en engelsk militär skulle inte ha en vanärad fästmö. Men Bertram Roden var lika envis som krigsministeriet och ansåg sig fortfarande som hennes trolovade.

När hon berättade detta, såg jag ofrivilligt bort till honom, där han satt i en annan soffa med Macmaster. Våra blickar möttes ej, ty han hade lagt bort den vana jag observerat i Algeziras att alltid se bort mot sin hustru. Mitt intresse gled över från henne till honom. Hans gåta hade för resten alltid förefallit mig intressantare än hennes, och nu skulle den upplåta sig för mig.

Men mrs Bertram Roden förstod inte att hennes man var på något vis intresseväckande. Hon betraktade det snarast som en självfallen sak att han ägnat sin tid sen kriget tog slut åt att forska efter det hemska misstag, för vilket hans fästmö blivit ett offer. Ja, hon tog också för givet, att då hans efterforskningar kommo i strid med hans ställning som officer, skulle han ta avsked och så fortsätta dem. Med järnhård energi hade han brutit den mur

som rests av krigsministeriet omkring dess åtgärd och slutligen funnit sanningen, sade hon.

Jag var nu så spänd på denna sanning att jag glömde att andas, och när den kom tycktes den mig ganska banal i jämförelse med allt jag gjort upp för mig. Saken var den, att en annan kvinnlig chef för en annan kvinnlig kår inte hållit kvinnotukt bland sin trupp, och i krigets brådska och vårdslöshet hade man förblandat de två och rapporterat den oskyldiga Honorable Angela Rochdale för krigsministern. Utan att söka verifiera anklagelserna hade han dikterat hennes demission och skrivit under den och sen inte velat höra talas om saken vidare. Men nu var hans misstag till övermått bevisat.

— Och så var saken klar, sade jag.

O, nej, det märktes hur lite jag kände till krigsministerier! Vilket ju var sant. Fast krigsministeriet fått klara bevis på sitt misstag vägrade det erkänna. Här var ju parallellen med Dreyfus fullständig. Där voro nu nya män, men som de själva kunde tänkas begå misstag, måste de skydda sina föregångare för att i sin tur få åtnjuta samma skydd.

— Men Bertram-Rodenkommittén då? frågade jag.

— Ja, den bildades vid den tidpunkten av några

hederliga män som min man lyckats intressera för min sak.

— How *very* wonderful! sade jag.

— Förvånar det er så mycket?

— Ja, naturligtvis.

— Anser ni inte en kvinnas heder värd så mycket intresse?

— Jo, men såvitt jag fattat saken rätt var ni ju inte beskylld för personlig vidlyftighet?

Mrs Bertram Roden skrattade bistert.

— Nu träffade ni prick, sade hon. Vad ni säger nu var ord för ord vad regeringen sade till min man. "Kan ni inte lugna er", sade den, "ingen har ju satt er fästmörs heder i fråga." Det var bara hennes omdöme som brustit, hennes disciplinära förmåga och hennes lämplighet att tjäna fosterlandet!

Men min man svarade regeringen att sådan var jag, att min heder låg just i allt detta som man anklagade mig för att ha brustit i! Och så lade han och kommittén saken fram för offentligheten samtidigt som den officiellt anhöll om upprättelse. När det var gjort, tillade Mrs Bertram Roden, så tyckte jag inte det fanns något skäl för mig att längre uppskjuta vårt giftermål.

När jag träffade herrskapet i Algezirás var det

alltså ute på bröllopsresa! Det hade avverkat Grekland och Italien under fåfäng väntan på underrettelser från London. Slutligen hade det i full förtvivlan farit till Algeziras för att konferera med kommittémedlemmar där. Så det måtte ha varit en rolig bröllopsresa Bertram Roden kämpat för i så många år. Vad hans hustru letat efter i Times den kvällen jag såg dem, var en öppen fråga till regeringen om hennes fall som insänts av den gamle herrn som uppskjutit världskriget. Då brevet ej heller denna dag förekom i Times, hade hon trott att Times var vunnen av hennes fiender, och detta gjorde att alltsammans syntes hopplöst. Så hade hon mött en vilt främmande person som sagt åt henne: "Days are bright ahead", och därpå kom också den upprättelse hon väntat i den högsta form som var möjlig. Hon var utnämnd till medlem i den nya statliga kommission som skulle utarbeta krigstjänsteplikt åt hela engelska folket och nu skulle hon hem och börja arbeta. Hennes man önskade se åtskilligt än, han var road av Cervantes och Loyola och morens sista suck och ville till La Mancha, Montserrat och andra ställen, och det gick ju för sig, *han* hade ingenting som brådskade.

— Är det så bråttom med den militära tjänsteplikten då? frågade jag.

Ja, jag kunde vara säker om att det var bråttom. Kriget var ju brännande nära, läste jag inte tidningarna, visste jag inte det? Om man fått i uppdrag att förbereda det, var ingen tid att förlora med sightseeing.

Hon brydde sig inte det minsta om att dölja att hon längtade efter det nya kriget. Ja visst, det skulle bli förfärligt, men än sen, det skulle ge henne tillfälle att visa vad hon dugde till och ställa henne på en långt mera ansvarsfull post än den hon blivit avsatt från. Först skulle hon nu koppla in den engelska kvinnovärlden i krigsmaskineriet. Och finge hon sen i det kritiska ögonblicket som hon hoppades, befälet över den, då skulle kvinnorna få veta vad disciplin ville säga, om de aldrig vetat det förr. Intet frivolt lättsinne i dödens närhet skulle få förekomma som 1914—18. Ingen skonsamhet på grund av kön. Ingen feghet. Intet hysteri. Inga tårar. Intet medlidande. Ingen fanflykt i Angela Bertram Rodens väldiga armé.

Själva nyheten om det förestående kriget gick inte in i min hjärna då. Av samma skäl som inte en atlantångare går upp för Broköpingsån: den var för stor, kom helt enkelt inte in i min hjärna. Men jag betraktade fascinerad den stolta och sköna

mrs Bertram Roden, som satt mittemot mig, skild från mig endast av en kaffebricka. Hon var den första jag sett av de människor som lära gå omkring på denna jord, i stånd att tutta på ett krig för att stilla sin törst efter hämnd och ära. Otroligt! Sådant gjorde män, och det var redan det fantastiskt med denna jagets vilda hypertrofi hos dem. Napoleon var liten och Josephine bedrog honom, därför måste Europa brinna och blöda från Madrid till Moskva. Men en kvinna! Kan en kvinna vara fallen för detta begär? Ja, tydligen. I den grad förlora fattningen och sinnet för proportion? Det tycktes så och detta var för mig en stöt som vid en jordbävning. I min värld begingo kvinnor tusen dårskaper, men inte just denna. Men så hade jag heller aldrig förr sett en kvinna av denna intensitet och farlighet och aldrig förr fattat, hur aktuell kvinnornas militarisering var.

När jag sade adjö åt henne, var det med en livlig önskan att aldrig höra talas om henne mer. Ve den dag då mrs Bertram Roden blev aktuell i världen. Jag tog nu efteråt tillbaka mitt löfte om de ljusa dagarna framför henne. Måtte hennes bli tomma, fulla av missräkningar, måtte hon få att göra med ett uppror som hon inte kunde kuva, må hon gå under. Hon är ju galen, hur kunde jag ett

ögonblick tänka på de la grande femelle, på Magna Mater i samband med henne!

Däremot sade jag rentut till hennes man att jag hoppades en lycklig tillfällighet skulle sammanföra oss för tredje gången här i Spanien. Jag till och med försökte leta ut hans resplaner för att möjligen ge ett handtag åt slumpen. Fast hans roll i historien varit en biroll, när hon berättade den, var dock han huvudpersonen och hjälten i densamma, icke hon. När han nu snart strövade i Don Quijotes spår på den flata väderkvarnsprydda La Mancha, skulle han vara lika värd ett epos som denne och när han stod inför La Santa Virgen på Montserrat, där Loyola lade ner sitt svärd, lika värd hennes gunst som jesuitgeneralen. Hans tillvaro skakade min världsbild den Andreas hittills dominerat, mannen utan gåvor. Bertram Roden fanns ju faktiskt i världen och ändå hade han ingen plats i den. Sedan han offrat sitt liv på att vinna åt sin älskade hennes hjärtans åstundan, fick han gå ensam bort. Vad var det för mening och hemlighet med detta? Var denna tid då förbannad, eftersom det icke kunde ske att två människor möttes som kunde älska?

Ja, så tänkte jag, jag som så nyligen sagt mig själv, att det inte kunde vara annat än en god gär-

ning att avskära förbindelsen mellan tvenne älskande.

Men sedan var Macmaster så god mot mig den kvällen att jag måste lyfta förbannelsen från tiden bara för det. Han tog mig ut på en promenad och lockade ur mig vad det var som plågade mig, ty han såg ju att jag var åter förbytt. Och sen lugnade han mig med oändlig ömhet och auktoritet. Ack vad han var rotfast och lugn med sin förvissning om allt det som hela världen börjar sätta i fråga. Trodde jag verkligen på mrs Bertram Rodens profetior? Lyckligtvis var det inte hon utan vår barmhärtige Fader i himmelen som bestämde om krig och fred. Var jag upprörd å mr Bertram Rodens vägnar? Varför det? Det var mera synd om den som förbrändes i självkärlek än om den som förbrändes i kärlek till andra. Var det något mer? Ack, my dear, ville ni att ert helgon vad hon nu hette, skulle ha protesterat mot hertigen av Alba i stället för att vara hans vän? Jag skall ge er förklaringen. Teresa begagnade inte det recept mot misstag som är det enda ofelbara och som jag nu innan vi skiljs skulle vilja ge er också, Kerin, om ni tillåter: att hålla sig strikt till Den heliga skrift. Där skulle hon genast ha sett att Spaniens politik gick stick i stäv med bergspredikan. Och hon skulle

förgäves ha letat efter någon uppmaning från Jesus att grunda kloster och mura in unga kvinnor där.

Hans lugn, hans röst, hans grepp om min hand tillsammans verkade lenande som balsam, dämpande, lugnande, och ett ögonblick tyckte jag att han tystat ner alla mina frågor. Det som förstumade mig var inte hans argument men den auktoritet han fick genom den fullkomliga samstämmigheten mellan hans tro och hans liv. Jag förstod att om jag nu lät mig nöja med vad han sagt, skulle han med mera trygghet lämna mig åt mitt öde i Europa. Men då han bad mig riktigt uppriktigt säga, att jag nu var lugn för Heliga Teresa kunde jag det ej. Problemet stod kvar, så lätt löstes det ej. Ty om Gud finns...

— Eftersom, Kerin, eftersom Gud finns...

— Gärna. Eftersom Gud finns, måste han ha andra vägar att uppenbara sin vilja för människorna än genom en bok.

— Men om nu han har valt att ge oss den i en bok?

— Aldrig, sade jag. Själv är jag en ofullkomlig jordisk moder, men när jag kommer på min dotter med att begå dåskaper, talar jag med henne direkt och ger henne inte en bok.

Efter det blev det en lång tystnad. Vi gingo nu

bort mot katedralen som höjde mot himlen en så fantastiskt principiös silhuett som om hela myllret av dess spiror och utsprång fått ledigt på natten att slå sig ner var de ville hos varandra.

Jag började bli riktigt rädd för denna tystnad, men slutligen sade Macmaster:

— Why haven't you told me? I did not know you were a mother.

Jag svarade lite näsvist:

— I did not know I was mrs Macmaster.

Återigen blev det en lång tystnad. Vi voro nu inne under katedralens skugga.

Så sade han:

— Får jag kyssa er till avsked?

Jag sade:

— Jaså, ska vi inte träffas mer nu efter detta?

Och han:

— Jo. Men om två personer ska ta avsked för livet, är det väl inte för tidigt att börja två dar i förväg.

Den utomordentliga dårskapen i dessa ord gjorde slut på hans auktoritet men bevekta mig samtidigt. Men hans kyss var till min skräck inte en avskedskyss utan en älskares kyss som krävde en framtid. En framtid vill säga som måste pressas in på två dagar.

Detta var, det visste jag, i allra högsta grad mot Macmasters principer och hans Heliga Skrifts. Hur hade han inte förklarat för mig att en gentleman som önskade träda i nära förbindelse med en kvinna började på detta sätt: vill ni leva ert liv med mig tills döden skiljer oss åt och till en början ta emot en Rolls Royce?

Och i vilken grad detta var emot mina principer ska vi inte tala om.

Jag handlade inte ens emot dem. Jag glömde dem för en stund.

Röster.

Från min huvudkudde kunde jag se ut över det torg, där kättare brunnit, där kättare förnekat och ångrat sin förnekelse och störtat sig i lågorna för att rädda sin själ. Satte jag mig upp, kunde jag se hur ett palmblad underdånigt viftade framför en klockas runda ansikte som tittade fram ur en lanternin som ur en kolossal bahytt. Det där palmbladet håller jag mig till, då jag ska bestämma om jag var vaken eller drömde. Det var väl inga drömmar som lekte med mig utan klara dagens händelser, ehuru natten satte sin karaktär av dröm på dem. Eller också var det så att först natten uppenbarade deras inneboende fantasteri. Världen ser förvirrande ut strax efter en jordbävning. I Broköping är man heller inte van vid jordbävningar. Men vem har förklarat vad den utsätter sig för, som slår upp sitt läger på en plats, där människoanden presterat ett övermått av kraft, som tiden ej kunnat absorbera?

Dagens röster fortsatte att tala.

Jag lyssnade, och ett helgon sade: Efter döden kommer man att hacka sönder mig som en höna, om icke du, o Herre, tar mig levande upp till dig.

Ett annat större helgon: Jag o Herre, strör gärna ut benen i min kropp över kyrkorna i Spanien till människornas läkedom.

En målare: Eftersom jag har ont om väv, målar jag frun och älskarinnan på samma duk och kallar dem, ja vad? Till exempel Jungfru Maria och Elisabeth.

En annan målare, flämtande till klosterpriorn: Tag in mig, göm mig, jag har mördat min hustru, man är efter mig.

Priorn: Ja, om du målar oss tavlor av den heliga jungfrun och helgonen för resten av ditt liv.

Den svarte slaven: Nu har jag så länge rivit färger åt mästarn och sett på hur han gör, så nu målar även jag en Concepcion.

Eftervärlden: Din vita madonna på halvmånen är värdelös, men för dina recept på färgberedning skulle vi ge dig allt du begärde.

Madonnan i Montserrat: Här kommer så mycket nyfikna turister, men i dag ser jag nalkas på avstånd en riddare av den helige Graal. År 880 spände jag mig stel, då man ville flytta mig härifrån, men

om mr Bertram Roden vill ta mig med hem så får han.

Mr Bertram Roden: Som Ignatius Loyola lade jag ner mitt svärd framför den heliga jungfruns fötter, men mitt svärd tog hon upp och drar ut i krig med det.

Macmaster: Jag visste inte att ni var mor.

Jag: Och jag visste inte att jag var mrs Macmaster.

Macmaster: Varför har ni inte berättat allt för mig?

Jag: Om jag berättar er allt, kommer ni att förklara krig med Europa.

Macmaster: Eftersom vi ska ta avsked för livet...

En drottning: Jag tror jag låter klä soffan i mitt kapell med den blommiga chintzen jag fick av tant Mary i julklapp.

En kung: Om du inte haft så stor lidelse för blommig chintz, hade vi inte behövt förlora vår tron.

Hertiginnan av Alba: Heliga moder, jag fruktar att ni föredrar min man hertigen framför mig.

Heliga Teresa: Deras nåder tävla med varandra och med Hans majestät i fromhet och nit om kyrkan. Men förlåt mig fru hertiginna, måhända har

hertigen genom sin verksamhet i våra nederländska provinser kunnat hämma kätteriets smitta bättre än ni.

Inkquisitionen: Som ljusen nu dö i vigvattnet, så skola kättarnas själar dö i helvetet.

Katedralen i Sevilla: Även jag har en själ och det är därför jag är så sorgsen. Jag grubblar över den märkliga epok på vars grav jag står. Jag kom till av helig ärelystnad. Domkapitlet beslöt att på platsen där de otrognas moské stod bygga en basilika så stor att eftervärlden skulle nämna dem vanvettiga som grepo sig an därmed.

Jag: Eftervärlden nämner dem också vanvettiga.

Katedralen: Men från detta rum som från ett hjärta pumpades i alla fall den spanska maktviljans röda blod ut över jord och himmel. Och från mina altare välsignades alla dessa erövringståg.

Jag: Det finns flera altaren än dina, från vilka hädiska handlingar välsignats. Under världskriget skedde det ofta, och så skall det bli, tills den stora reformationen kommer.

Katedralen: Vad menar du? I kraft av vår stora mission gjorde vi Amerika, Nederländerna och himlen till spanska provinser. Vi sträckte ut en ram över havet, tog en världsdal i vår hand och...

Jag: kramade den

Katedralen: kristnade den. Vi använde suveränitetens heliga rättigheter över våra konungars familjearvda undersåtar i andra länder till att frälsa dem ur kätteri och upprorsanda.

Jag: Ni dömde ett helt folk till döden, män kvinnor och barn, med ett enda dekret.

Katedralen: Vi skickade våra heliga conquistadorer och escaladorer mystikerna tvärsgenom helvetet att erövra himlen liksom Columbus skickades över oceanen att erövra Amerika. Och liksom han lyckades, så de. Så underbara voro de resebeskrivningar varmed de kommo tillbaka, sådana kärleks-sånger sjöngo de om lidandet och saligheten under lidandet, att de upptände tusentals efterföljare. Ja, lysande ynglingar och sköna jungfrur avsvuro varandra för att nå samma salighet som mystikerna.

Jag: Men alla de tre spanska provinserna: Amerika, Nederländerna och himlen gjorde uppror till slut.

Katedralen: Ja det är just det jag grubblar över.

Jag: Behöver ni grubbla över det? Ni missbrukade er makt i alla era provinser.

Katedralen: Vi handlade ut från den synpunkten att detta livet betydde ingenting och det nästa allt.

Jag: Ja, särskilt för andras räkning handlade era kungar och guvernörer utan tvivel så. Filip den

andre och hertigen av Alba hade lyckats få en religion som passade dem till fullkomning. Det är ingenting märkvärdigt i det, utom att allt får så stora mått hos er. Men det märkvärdiga är att de voro samtidiga med edra erövrare av himlen och ingen av dessa varnade för de misstag som förberedde Guds onåd och Spaniens förlust av alla sina kolonier.

Katedralen: Varför klandra helgonen för att de icke lade sig emot en politik som de ansågo riktig. Mod fattades dem ej.

Jag: Det är just detta jag inte begriper. De försäkra att de voro i förbindelse med Kristus och att han talade till dem om sin kärlek, varför andades han då inte ett ord om att han älskade inkafolket, judarna och nederländarna? Tjugu meter från det hus där jag nu ligger, träffade Heliga Teresa sina bröder, som kommo hem förmögna från Nya världen. Jag vet inte om annat än att hon betraktade dessa pengar som en krigsskatt, varmed hon kunde besolda nya himmelska trupper.

Heliga Teresa: Och grunda nya kraftstationer, varest heliga män och kvinnor genom bön skulle motta den himmelska kraften och leda den ut över världen. Tro mig, jag visste bättre än 1900-talet att det är den kraften som betyder allt. Varför tiger du?

Jag: Emedan jag känner mig fattig och ringa inför dig. Du var en heroisk erövrare, och ehuru även jag haft önskningsar som en jordisk varelse har, känner jag mig tam och önskelös inför det brinnande begär varmed du erövrade och förbrukade salighet och aldrig fick nog. När jag läser i din beskrivning, hur din trolovning med Kristus övergick i en helig äktenskaplig kommunion, säger jag mig att denna grandiosa begärelses majestätiska tillfredsställelse är fullständigt utanför all min fattningsförmåga.

Heliga Teresa: Kristus sade till mig: "Hädanefter skall du vaka över min ära, inte bara emedan jag är din skapare och Gud utan emedan jag sannerligen är din make." Du står och ser på mig över fyra århundraden och tycker inte jag gjort det?

Jag: Men om människan är mäktig en verklig kunskap om Gud...

Teresa: Eftersom människan är mäktig en verklig kunskap om Gud...

Jag: så förstår jag inte varför Gud inte tog bort den skärmen mellan dig och sanningen som dolde för dig hur hans ära skymfades av ditt eget folk i Amerika, i Nederländerna och här utanför detta hus på autodaféernas torg. Den skärmen var din

tidsbundna syn, din lydnad för kyrkan, det förstår jag. Men sanningen om universaliteten i Guds kärlek och dess oberoende av dogmer fanns formulerad i världen före dig och i din egen religion. Varför belönade dig Gud aldrig med att få se den?

En frestelse.

Äntligen bröts den förtrollning som vilat över dollarn, och Macmasters kreditiv gav pengar på nytt. Detta faktum spred en viss glans över vår tur till Cordova, där vi skulle skiljas. När Macmaster kom ut från banken, betedde han sig som ett barn som fått igen en favoritleksak. Det är kanske lite hårt sagt, ty hela hans tillvaro hade faktiskt legat i vågskålen under dessa dagar, och hur mycket man än litar på försynen, har man ju rätt att undra hur den tänker klara upp det. I alla fall, nu kunde han inte på väg till stationen gå förbi en turistbod utan att fråga vad jag tyckte om den sjalen eller det smycket. Och han skyndade in överallt utom precis i slaktarbodarna för att fråga efter en engelsk upplaga av någon av mystikernas skrifter, emedan han påstod att jag dagen innan sagt att jag önskade äga en sådan för att sätta mig bättre in i deras sjäsliv.

Jag kunde ju gott förstå att eftersom han själv nalkades sina avtagande år och inte orkade bära mig

på händerna eller pryda mig med byten från slagna fiender, så ville han att hans pengar skulle göra denna tjänst. De voro ju strängt taget bara hans ackumulerade energi från ungdomens och medelålderns återhållsamma år.

Och han måste begagna vår sista dag i livet så gott han kunde. På morgonen låg dagen ännu som en buffert mellan oss och avskedet, men den smälte som vårsnö i sol och fick med varje minut en mer och mer patetisk karaktär.

Han fäste sig inte vid att jag sade att jag aldrig använde sjalar eller smycken. Det föll honom inte in att jag kunde vuxit upp och fått min prägel i ett skede, då det var en trossats för oss några stycken att en kvinna skall till det yttersta reda sig själv. Och att, emedan det förbannade utnyttjandet av män, vilkas erotiska ölsinne går i givmildhetens tecken, var så vanligt, man måste göra sitt eget liv till en protest däremot, intill tioöringarnas gräns. Han ledde mig helt enkelt in i en bod, när jag fått honom förbi tio. Innehavaren bedömde den nye kunden ungefär som tiggarna gjort och slog upp monter efter monter med smycken som, sade han, de spanska grandernas damer nödgats ställa till disposition.

Jag stod bredvid och såg Macmaster välja bland dem. Jag såg honom ta upp och lägga ner det ena

efter det andra och sen länge hålla och väga en ring i sin hand. Och då kände jag plötsligt att det skulle vara en frestelse att ta emot den. Kanske skall jag inte vara för generad över det, ty det ligger i den mänskliga naturen att icke älska resignationen och döden. Och den som tuktat sig till att acceptera några korta och helvetiska år som allt som återstod av ett löjligt misslyckat liv, måste kanske bli yr vid att plötsligt se ett annat perspektiv.

Allt detta avspelade sig mycket hastigt. När Macmaster lade ner ringen och i stället bad att få se på armband var det redan över. Och jag sade:

— Vi har så mycket att se i dag, låt oss inte förspilla tiden. Skall jag vara vampyr i dag, så får det bli på bussar och vykort, men ingenting annat.

Inte kunde jag ana då hur mycket vykort det fanns att köpa i Cordova, kalifernas huvudstad.

Cordovas härlighet ligger tusen år tillbaka i tiden, men för dess stadsplan är tusen år som en dag, och får man inte gå omkring i Cordova utan måste åka bil, blir det mycket man inte får se. Och jag måste den dagen åka bil så mycket, att jag sedan fick ta mig en extra dag inne i stadens smala buktande gator, för att se hur stan egentligen såg ut.

Så länge Macmaster var med åkte vi runt, runt i periferien och slutligen befallde han kusken att

ta en sväng ut över en av broarna över Guadalquivir ut på den ljusa leende slätten utanför staden. Det var som om han velat föra mig utanför varje hörhåll, och sen bad han att få ställa en fråga till mig. Jag väntade att jag nu måste stå till svars varför jag vägrat ta emot en present, men han frågade om han sjunkit i min aktning därför att han kysst mig föregående kväll.

Jag trodde att jag lärt mig en del om 1800-talet på de här dagarna, men nu blev jag ställd. Var det alltså *han* som kysst *mig*? Han som rövat från en värnlös kvinna en kyss och därmed skamfilat hennes värde. Ack, trodde han att min vägran att ta emot hans presenter var en hämnd för min ära! Jag frågade honom om det verkligen var hans mening att han skulle ensam bära ansvaret för ögonblicket i katedralens skugga, och han sade att det var så. Han hade hela tiden mycket väl vetat att han inte handlade rätt mot mig och det värsta var...

— Vad då, frågade jag bedrövad. Skulle vi två nu börja diskutera om rätt och orätt, de få dyra minuter vi hade, det var väl ändå komplett omöjligt.

— Att jag är fast besluten att göra om det i kväll igen, om det är angenämt för er. I natt...

Han bröt tvärt av.

— Kanske *ni* inte heller sov i natt, sade jag.

Han blev plötsligt röd om kinderna. Underligt hur annorlunda hans ansikte nu var för mig, ingenting mera kvar av det dickenska, det mysande, finurliga jag sett först. Det var som om jag trängt igenom alla utanverk.

— Jag trodde ni sov, sade han. Annars. En gång var jag halvvägs i korridoren till ert rum, men jag ville inte väcka er.

Jag undrade varför han sade så. Nog borde även *han* ändå begripa att varje kvinna vet att när en man vänder halvvägs, så är det för han är rädd för vad som helst utom för att väcka henne. Varför vände han? Och varför talade han om det framför allt? En elak tanke, min första elaka tanke slog ner i mig: Var det för att höra sig för hur jag skulle reagera, om han gjorde om det? Ändå hade han nyss stått med en ring i sin hand och lagt ner den igen. Försök att knacka på min dörr i natt, tänkte jag, och jag ska lägga ett avstånd mellan oss, mot vilket ett århundrade och en ocean är ingenting.

Men all denna upprördhet hade en mycket enkel orsak. Det var bara det att jag icke tålde att han hade ett reservat i sitt hjärta, dit jag inte nådde, dit han drog sig tillbaka och försökte förlika förnuftet, samvetet och kärleken. När han vände i korridoren, när han lade ner ringen då rådde hans

förnuft. Och det tålde jag inte. Skulle något förnuft råda här, skulle det vara mitt eller också intet alls.

Medan vi åkte tiggande sida vid sida, kom jag på den idéen att hellre än hålla honom på avstånd borde jag straffa honom genom att besegra hans förnuft och samvete. Det vore så lätt gjort, bara att möta honom på halva vägen där han stannat och träda i förbindelse med den förrädare inom honom som trånade efter att sista stunden ta igen allt som försummats under livets lopp. När jag sen erövat honom, skulle jag ge honom fri utan att ta emot den skadeersättning som han förstås drog sig för men måste bjuda. Håll till godo, skulle jag säga, ni slipper skaffa en Rolls Royce och en äktenskapslicens. Detta var bara ett tack för att ni på varje nytt rastställe, där vi tagit in under vår resa, kommit ihåg att säga: damrummet, dear, ligger till vänster i korridoren.

Nu hade jag så på kort tid genomlöpt en hel skala av stämningar: lust att utbyta min kartlagda bana mot en säkrare och bättre, lust att skicka Macmaster tillbaka i hans århundrade med oerhörd fart, lust att erövra honom och säga: det kostade ingenting. Men därmed var reaktionen över och nu gav jag honom rätt att också vara vankelmodig, att

byta håg, att vända, ja, till och med att vara förnuftig. Men riktigt spontant var det inte, det var endast en gård av rättvisa, och jag var inte riktigt glad.

Jag hade knappt märkt att vi kommit in i staden igen. Men nu stannade bilen och Macmaster sade:

— Har ni inte lust att titta på moskén?

Jag tror ingen av oss märkte att vi gingo över den berömda Patio de los Naranjos, apelsinförgården. Det var första gången, tror jag, som Macmaster gick så slarvigt igenom en sevärdhet. Men jag förstod varför, då han hejdade mig på tröskeln och sade:

— Jag förstår fullkomligt, Kerin, vad en fin kvinna som ni måste känna efter min bekännelse nyss. Jag vill bara säga att även om jag inte kan hålla mig från att be er om ännu en kyss innan vi skiljs åt, så skall jag respektera det svar som låg i er tystnad och inte begära mer.

Medan moskén ännu var moské, den gången då moreernas välde var virilt och uppbars av en stark tro och starka armar, hade den varit öppen som en palmskog. Sedan hade alla de öppna valven murats igen, ty kristendomen vet bara av en ingång och en utgång, och nu var den mörk och villsam och stängd. Vi gingo där mellan de tusende pelarna och plöts-

ligt hittade vi en kristen katedral. Jag stannade och trodde inte mina ögon, då jag såg ett högaltare resa sig som en klippa i skogsskymningen. Hade jag haft Fröding i minne, kunde jag ju ha tänkt på Dolores di Colibrados:

Och ej i Cordova moskékatedralen,
men skogen i norden och kyrkan i dalen
var med vid Dolores begravningsakt.

Men den kombinationen har jag gjort först senare. Och om jag begagnat mina ögon under bilturen i stället för att i tankarna ömsevis förföra och förkasta Macmaster, då måste jag ha sett det kristna templet resa sig ur moskéns väldiga horisontala silhuett, men även det hade jag försummat. Nå vi fingo vara glada att vi inte drivit in i moskén och ut igen utan att märka att de kristna städat undan ett stycke för att där bygga ett altare.

Det hade varit blodig synd, ty Macmaster blev så lycklig över detta fynd. Han tyckte om att se kristendomen planterad mitt i moskén, sak samma med den arkitektoniska enhet den förstört. Det var kristendomens rätt att förstöra sådana i kraft av den enastående ställning den ägde som sanningens högsta, ja enda uppenbarelse. Han underströk detta,

ty han hade märkt min brist på klara distinktioner, och han visste att den bristen skulle göra det svårare för mig än för honom att dö. Han tänkte så snällt även på min död.

Där löpte två friser med motiv ur gamla och nya testamentet längs panelen ovanför korstolarna. Jag vet inte om dessa voro på något vis enastående, jag såg sedan något liknande i Toledo, men för första gången sen jag börjat vandra omkring med Macmaster, var han verkligen djupt gripen av något han sett. En bibel, snidad i hög relief, det impone-
rade oerhört på honom. Här behövde han inte som amerikan stå främmande för europeiska helgon, hjältar eller tyranner som han aldrig hört talas om eller misstrodde. Han kände alla figurerna utan förklaring från Adam och Eva, Abraham och Sara till Ananias och Zaphira. Varje situation var honom förtrogen, han hade hundratals gånger låtit sig uppbyggas av dess lärdomar. Nu tog han ledningen och berättade för mig vad varje bild föreställde, här var han lika hemmastadd som i Amerikas kolonialhistoria och pastiljfabrikation. Vid hans fröjd att känna igen sina vänner och bekanta och få peka ut dem för mig, begrep jag riktigt vilket värde det varit för konsten, så länge den kunde hämta inspiration ur denna skatt av djupsinniga och väsent-

liga historier, som var allas gemensamma egendom inom en stor kulturkrets.

Medan vi voro som bäst sysselsatta med att tyda bilderna en för en, gjorde jag ett misstag.

— Se där, sade jag, glatt igenkännande, där är ju samariten som gjuter olja och vin i sin nästas sår alldeles som ni i går kväll med mig då jag var så ledsen över mrs Bertram Roden. Så fort jag sagt det, märkte jag att han ryggade för sammanställningen och kom ur stämningen. Förhållandet mellan oss hade blivit för, ja för profant, för att nämnas på denna plats och i detta sammanhang. Han hade en stund varit borta från sina bekymmer genom sin upptagenhet av denna heliga bilderbok, och jag förmodar att jag påmint honom för bryskt om de frestelser som voro bakom och framför honom.

Hans religion och hans bibel måste man hålla utanför otillbörliga ting, så länge man inte ville använda dem till att skydda sig för frestelser, och så långt hade han inte kommit än. Klyftan mellan hans heliga och profana värld fick inte bryggas över med lättsinniga jämförelser.

Vi sågo inte Nya testamentet till slut. Han löste för ögonblicket konflikten genom att ta mig med ut ur det skulpterade koret.

Jag kände mig mer och mer bedrövad. Dagen smälte så fort undan, nu var den redan halvliden, och här gingo vi med vårt hemliga bryderi. Vad hade blivit av oskulden och glädjen och självklarheten i vår samvaro?

När jag efteråt tänkte på all hänförelse jag fick ut ur Sevilla jämfört med Cordova och vad som var orsaken, måste jag skaka på huvudet och beklaga dem som tro på reseskildringars objektivitet.

Jag försökte förstås inte låta märka någonting, jag sade till och med Cordova är lika intressant som Sevilla. Det var när vi vandrade genom ett av stans tomma palats, så praktfullt att man verkligen kunde tro på de fula antydningarna att Cordovas rika familjers rikedom ursprungligen grundades på slavhandel. Nu var emellertid ägaren fattig och öppnade sin exklusiva värld för turister.

Vi gingo genom dess patior, alla voro fulla av grönska, blommor, frukter och lekande fontäner. Var och en syntes vara mera doftande, mer ljuv, skyddad och sval än den föregående. För varje ny patio trodde vi att vi nått den innersta. Alltid trodde vi att vi skulle finna något där. Men när vi äntligen nådde den fjortonde pation, som var den sista, var även den tom. Alla dessa hemlighetsfulla tigande, övergivna gårdar ledde till ingenting. Springbrun-

nen spelade, myrtenhäckarna utsände eteriska dofter, lösta av solen, men endast till vårt behag. Portvakten bröt en liten myrtenbukett åt mig, en sådan som gummorna i Broköpings omnejd vintertid brukade medföra på begravingar. Vad skulle jag göra med den? När herrarna lämnat pation, stannade jag kvar och lade den i springbrunnens vatten. Jag offrade den på Magna Maters grav. Är hon inte i den innersta pation, väntande på sin tur att träda ut på världens skådeplats, då är hon död, tänkte jag. Men jag hade ju inte sett efter bakom myrtenhäcken, så än finns det hopp.

När vi kommo tillbaka till hotellet, lågo där två brev åt mig med svenska frimärken. Jaså, Sverige? Jag hade glömt Sverige. Men när jag såg närmare efter voro breven från Anna Johanson och från Margareta, alltså två viktiga personer i min verkliga tillvaro. Macmaster hade också post, vi togo var sina brev och skildes åt på en stund.

Jag gick med min post till hotellets frisör, där jag anmält mig redan på morgonen. Han var upptagen av två damer, amerikanskor tyckte jag förstå på tonfallen i det samtal som fördes i deras avbalkning. Men jag hade ju full sysselsättning, medan jag väntade.

Anna Johansons brev var tragiskt. Det var upp-

takten till ett drama, för vilket jag just nu inte hade det rätta intresset till övers. Hur oändligt annorlunda allt, sedan den förmiddagen i Algezirans, då jag med sorg i hjärtat gick hem från kajen.

Hon förstod mycket väl, nu när hon tänkt efter, sade hon, att det varit bra mycket begärt att jag skulle telegrafiskt förlåta henne. Men hur kunde jag vara så grym att inte ens skriva och gräla på henne? Fanns jag överhuvud vid liv? Med en plötslig glimt av hopp undrade hon om jag hade det förfärligt ensamt och trist utan henne. Själv ångrade hon förskräckligt sitt beteende mot mig: den svenska kronan och affärsläget hade ju inte blivit bättre för det. Om jag hade minsta glädje av det, kunde hon komma och möta mig i Paris. Nej, för resten, det vore bättre hon skickade mig en check, så att jag kunde vara ute lite längre.

Det tyckte jag också och jag fick den mycket riktigt sedan. Men jag förstod inte den tragiska klangen i hennes brev, ty jag hade lagt henne åt sidan med medvetandet att ha fyllt min plikt mot henne på ett beundransvärt sätt. Men så småningom återkallade jag i minnet hela förloppet, läste igenom brevet igen och förstod, att hon aldrig fått mitt telegram. Tyskarna hade inte släppt in Tendresse et amitié!

Margareta berättade, att hon fått sina betyg i internationell privaträtt och börjat sitt nästa ämne dagen därpå. Samtidigt såg hon sig om efter en mecenat eller ett arbete för att göra sig oberoende av mig. Men jag kunde vara säker på att hon skulle hålla sin del av överenskommelsen till dess. Det var tråkigt att mina komplex kom mig att lägga mig i hennes tillvaro. Men för resten kunde hon tala om att studenten fått en viss sympatibetonad respekt för min klämmighet. "Säg det med tofflor", hade blivit ett ordspråk mellan dem. Och hon hoppades att jag inte hade det *för* odrägligt, fast Anna Johanson, som borde ha strykt, svikit mig. Fruntimmer var verkligen omöjliga, gudskelov att de mer och mer försvinner.

Alltså: Anna Johanson hade ångrat sig, men Margareta icke. Båda delarna skulle nog få sina konsekvenser. Men det var som om jag inte haft någon mottagare för utsändningarna från Sverige denna dag. Jag beslöt att skjuta upp Anna och Margareta till i morgon, då jag skulle vara ensam igen.

— Det är ett mysterium att två människor kan vara så lika varandra, sade den ena amerikanskan till den andra bakom skärmen. Likheten är fulländad i varje detalj: gången, hållningen, profilen och de grå lockarna under resmössan.

— Den enklaste förklaringen på mysteriet är väl att det *var* er vän som ni såg, sade den andra. Hur vet ni att det inte var han? Är ni absolut säker på att han är kvar i Amerika?

— Nej, det är jag alls inte, sade den andra. Han är tvärtom på resa den här vintern, så fördenskull kunde det gott ha varit han. Men ändå var det inte han, för den här gick ju arm i arm med en dam.

— Men varför, sade den andra och lät mycket förvånad, skulle inte er vän kunna göra det?

(Ja varför? Mitt hjärta stod stilla ett ögonblick.)

— Om ni kände honom, skulle ni förstå att det är absolut otänkbart. Macmaster är den mest principfasta ungarlen i hela Newengland.

— Å, kvinnohatare?

— Tvärtom. Han är en rätt newengländare som aldrig läst de moderna författarna och hyser en djup respekt för kvinnorna. Han har många kvinnliga vänner, jag räknar mig också till dem.

— Och skulle inte kunna utvälja en av dem att gå arm i arm med i Europa?

— Det här var ingen av hans vänner, utan en okänd person. Och för resten, om någon man jag känner är densamme i Europa som hemma, så är det Edward Macmaster. En ovanligt fin man, djupt religiös och obeveklig i det han anser rätt.

— Men även den frommaste man kan tillåta sig att komma hem med en hustru från Europa. Det är ju inget orätt.

— Men absolut otänkbart i hans fall. Det är en löjlig tanke. Macmaster kommer att få roligt åt den, då vi träffas i höst.

— Akta er, varnade den andra damen, som nog var den förståndigare av de två. Det kunde såra honom om man ansåge det löjligt att han gifte sig. I hans ömtåliga ålder, menar jag.

— Visst inte. Om ni kände hans förhållanden . . .

— Ifall han inte är i den ekonomiska ställningen att han kan gifta sig, så bör man ännu mindre föra saken på tal. För jag förmodar det är hindret?

— Ja, nej, jo, sade Macmasters goda vän och drog på det. Jo, man kan för resten nog säga att det är den ekonomiska frågan.

Strax därpå kommo damerna ut. Jag betraktade noga damen som kände Macmaster. Mig kände hon i alla fall inte igen, med allt sitt sinne för likheter, men jag var ju barhuvad nu och hade tagit av kappan jag gått med i stan. Hon var på pricken sådan jag föreställt mig att en av Macmasters hundra äktenskapsvärda väninnor skulle vara. En rak och trimmad gestalt, ett livligt, klokt och vackert ansikte, välskött grått hår och över det hela den

air av säkerhet som den får som aldrig satt sitt liv, sin livsförsel, sin nödvändighet och sina rättigheter i livet i fråga.

Då hon fångade min blick, smålog hon och sade älskvärt:

— Sorry to have kept you waiting.

— Not at all, sade jag, ehuru jag ju egentligen fått vänta i tjugu år för hennes skull.

Så vände hon sig till den andra och fortsatte samtalet som avbrutits då de skulle betala frisören:

— Jo, ser ni, med Macmasters förmögenhet är det så att...

Och mer fick jag inte veta.

När jag gjort toalett till middagen blev jag sittande i en stol vid fönstret. Jag kunde inte förmå mig att gå ner i matsalen och vara med om en penibel scen. Just nu var allting så bra. Tack vare Macmasters välsignade väninnas välsignade prat-samhet visste jag nu varför han inte erbjudit mig en Rolls Royce: han hade inte råd att köpa en sådan. Jag visste varför han lyft på men lagt undan ringen, varför han vänt i korridoren. Det var naturligtvis ett barnsligt misstag att han inte skulle kunna bjuda mig mer än nog vad jag behövt, men det gjorde ingenting och jag ämnade inte rätta det. Det var mig alldeles nog att det inte fanns något reser-

vat hos honom, att jag hade honom i full besittning ännu en liten tid.

Medan jag satt där kom han in i mitt rum. Han såg orolig ut, men då jag reste mig och gick vänligt emot honom, strålade han upp.

— En så vacker klänning, sade han. Är det rätta sättet att hjälpa mig att hålla det löfte jag gav i bilen. Men varför kom ni inte ner?

— Jag trodde ni träffat bekanta, sade jag.

— Nej, sade han, visst inte. Men det är lustigt att ni säger det, för när jag tittade efter er i matsalen såg jag verkligen en dam som på pricken liknade en av mina goda vänner därhemma.

— Hur vet ni att det inte *var* hon då? frågade jag.

— Det är mycket enkelt, svarade han. Den här damen satt och drack vin, och min väninna är ivrig förbudsvän och nykterist. Var det så lustigt?

Jag visste inte vad jag skulle svara, jag kysste honom hastigt och gick ut.

Ur min återerövrade visshet om hans kärlek till mig, steg min flamma den kvällen. Därmed sopades bort all tystnad, allt bryderi, all osäkerhet mellan oss. Inte ens minnet därav gjorde någon skada mer.

Den långa middagen vid ett fönsterbord står för mig som något för sig själv, uttaget ur tillvaron.

Matsalen stoltserade med två rader av pelare, överbundna med moskéimiterande hästskovalv. Det var i och för sig löjligt, men den pelare som skymde oss från de andra gästerna hade i alla fall en djup mening. Utanför fönstret låg en patio med rikt bärande apelsinträd mot en bakgrund av blått kakel. Ibland, då vi tego i våra hjärtans fullhet, hörde vi den lilla brunnens sakta plask.

Mest talade vi i alla fall om vår historia. När man minns varje ord och varje steg och liten händelse, kan det bli en stor historia av mindre än fjorton dagar. Vårt möte hade varit kort, mätt med vanliga mått. Men mot bakgrunden av årtusendena, där vi vandrat med varandra, voro alla mänskliga möten korta, och skillnaden mellan fjorton dagar och lika många år försvann. I det ögonblick vi sade det, menade vi det också, fast det ju, gud hjälpe oss, till slut inte är sant.

Då vi gått igenom vår samvaro ögonblick för ögonblick, sade vi att den endast givit oss lycka och glädje, och att den jord på vilken vi vandrat och allt på vilket våra ögon vilat, var vårt gemensamt för alltid, ty utan varandra hade vi ingenting sett och ingenting begripit. Det var liksom en självfallen sak, att vi talade om vår tid tillsammans som en avslutad tid, på vilken ingen fortsättning kom

i fråga. Skilsmässan blev med varje ögonblick verkligare och smärtsammare. Men den hade förlorat sin tagg.

Jag vet inte varför Macmaster tog fram ett av de brev han fått med posten i dag. Kanske för att han förstod mer av vad som försiggått i min själ än jag anat.

Brevet innehöll en inbjudan till honom att tillbringa sin födelsedag i nästa månad på hemmet för krymplingar som han understödde. Inbjudan var mycket charmant formulerad, dessutom textad och prydd med livbojar. Under den hade alla skyddslingarna på hemmet ritat dit sina namn så vitt de kunde. Sist kom föreståndarinnan. Jag förenar min inbjudan med den som ni fått av våra femtioåtta barn, mr Macmaster, skrev det äckliga stycket.

— Nu ser ni svart på vitt att jag är far till en stor familj, sade han. (I did not know you were a mother. I did not know I was mrs Macmaster.)

— Var det roligt att få det där brevet? frågade jag. För min del tyckte jag förfärligt illa om det. Serviliteten mot en välgörare och ivern att förplikta honom vidare sken alltför tydligt igenom. Liksom han, efter vad jag kunde sluta mig till, exploaterats av sina yngre syskon under en tidigare period av sitt liv, så exploaterades han nu av de här krymp-

lingarna och den vedervärdiga modern till hans femtioåtta missbildade barn.

— Visst tyckte jag om det, sade han. Fast nog måste jag säga att jag hellre velat fira min födelsedag med er.

— Men hur har ni råd att ha så stor familj? frågade jag. Eller är ni många fäder om de här barnen?

Han sade att så hade det varit förut, men alla andra välgörare hade drupit av under krisen och nu var bara han kvar. De andra hade inte mera råd.

Jag undrade hur han kunde ha råd. Han smålog lite generat och sade, ja, vad han sade minns jag inte, men det framgick att han blivit mycket mycket rik på sina pastiljer, och att de voro oberörda av krisen. Han hade lagt fast sin förmögenhet genom testamente för att kunna säkra vårdanstalten, inte bara så länge han levde men även efter sin död, men så var de också glada och tacksamma, de femtioåtta barnen. Var gång han kom dit, blev det en vild uppståndelse, och de visste inte hur de skulle nog visa honom sin tacksamhet och sitt förtroende. Det skulle vara en oerhörd missräkning för dem om...

— Om vad?

— Om jag inte kom till födelsedagen, förstås.

Ja, där hade jag nu hans vanliga liv klart för mig: pastiljfabriken, kyrkan, de älskvärda väninnorna, som givit upp honom som äktenskapskandidat emedan de visste att han var såld till ungarlivet och till krymplingarna. Detta liv var för honom lika verkligt och bindande som för mig Margareta, Anna Johanson, bondpredikningarna och döden på ett norrlandshotell. Fann han själv något tragiskt i detta liv? Jag fann det så, men påtagligen gjorde han det ej. Han hörde till det generösa slaget av naturer, som aldrig märka att de bli utnyttjade.

Han stoppade in brevet, sedan han förstått att jag beundrat det nog. Så drack han min skål och sade:

— Må er glädje bli så djup som havet och era sorger så lätta som dess skum.

— Jag sade:

— Jag duger inte att hitta på så fin toast, men jag överlämnar er med sorgset och ändå gott hjärta åt era krymplingar, era vänner och er affär! Jag är inte svartsjuk, för det är en svart och giftig frukt av möten och vårt har bara haft goda frukter.

— Inte ledsen att ha mött mig?

— Nej, visst inte. Jag är inte rädd för möten. (Tänk vad jag varit rädd för dem.) Länder och

kvinnor utan möten ha ingen historia som Kina och Anna Johanson.

Vi talade länge om möten. Vi kommo överens om att möten innehålla alla livets möjligheter, och att en människa som levat mycket vet mycket om möten om hon alls vet någonting. Hon känner möten till liv, till död och uppståndelse och känner kärlekens mötens paradoxala hemlighet.

Vi undrade varför kärleksmöten mellan folk skulle anses opassande, så att om något sådant förekommit, historien i varje fall blygts att tala om det. Varför skändes folken inte i stället för sina lösaktiga, tillfälliga, grovt egoistiska förbund med andra folks död till utgångspunkt och ändamål? Ty möten borde ju vara till liv och inte till död.

Vi kommo överens om att vi båda tillhörde en ras som törstat efter möten och störtat omkring hela jorden efter dem, men aldrig fått ut av dem vad som verkligen vore att hämta, och därför heller inte kunnat ge vad den hade att ge. Män som släpar hem gummi, guld, elfenben, siden, kaffe, tobak och slavkroppar men lämna själar, sånger, visdom som likgiltigt skrot, kunna bygga imperier men icke mänsklighetssamfund, sade jag, och Macmaster var med på det, som han i detta ögonblick var med på vad som helst.

— Det är kanske inte så märkvärdigt att jag älskar er, sade han. Inte märkvärdigare än att Amerika innerst älskar och beundrar Europa. Jag har mött Europa i er.

— Men jag är en nybyggare från polcirkeln.

— Och ändå har ni lärt mig älska Europa.

Det blev en tystnad, den i vilken jag skulle ha sagt: Jag älskar Amerika. Men jag sa det inte. Om jag skulle sagt något hade det blivit: Jag älskar 1800-talet, och det hade säkert låtit besynnerligt.

— For heavens sake, Kerin, gråt inte.

Jag visste inte om att jag grät, förrän han sade det.

— Då önskar jag att jag aldrig sett er och inte kunnat göra er illa. Ni måste ju förstå...

Jag sade att jag förstod precis och att han inte gjort mig illa. Tvärtom. Mera gott än han själv visste. Och att jag kände en stor glädje, och att det var väl därför jag grät. Det var en underlig vana jag hade, sade jag.

Nu borde egentligen våra tåg ha gått åt var sitt håll.

Men det var väl skrivet att också vi skulle pröva den fara som lurar i alla skilsmässor; raseriet som kommer i sista minuten då det går upp för en att all tid är förbrukad, det raseri som begär att åt-

minstone få ge och ta ett minnesmärke, ett brännmärke med hett och fräsande järn i röda köttet.

Ve dem som veta att det sista mötet är det sista.

Det var hans tåg som gick först. Tidigt nästa morgon följde jag honom till stationen. Via Madrid skulle han hem till sina livbojar och krymplingar och så skulle vi aldrig träffas mer.

— Jo, sade han, vi träffas i himlen, och så kysste han mig många gånger till farväl.

Därpå gick han upp i tåget och jag stod nedanför och försökte se så glad ut jag kunde åt denna möjlighet. Vad han såg i mitt ansikte vet jag inte, men plötsligt, då tåget redan börjat gå, böjde han sig ut och frågade något. Jag fattade att han frågade om han i alla fall fick träffa mig en gång till på jorden, men var och när? Det hörde jag inte. Var det torsdag han sa eller Toledo eller Escorial?

— Ja, ja, ropade jag, men var?

Han ropade något tillbaka, men jag vet inte vad det var. Så mycket visste jag att himlen var inte nog för honom i alla fall och udden av vårt avsked stack honom så hårt att han försökte bryta den.

Men han var försvunnen nu. Hans fråga fick hänga i luften utan svar.

Ett möte.

Den järnvägsvagn som fått uppdraget att förflytta mig östöver mot Granada skakade som en tom höskrinda. Detta väckte minnet av mina tidigaste äventyr. Jag kunde lika gärna varit en liten flicka som ruskade åstad på en höskak ut till den längst belägna slätterängen, medan min förste vän Olle på Fållen genom något obegripligt missförstånd for i en annan skrinda till en annan äng.

Vart hade väl Macmaster försvunnit med den fråga jag inte hört, utom räckhåll för det svar jag velat ge? Jag visste det inte, ty jag hade ingen annan adress än den till livbojfabriken i Newengland. Ja, hur kom det sig för resten? Varför hade han inte givit mig sin sista spanska adress, när jag gav honom mina. Av en tillfällighet? Eller av försiktighet? Jag kunde inte reda ut det och ingenting annat heller för resten. Alla sammanhängande föreställningar voro omöjliga.

Jag hade planerat att använda resdagen till att äntligen göra anteckningar efter alla mina försum-

melser. Men det var med mig som med den där landsortsredaktören som satt inne för brott mot tryckfrihetsförordningen och klagade i en korrespondens från fängelset: här kan man inte skriva och än mindre tänka.

Än så länge var landskapet enformigt. Banan gick mellan fettglänsande, rödbruna, långsträckta kullar. Här betade Spaniens orörliga silvergröna kor, som leva hur länge som helst och i århundraden låta sig mjölka på sina små bär. De sågo så rara ut, så man förstod att det måste ha gått bra långt, innan de revolutionära jordbruksarbetarna kunde förmå sig att hugga ner ett olivträd för att protestera mot sin tillvaro och bereda vägen för en ny tid.

Kanske Macmaster just nu också for genom gröna boskapshjordar. I så fall tänkte han inte på olivolja utan på Oljeberget och skärtorsdagskvällen. Jag hade märkt att ett olivträd genast gav honom associationer med Kristi lidande. Hur var nu den lilla versen om olivträden i Getsemane som han lärde mig? Med stor möda fick jag ihop den under skakningarna:

The olivetrees were kind to Him,
the little grey leaves had a mind to him
when out in the woods He went . . .

Å, det var därifrån jag fått min föreställning om deras karaktär!

Mitt emot mig där jag skulle ha haft Macmasters kanongrå gestalt, satt nu en liten skallig Sancho Panza vars huvud liknade ett ägg med den spetsiga ändan uppåt. Han hade det emot sig från början att han icke var Macmaster. Men till slut fann jag det omöjligt att sitta där allvarsam och hoppa i takt med hans lilla runda mage. Nej, han var inte Macmaster, det föll honom inte in att säga: är det någonting jag kan göra för att lindra skakningen för er, Kerin? Men han uppfattade ögonblickligen den första svaga dragningen av ett småleende i mina mungipor och bad mig på franska om förlåtelse å Spaniens järnvägars vägnar. Och för att trösta mig meddelade han att snart skulle vi komma till en station, där vi kunde få återhämta oss i fem minuter.

Jag såg nu lite närmare på honom: han hade minsann blå ögon också han, och fast han av naturliga skäl inte var något nämnvärt blond i huvudet hade han en nordisk hy. Säkerligen voro Macmaster, han och jag i någon mån av samma stora folkfamilj som grenat ut sig i så många riktningar och öden.

Tåget saktade och jag slog ner fönstret för att se om stationen var sådan att man kunde vilja stiga ner på den. I detsamma körde ett möteståg in och

stälde sig mittemellan mitt tåg och stationshuset. En bredaxlad herre, på en gång välbekant och främmande, stod mitt i kupéfönstret och talade neråt mot en reskamrat i kupén. Jag kände denna huvudlinje om någon i världen. Det var Andreas.

Det dröjde ett par ögonblick innan han blev medveten om mig, och under tiden hann jag ta in honom i en outplånlig bild. Mina ögon voro skarpa nu. Inte mera fördunklade av kärlek eller av hat, inte förslöade av vana. Och han stod där så obarmhärtigt belyst av den spanska vårsolen, att jag kunde räkna de gråa håren på hans huvud, och så nära att jag kunnat räcka ut min hand och stryka över dem.

Mitt hjärta började klappa hårt. Andreas, Andreas, du har förlorat din ungdom. Du är faktiskt icke mera så olidligt skön! Du har inte förstått att vara rädd om den gåva du dock värderat så högt. Du har tillåtit livet att komma dig nära, eller har det gjort så mot din vilja? Mot din vilja åldrat dig, fårat dig och sårat dig som oss andra? Vet du av att i ditt ansikte finnas redan förebud till resignationen och döden? Även du, även du!

Då han kände min blick, såg han upp, vände på huvudet, ryckte till och gjorde en rörelse som för att dölja sin reskamrat. Om det var av önskan att skona denna eller mig vet jag ej. Vem det var vet

jag heller ej. Men att han blev obehagligt berörd, det såg jag, och det var inte att undra på. Vårt sista möte vid Margaretas konfirmation hade varit föga angenämt. Jag hade varit en markatta då.

— Så eget, sade han, är du ute och reser?

— Ja, sade jag, tycker du det var så eget? Jag hörde själv hur vardaglig min röst lät och var glad att den dolde min våldsamma upphetsning.

Så tego vi. Han kastade en blick på sitt armbandsur, jag en på mitt.

Han som en gång sagt — jäklar att jag skulle minnas det just nu —: "om inte evigheten finns, skapar jag en åt oss", brydde nu sin hjärna efter ett konvenabelt ämne att konversera bort två minuter med.

Jag borde ha sagt: Andreas, jag ser hela vårt liv, gör du? Men jag sade: Du tittar kanske efter en lunchpåse, men det finns inga. Vi är inte i Italien.

Han kastade sig ivrigt över ämnet lunchpåsar: Den bästa jag nånsin fått tror jag var i Pisa. Eller var det Milano? Nej, det var bestämt Pisa.

Jag kunde inte hjälpa upp hans minne, eftersom jag inte ätit lunch med honom vare sig i Milano eller Pisa, så jag teg.

Plötsligt bröt han av mitt i en beskrivning av innehållet i pisapåsen.

— Vad är det, sade han, varför ser du så på mig? Är jag sotig i pannan?

— Ja, sade jag. Ty jag kunde ju inte säga som jag tänkte: vilket vådligt äventyr med ansiktena man måste bära i tur och ordning till man dör.

Han började gnida sig i pannan med en näsduk. Den var en kvinnas, den var häftigt parfymerad. Det tog en halv minut. Han frågade:

— Är det borta?

Nej det var inte borta. Man gnider inte av sig sina år ens med sin älskarinnas parfymerade näsduk. Men jag höll fram min fickspegel åt honom, så han skulle kunna bedöma det. Då förstod han att jag var snällare än på Margaretas konfirmation, då jag vägrat att gå till nattvarden i hans sällskap.

— Du är dig inte lik, sade han.

— Man åldras, sade jag.

Hans lättnad över mitt uppförande tog sig uttryck i en komplimang.

— Du blir tvärtom yngre, sade han.

— Säg det till någon annan, sade jag.

— Se dig själv i spegeln, sade han.

— Nej tack, sade jag och vek åt sidan. Det där ansiktet under den blå baskern kunde jag ju alltför bra.

— Men nu vill jag äntligen veta, Andreas, hurdan la grande femelle var på nära håll.

— Jag fick aldrig se henne på nära håll.

— Nej visst, det skulle ju vara tjusningen med henne. Hoppas du haft roligt ändå.

— Jag har haft ett helsike med gift kvinnas nationalitet och alla ogifta kvinnor som bråkar om den.

— Stackars Andreas! Jag kan hälsa dig från Margareta, apropå internationell rätt.

— *Kan* du!

Det var en snabb ripost. Han hade alltså återvunnit sin säkerhet och fyndighet.

— Nå, vad gör hon just nu? frågade han.

— Hon sysslar med internationell privaträtt och experimenterar med livet alldeles som du.

— Varför just som jag? frågade han lite häftigt.

— Eventuellt emedan hon är din dotter, sade jag.

— Men det har du väl förbjudit henne som mor?

— Vad då, privaträtten? Hon har tenterat och fått två betyg.

Det hörde han inte på.

— Nej, experimenten, sade han.

— Jag har försökt.

— Hjälpte det?

— Hon kan ha glömt mina varningar. Om du som far skulle påminna henne på ett vykort.

— Du behöver inte lägga den där tonvikten på vykort. Du har aldrig låtit mig göra något för henne.

— Var så god, Andreas!

— Det *menar* du?

— Ja, det menar jag.

— Då skall jag göra det.

(Han gjorde det också. Tog helt enkelt över ansvaret för Margaretas sista studietid och hjälpte mig på så vis till den frihet jag nu har, då livet är öppet för mig åt alla väderstreck, även åt väster, där Amerika ligger.)

— Nu går tåget!

— Adjö, kära Karin!

Jag tyckte att hans ögon sade mig något viktigt. Men jag vet inte vad det var.

— Adjö, Andreas, roligt att se dig!

— *Roligt! Vad säger du?*

Så var han borta. Endast den spydiga, häpna, rörda klangen i hans röst återljöd i mina öron.

Vårt möte var snabbt och brännande som en svavelstickas möte med sitt plån, men det rev upp en flamma vid vilken jag såg förnekade och förgätna ting. Jag återfick minnet. Klipporna rämnade och begravnade hemligheter stego upp.

När jag nu försöker beskriva det efteråt, vill det bara bli fadda kommentarer, och klarheten har jag för resten inte kunnat hålla. Men jag vet att jag genomskars av en glädje jag kände igen, av en smärta jag kände igen. Allt hade således varit verkligt och därmed var jag återupprättad inför mig själv. Andreas hade aldrig kunnat se på mig så som han gjorde i sista minuten, om inte vårt samlivs lycka varit en verklighet, inte bara ett gyckel. Men det är inget skamligt att sörja ett värde. Skamligt är blott att begråta ett rus som fördunstat, att förtvivla över att man blivit läns på kokain. Att vår treenighet sprängts sönder och att dess delar experimenterade med livet på var sitt håll och sammanfördes blott för att i nästa ögonblick glida förbi, var kanske inte det värt att begråta? Det innebar ju i sig hela sammanlevnadens kris och förvirring.

När jag nu tänker på detta möte med dess snabba brännande sveda, är jag glad för det ändå.

Sancho och jag bytte snart om tåg tillsammans och fingo en bättre vagn på en ny linje. Nu voro vi rätt bekanta, och när han tog fram sin matsäck och förstod att jag var utan, bjöd han mig på en kycklingvinge. Jag krusade lite, men tackade sen och tog emot den, ty jag hade en sugande känsla inombords som krävde att dövas. Men i detsamma kom jag

ihåg Macmaster, kom ihåg hans bedrövade min när han, millionären, på torget i Sevilla letade i sin portmonnä efter centimos att köpa en vinge åt sin fru, och därmed blev min hungerkänsla bara värre. Och jag begrep nu, att den kom av en hunger, som Sanchos kyckling inte kunde stilla, och heller ingen annan mat jag kunde lyckas skava åt mig till min död.

Sancho var handelsresande, och när jag fick klart den saken, var jag genast släkt med honom. Jag är verkligen hjärtligt fäst vid den yrkesgrupp han tillhör. Den är så upptränad i att vara älskvärd att den övar denna dygd även då den rör sig utanför kundkretsen, och de svenska bröderna av yrket ha en i detta land så sällsynt förmån som att kunna öppna mun i en kupé. Jag måste också skryta med att jag förvärvat mig ett visst handlag med dessa affärsmän, som någon gång älskvärt betrakta mig som en kollega i den närbesläktade, ehuru lite enklare underhållningsbranschen. Och ehuru jag inte köper deras varor, händer det att de avprova mina. Mer än en gång har jag efter en dagsresa i sällskap med en handelsresande sett honom på mitt föredrag om kvällen.

Sancho var ett ganska trevligt exemplar av arten och hade den stora fördelen att vara en man ur det

levande Spanien med dess oro. Alla andra män jag träffat här hade levat ihop med forntiden och utlänningarna.

Vårt samtal hade ett underligt ackompanjemang.

— När diktaturen föll, slog jag mig på att sälja hänglås, madame!

(We may meet in heaven, nej nej, jag kommer till . . . ! Vart? Jag hör inte! Se dig själv i spegeln! Roligt att se dig, *vad säger du*, roligt att se mig . . .)

— Varför just hänglås, min herre?

— Förstår ni inte uträkningen, madame? Tider utan ordning och reda är de bästa för resande med hänglås.

— Ja, det är en annan ordning nu, kan jag förstå.

— Det är ingen ordning alls, madame. Hur ska en regering som proklamerat sig som folkets befriare våga ta itu med de fräcka fackföreningarna?

Ja, det var en politisk handelsresande och en fullblodsmonarkist.

Egentligen hade jag ju hellre resonerat med presidenten Alcalá Zamora, om republikens framtid som han kanske visste något mera om, med konseljpresidenten Azaña om svårigheten att regera med en borgerlig och socialdemokratisk koalition strax efter en revolution och hur man över-

vinner dem, med gammalrepublikanernas ledare Lerroux om Sjuttiofem sätt att göra obstruktion, med professor Unamuno om spanjoren, kristendomen och livet efter döden eller med señor Mada-riaga om nöjet av att sitta som ordförande i luft-avrustningskommissionen. Men hade nu dessa herrar varit på tåget, så hade de suttit i abonnerade vagnar och aldrig drömt om att svara på mina frågor. Sancho däremot behövde inte ens uppmuntras med frågor, han öppnade sitt hjärta och tömde alla dess tankar, bekymmer och ilskor i mitt sköte. Han var ju förstås, som jag genast tyckt, en väpnartyp, en ärkereaktionär, en alltför tvärsäker liten herre. Men kanske det just därför kunde varit av ett visst intresse för konseljpresidenten att sitta i ett hörn och höra på vad en sådan som Sancho bibringade utlänningen. Den andre herrn i vår kupé var inte konseljpresidenten, men att Sancho kunde prata så öppet i alla fall, var egentligen det mest intressanta, ty därmed visade han att han vågade ta för givet att folket i första klass måste vara antirepublikaner.

— Men säkert har republiken framkallat bättre konjunkturer i annat än hänglås, sade jag.

Och han svarade med att fråga mig om jag inte tänkt på att de pengar kungahuset depenserat i landet, de gingo nu till leverantörer i Paris. Och hur

mycket arbete hade inte granderna och deras likar gett åt folk runtomkring dem. Massor av småfolk blev ruinerade samtidigt med de höga herrarna, till exempel hans bror, som nu var en arbetslös betjänt och som han fick underhålla i stället för att markisen av Torresanta skulle ha gjort det. Sancho hade för resten nyligen haft äran att hälsa på markisen då han hälsade på sin gamle far som markisen så hyggligt ännu behållit. Markisen hade behagat fråga om Sancho hade ett lås även mot de värsta tjuvarna. Och då hade Sancho svarat att om markisen menade kommittén för agrarreformen, så hade han tyvärr intet han kunde garantera som tillförlitligt. Och därmed hade han inhöstat en klapp på axeln av familjens höge gynnare, sin barndoms lekkamrat. Tänk, markisen hade blivit avdömd sina gods mot en lösepenning så löjligt liten, att den bara tjänade att maskera det rena tjuveriet och som han dessutom skulle få ut i statsobligationer. Som markisen sagt, det var som om en vanlig tjuv skulle lämna en check efter sig utställd på en bank i månen!

I detta ögonblick kastade sig den andre herrn i samtalet. Det var en mager och dyster herre i getingens kulörer, gult och svart, svart kostym och gul halsduk att passa till hår och hy. Och dessa två började nu ett samtal varav jag inte förstod mera

än att de hjärtligt höllo med varandra och utökade varandras förråd av regeringsfientliga anekdoter.

(Se dig själv i spegeln!

We may meet in heaven!)

Tågdetektiven avbröt samtalet, men icke för att arrestera oss utan för att se våra pass. Och nu hade jag samlat mig så mycket att jag kunde fråga om det ändå inte var ofrånkomligt att en jordreform var behövlig i Spanien.

Sancho såg lite misstänksam ut, men så beslöt han sig väl att det var rena okunnigheten som förestavade min fråga och sade:

— Ingenting är så bra, att det inte kan bli bättre. Men var kanske inte granderna också människor?

Jag svarade att det var just det jag tyckte, men varnade honom att säga det så de hörde det.

Då blev Sancho ointresserad av att fortsätta, kurade ihop sig och föll vant i sömn.

(Se dig själv i spegeln!

We may meet in heaven.)

Jag var så upptagen av att lyssna till tågets två stämmor att jag hoppade högt i luften, när en hand lades på min arm och en röst sade:

— Attention madame, voilà un précipice!

Men getingen skrattade åt min förskräckelse, ty någon fara var icke för handen, nej, han hade blott

velat fästa min uppmärksamhet på landskapets vilt romantiska karaktär.

Vi voro ute på en bro, spänd som en spindelväv mellan tvenne klippspetsar. Mot min vilja tvingade mig getingen att se ner i bråddjupet, där en bäck tog sig fram över vassa stenar. I detsamma voro vi räddade över på fast mark igen, men medan herrn byggde upp en ny fransk mening, gick tåget ut på en ny bro och en ny klyfta öppnade sig, till synes bottenlös.

— Spanjorerna tycks tycka om att dansa över avgrunder och bergstoppar, sade jag. Är det många kvar?

— Ja, *nu* dansar vi till Granada, sade getingen, och till och med det tycker ni är otäckt, madame. Vad ska det då ha varit för mina förfäder att arbeta sig fram här, den gången då de fot för fot måste erövra Spaniens jord från morerna. Titta! Han tvingade mig att titta på något brunt som rörde sig på de små vassa avsatserna. Ja, här kan knappt getterna klättra, men här red ändå de spanska riddarna uppför bergväggarna i full rustning. Ingen svindel i deras fall inte.

— Och uppe på bergstopparna stod morerna och såg på, sade jag.

— I så fall, svarade getingen, dröjde det inte

länge förrän bäckarna skummade högt av hästars och människors blod. Men vi kom ändå fram, señorita. Stundom nådde de kristna osedda fram ända under en borg uppe på bergskränet, de ställde upp stegar mot murarna, sprang över murkrönet och tog en dryg hämnd. Jag ska säga till er, när vi kommer så långt som dit där Ferdinands och Isabellas belägringshär låg utanför Granada. Det kan roa er som är en dam, att först när Isabella kom med sina barn och sin stat och slog upp sitt kungliga tält förstod morerna att det var allvar. Så besegrade korset de otrogna och ni förstår, señorita, att ett folk som offrat så många århundraden och så mycket blod för det kristna tecknets seger, låter inte utan vidare en tillfällig republik ta sin religion ifrån sig.

Men det var för resten bra, ansåg han, att republiken försökt, för därför skulle den falla dess förtare. Ett visst manfall hade naturligtvis skett bland katolikerna, men han trodde de skulle hinna göra bot under en ny regim innan de dog och så slippa helvetet. Och vad dem som förblivit trogna angick, så hade de blivit ännu mera ivrigt praktiserande nu.

Då Sancho hörde att vi talade om religion, reste han sig upp och kastade sig in i samtalet.

Hans vän hade rätt. Han själv sålde också ett parti små minnen från ettusenniohundraårsjubileet

av Kristi död, och det hade gått åt väl så bra som hänglåsen. Han hade ett prov i sin portfölj och visade mig.

— Très chic, n'est-ce pas?

— Jaså, man kan säga att vår Frälsare är chic? sade jag.

— Oui, oui, oui, sade han, för det priset. Tala om i ert hemland, señorita, att kyrkan är varken fattig eller svag här i Spanien. Säg era landsmän att de ska inte tro vad som står i tidningarna, för vi katoliker har nu lärt av fackföreningsfolket och betalar våra kontingenter till kyrkan lika ordentligt som de sina. Jag ger trettio pesetas i månaden och det är inte dåligt, när många andra ger både det och mer. Och tala om att vi protesterar mot att kloster-skolorna upplösas.

— Men vill ni inte era barn ska ha lite världslig undervisning bredvid?

— Vad skulle det tjäna till, sade Sancho under den andres gillande. Den viktigaste undervisningen är förberedelsen till döden, resten kan min hustru och jag lära flickorna och pojkarna.

Nog hade jag läst i flera böcker om spanjorernas besatthet av döden, men när den kom fram så här trohjärtad i en järnvägskupé slog det mig ändå som en överraskning. Skämtade han? Nej, han såg allt-

för trohjärtad och i detta ögonblick alltför allvarlig ut. Han kanske var en typ i utdöende, men ännu levde den!

Jag gick vidare i ämnet.

— Då är det kanske detsamma med sjukvården, sade jag. Tala om: när en spanjor blir sjuk, vad tänker han då först på, att bli frisk eller att dö?

— Jo, det kan jag säga av egen erfarenhet, sade getingen. För jag har varit mycket sjuk i vinter, men jag hade lyckan att få en nunna som vårdade mig. Skulle jag få ett återfall och sjukhuset ha blivit förvärldsligt, så dör jag hellre utan vård.

— Ni ville inte bli botad då?

— Jo, señorita, sade han högtidligt, men jag ville bli botad för min rädsla för att dö.

— Blev ni det då?

— Ja, señorita, systemen satt vid min bädd och höll min hand tills jag kommit över det. Hon kunde bota mig! Ack, señorita, nu glömde jag att visa er Ferdinands och Isabellas läger!

Helgonet.

Bort från den fula järnvägsstationen som likt en sotig drake bevakar det sköna Granada. Upp genom branta gator, än högre upp genom alléer, vilkas grönska slår ihop över bussen. Till slut stannar man, och då har man nått toppen av en kulle. Överallt där träden eller husen lämna utsikten fri, ser man ljus glimma under sig på dalbotten eller på sluttningarna av andra kullar bortom den. Här är hotell, bussar, bilar, folk av alla tungomål. Man har nått Alhambra, konungarnas av Granada vittberömda borg, intagen av många arméer och till slut även av turisternas.

Jag hade under de sista dagarna alldeles hunnit glömma hur prövande det var att genomgå proceduren att tagas emot i ett stort hotell. Vad jag blivit van vid var detta: Dear, tycker ni om ert rum? Vill ni inte byta med mig? Är ni säker att det inte drar på er från fönstret? Var ert bad varmt? Är det någonting jag kan göra för att ni skall få det ännu

bättre än ni har? Hur trodde Macmaster egentligen att jag klarade mig ensam?

Hos portiern frågade jag efter herrskapet Black, men han svarade med en fullkomligt tom min. Var det då inte i dag och här vi gjort upp att mötas? Jag började bli osäker och det första jag gjorde, när jag kom upp på mitt rum var att söka efter visitkortet jag fått i soukhen. Medan jag rev om hela packningen under ivrigt letande kom min criada in. Det var den skönaste och mest majestätiska av alla dem jag haft, och jag kunde liksom inte fatta att hon skulle betjäna mig och inte jag henne. Hennes ansikte var underbart uttrycksfullt, jag riktigt såg hur hennes ögon mörknade i bekymmer, då hon förstod att jag förlorat något. Hon nöp i sina öron, var det örhängena? En ring? Ett halsband? Men då jag gjorde klart för henne att det bara var en liten tarjeta, log hon det mest strålande leende, böjde sig blixtnabbt ner och tog upp det saknade visitkortet från golvet.

Mina konversationsmöjligheter sträckte sig till: muchas gracias, quién está ahí? Sirvase usted darne agua caliente, no hay cartas para mí? Men hur det var så startade vi en konversation ändå. Hon lade båda handflatorna tillsammans och lutade sitt huvud mot dem som mot en kudde, och jag stammade då

fram ett nej, jag skulle inte sova nu. Ville jag ha una almohada, una manta? För säkerhets skull uppförde hon en pantomim som gjorde klart för mig att kuddar och filter i legio stodo till min disposition. Tänkte jag äta middag? Var jag gift? Var fanns min man? Hade jag barn? Niños? Niñas? Hon slog upp balkongdörrarna, och det gav till ett ryck i mig då jag såg en vidd under mig som så långt ögat nådde var besållad med ljus, vilka norröver steg upp mot en höjd, tills de nästan tycktes förena sig med stjärnorna. Ett av dessa ljus på vegan brann i hennes hem, tyckte jag mig förstå. Hon pekade ut olika platser och lyckades göra mig mycket ivrig på morgonen som skulle avslöja dem.

Men om jag också var lika het på att somna som ett spanskt helgon på att dö och vakna i himmelen, så fick jag liksom de först ta ut varje bit av natten vakande. Men det gjorde ingenting.

När jag rev i min packning, hade jag hittat en bok om Juan de la Cruz och förstod att det var en gåva som Macmaster smugglat in mig ovetande. Till yttermera visso stod där with much love på titelbladet, ty han hade inte förstätt att denna tilläggnan tog sig lika egendomlig ut på en sådan helgonbok som på Nya testamentet. Eftersom Gra-

tey och Germano inte skulle komma förrän i morgon, lade jag mig tidigt och slog upp historien om Juan de la Cruz, Heliga Teresas biktfar och medarbetare. Jag tror natten var halvliiden innan jag lade från mig boken. Det låter kanske hädiskt det jag nu säger, men där fanns i denna fromma och fruktansvärda historia om sökandet efter salighet en hunger, i vilken min egen hunger på ett underligt sätt gled in och fann sina uttryck.

Sedan dessa har jag läst om boken mer än en gång och läst andra böcker för att bli mer förtrogen med Juan de la Cruz. Men min synbild av honom förblir densamma som den, i vilken han tog gestalt för mig den kvällen: en liten glorieomstrålad gestalt mot bakgrunden av de ljusbeströdda höjderna som reste sig ur slätten. Denna gestalt var så genomskinlig att både ljuset och mörkret syntes genom honom. Och detta ljus och detta mörker var samtidigt 1500-talet, men den sidan av 1500-talet där jag som protestant varit lika litet hemmastadd som på baksidan av månen, ehuru jag haft mycket flera meningar om den än om månen. Juan de la Cruz besvarade många av de frågor jag tidigare gjort mig under begrundan av Heliga Teresa. Jag lärde mig åtminstone begripa första stavelsen av hur det var att vara en stor ivrare för kyrkans förnyelse under

tiden strax efter den stora amputationen. Ja, till och med att fatta att reformationen av klosterlivet kunde bli ett livsverk som uppslukade dessa spanska helgon, så att de ingenting märkte av och ingenting ansågo om de stora mänskliga händelserna utanför klostermurarna annat än i deras sammanhang med deras hjärtas sak. Visst var världen ond, men den var ju i alla fall i djävulens våld, där sågo de inga nyanser. Det tycks som om det varit långt, alltför långt till tanken om Guds rike på jorden både bakåt i tiden och framåt och allra längst dit där den levde samtidigt bland kättare. Att Gud inte undanröjde dessa svårigheter för sina älskade helgon var mig fortfarande en stötesten, men egentligen hans och deras sak, ej min. Deras egen värld, den var både trång och oändlig. Den kunde avgränsas av en klostermur, men omfattade samtidigt himmel och helvete. Hela det lilla helgonet jag fått tag i var sammansatt av paradoxer. Han var genomsådande och blind, mild och full av en förbarmande och offrande kärlek, men samtidigt så grym att när Teresa bad honom om en stor bit av hostian vid kommunionen, gav han henne bara en enda liten smula, och hans munkar måste gå med bara tår i det glödheta och iskalla Spanien.

Hans väg genom livet liknade sannerligen det

landskap jag farit igenom på vägen till Granada och som kanske också han befarit, emedan han varit prior i ett barfotakloster här: en smal väg genom avgrunder och över svindlande höjder. Han hade varit upptagen i Guds gemenskap, överhopad av nådevedermälen, nedsänkt i depressionens bottenlösa klyftor och slutligen delaktig av det stora undret: den fullkomliga föreningen med Gud. Den som lever på mellanregistret i tillvaron bör läsa hans beskrivningar av de olika stadierna på själens väg till Gud så som en bofast slättbo en resebeskrivning från Sierra Nevada. San Juan kartlade för resten också och beskrev sin väg genom livet, och bakom de underliga namn han likt Bunyan givit de platser och hålor och toppar han passerat, såg man hans liv av strålände visioner och fasans depressioner spela ut sig.

Men han hade lyckats med något som Bunyan aldrig, såvitt jag fattat, ens försökt, nämligen att få in depressionen som ett led i Guds frälsningsverk och göra Själens mörka natt till ett nådevedermäle av Gud, vilket själen borde söka att tacka för, mitt i torka, tvivel, kvävning och förtvivlan. Det måste ha tröstat och ännu trösta många gudsförgätna deprimerade stackare att höra att såsom en moder smörjer sina bröst med bitter aloe när tiden är inne

att vänja av barnet, så drar sig Gud av barmhärtighet undan själen, sedan han först hugnat den med sin ljuvliga närhets söta mjölk, och låter henne hungra ända till dess "vanan att förstå tingen på ett naturligt sätt försvunnit", då hon blir mogen att upptagas i den slutliga föreningen med Gud.

Sällan såg jag rytmen i människolivet dra så klara och branta konturer som hos San Juan.

Han var uttagen till asketens liv från sin första barndom, men hans liv med Gud var inte det sonliga förhållandet till en Fader utan ett gigantiskt översvinnligt kärleksförhållande, ett brudens förhållande till brudgummen. Och denne asket besjög sitt kärleksförhållande med Gud med en hemlighetsfull insikt i kärlekens väsen och med en underlig djärvhet i uttrycken, sådan som det bara är poeten givet att finna och att våga.

Jag är säker på att Macmaster inte ens bläddrat i boken, ty om han läst San Juans mystiska dikter vilka funnos där med spansk och engelsk text, hade han bestämt aldrig köpt den. Ty fast han naturligtvis läst hos Paulus om Kristus och hans brud, måste han ha blivit djupt bestört att läsa om dem hos San Juan. Även jag fick en stöt när jag hittade en bild som genom sin nyhet verkade nästan vågad. Här fanns alla kärlekens nyanser, dess längtan, dess

skärande ömhet, dess vemod och extaser uttryckta
ömsom med mannens, ömsom med kvinnans tungomål.

Ve mig (säger den älskande),
ve mig, vem kan bota mig!
Giv efter, giv dig fullkomligt åt mig.
Ack, sänd icke härefter någon budbärare
som icke kan säga mig vad jag önskar veta.

Diktarens egen kommentar till denna vers syntes mig kysk ända till obegriplighet. Man fick veta att den syftade på ett särskilt tillstånd i ett särskilt stadium av själens kartlagda väg till den fullkomliga föreningen. Och ändå kunde en profan älskande någon gång, oviss om dess ursprung, lånat den för att uttrycka sina känslor. Eller kanske han snarare, i ett ögonblick av förtvivlan över alla fåfänga försök att uttrycka hemligheten med den älskandes fullkomlighet, lärt och sagt efter denna:

Alla dina tjänare,
som prisa dina tusen fullkomligheter
såra mig mer och mer.
Och det som nästan dödar mig
är något — jag vet inte vad —
som de stamma om förgäves.

Jag fann för min del en vers som jag lätt kunde ha använt själv då min egen ungdoms historia var i ett första vårligt och oroligt stadium:

Eftersom du har sårat mitt hjärta,
varför har du inte åter läkt det,
och då du har stulit det från mig,
varför överger du det,
varför försummar du att bära bort ditt byte?

Om det är ett kvinnligt tonfall i denna klagan, så stämmer det ju med att den uttrycker brudens, det vill säga själens, maktlöshet och vända medan Kristus dröjer med att ta henne till sig i fullkomlig förening. Men hur visste Juan de la Cruz, den helige Johannes av korset, allt detta? Att *San Juan*, helgonet, visste mer om kärleken än *Don Juan*, förföraren, var också en mystifikation bland de andra i Spanien.

Kunde jag väl ana vart den Helige Johannes' av Korset kärlek nådde eller vems den mötte? Allt detta är hemligheter. Dock, *det* vet jag, att hos honom ser man som i en spegel en kärlek som inte funnit sin fullkomning på jorden. Och som dock är till emedan den finns som längtan. Ty så långt som en människas salighet eller lidande sträcker sig, så långt har människovärlden planterat sina gränser.

När jag nu redigerar anteckningarna från min resa, läser jag omigen San Juans stanser och finner i boken en lapp på vilken jag den natten kastade ner en hänvändelse till helgonet. Jag skriver av den här:

"Ack dyra helgon, ack fader Juan de la Cruz, jag vet att du var en asket som till alla bekväma munkars stora förargelse späkte och tuktade din kropp. Jag vet att du aldrig rörde annat vin än nattvardsvinet vid mässan och aldrig från din ungdom och till din död hade annan umgängelse med kvinnor än som biktfar, som medreformator eller i gemensam himmelsk extas. Men du får förlåta mig att jag upptäckte att, när du ville beskriva själens tillstånd efter ett möte med Gud, du råkade använda ord som passa in på den extas, förvirring och den ensamhet ute i världen som även den jordiska kärleken ger.

I den innersta källaren
har jag druckit min älskades vin
och när jag gick bort över slätten
visste jag om ingenting
jag hade förlorat den flock jag förut följde.

Jag ser i dina kommentarer till denna vers, fader Juan att 'som en dryck sprider sig i alla lemmar,

så sprider sig Gud i hela själen'. Underligt att när jag nyligen skulle beskriva kärleken för min dotter, så sade jag att den var ett rus. Utan att veta det, rörde jag mig alltså inom din symbolkrets, ehuru väl du skulle säga att vi talade om himmelsvitt skilda ting. Kanske skulle du ha varit fullt överens med mig om att den dryck som vållade *mitt* rus var en giftig dryck som förorsakar döden."

Jag beslöt, att då jag en gång skulle skriva och tacka Macmaster för boken skulle jag icke oroa honom med att citera något ur den.

Denne Gud har ingen likhet med pilgrimsfädernas Gud som förde Macmasters förfäder över till det nya fäderneslandet. Men Macmaster har, och det är kanske bra för honom, sin Guds bild så klar för sig, att han måste tycka det är hädiskt att framställa honom som Älskare, men rätt och riktigt att se honom som Överbefälhavare, Husfader, Domare och Profoss.

Jag visste ju precis hur tyst och allvarsam han skulle bli om han finge läsa det stället, där det beskrives hur Gud djupt förälskat sig i den trogna själen, hur han låter själen leka med sitt hår i vinden och slutligen, det orimligaste av allt, söker ensamheten tillsammans med sin jordiska brud.

Han förde henne in i ensamheten,
han ensam, hennes älskade.
Också han ville ensamhet,
sårad av hennes kärlek.

Det kan inte ha funnits ett mera fromt helgon än
San Juan, men ändå är det han som har hört Gud
säga till sin själ:

Och sen skola vi gå
in i de djupa klyftorna
som äro okända,
dem skola vi beträda gemensamt.

När jag äntligen slagit igen boken och släckt,
blev jag sittande i sängen med händerna knäppta om
knäna och såg ut genom öppna balkongdörrar. Snart
skulle mörkret lyfta och visa den vida vegan, som
i århundraden, tålig som en tålig kvinna, burit frukt
blott för att se den rövad till proviant av krigare
som inte själva hade tid att så eller skörda. Denna
natt var helgad åt vaka och jag försökte inte ens
lägga mig ner till sömn.

Vad var det som höll mig vaken?

Jag visste inte vad det var som höll mig vaken,
men väl att det var något som nått mig ända in
till slut.

Jag kände inte längre den där hungern som plågat mig hela dagen. De två meningarna som tåget tagit upp och sjungit för mig tills jag trodde jag skulle bli alldeles ifrån mig, dem hörde jag ej mer.

Jag var heller inte ensam, ty jag var inkommen i livets rytm och det finns som alla av samma erfarenhet veta, ingen ensamhet då. Min puls visste sig vara inne i den rörelse som häver och sänker jordens yta och efter vilken kulturer och andetag stiga och falla. Den som andas i takt med livet upplever att vara med överallt där livet är, har varit och skall vara. Den korta stund detta varar mister man allt sinne för gränser, även för gränsen, så strängt uppehållen, mellan kärleken till Gud och till en människa och räds ej att förblanda dem. Ty man anar dunkelt att bakom all stigning och förnyelse, den som sker märkbart eller omärkligt, sker i stort eller smått, står samma hemliga kraft: kärleken. Och man vet att det gåves ingen stigning och intet fall om det inte funnes något förblivande att stiga emot och falla bort ifrån, en fast punkt, genom vilken skapas begreppen närhet och avstånd, höjd och djup.

När jag inte uthärdade längre att finnas i hela universum, försökte jag samla hop mig själv så mycket att jag blev en person. Men jag kunde inte på länge få rum i mitt själv. Det skedde först då

nattens sista mörka droppar runno ut i en melodi som jag också funnit hos San Juan, men som jag gjorde om till min egen lösen, till mitt eget mänskliga öde.

O, how gently and how lovingly
Thou liest awake in my bosom . . .

Jag kände det som om jag hade rätt att ta tillbaka av San Juan det språk han lånat av oss älskande och begagna det, även sedan det blivit upphöjt och vigt till de sublimaste ändamål. Och i San Juans stil vädjade jag till alla dem som visste vad det var att ligga vaken med ett minne som icke har förbarmande, vädjade till dem att förstå den stora lyckan att ha fått i dess ställe en mild och älsklig gäst.

Hur mild och hur älsklig
du ligger vaken i mitt bröst . . .

När morgonen kom över vegan, sovo vi båda, jag och min gäst.

Handen och nyckeln.

Ur nattens vakenhet vaknade jag till en ny dag som man ju gör. Förnimmelsen av världsrytmen var kvar som en sjungande vibration i nerverna. Jag visste att där ute gick en ström av kraft som kunde transformeras, men hur, men hur. Den frågan rullade som en dimma in över nattens exalterade klarhet.

Man har ett ögonblick upplevt något som uttryckt på svenska blir detta: Vilken som helst dödlig människa kan tjäna som jordledning åt krafterna i universum. Ja, och så står man där mittemellan denna väldiga tanke och sin egen lilla tragikomiska sysselsättning som bondpredikant. Sammanställningen blev mig så fantastisk, att jag inte fann någon annan utväg än att befria mig ur situationen genom att skratta åt mig själv.

Därmed voro alla dimmor borta men också de väldiga utsikterna. Framför mig låg en dag, en dag som en liten låda. I den lådan skulle jag plocka in

Alhambra och ta med mig hem till Bjurnäs. Krafterna i universum kunde möjligen hjälpa mig att i någon mån förgylla byggbitarna. Hur utomordentligt lustigt. Men allra innerst tyckte jag inte att det var lustigt. Allra innerst visste jag att den spänning jag befann mig i, den löstes inte med ett skratt.

Så här såg Alhambra ut i min låda:

"Alhambra är en gåta, ett under, ty den överlever allt. Anfall utifrån, förräderi inifrån, jordbävningar, franska dynamitladdningar under Napoleonkriget, renässansens avundsjuke restaureringar och nutidens pietetsfulla. Det har också skapats en legend för att förklara detta mysterium. Det sägs att Alhambras byggherre lade det under en magisk formel. Över Rättvisans port, där han sedan satt och dömde folkets tvister, satte han som ett tecken en väldig skulpterad hand — den sitter där än — och på dörren inne i valvet en lika väldig nyckel att passa till handen. Och beslöt och förkunnade att Alhambra skulle stå tills handen en dag griper nyckeln. Då, men först då, skall palatset störta samman och skatterna komma i dagen som ligga gömda under dess murar.

Det är en god historia, men alla trollformler och besvärjelser om händer och nycklar äro vanskliga saker och komma lätt på skam.

Sanningen är nog helt enkelt den, att de som byggde Alhambra räknade med att det alltid skulle finnas ett moriskt kungarike Granada och att dess kalifer i oöverskådlig följd skulle bebo denna borg. Det var samma hybris som besatte Hugo Stinnes, vilken ägde en villa med namnet zur Ewigkeit. I olikhet med nutida sultaner kunde den tidens byggherrar konsten att bygga för evigheten och övade den här. Men kanske skulle de avstått från att använda sin ödesdigra kunnighet, om de vetat att slutet skulle bli att deras sista fäste bleve ett byte för sällskapsresor, dilettantiska målare, romanläsande och -skrivande damer.

Då jag vandrade upp mot den väldiga bruna murmassan med dess tunga tornmassiv, gjorde min entré mellan vykortsstånd, turistbodas och biljettluckor och råkade in i strömmen av strandhuggare från en turistbåt, var min första tanke att det var synd om morerna. Min enda tröst var att jag inte behövde lyda, när denna skara dirigerades av oupphörliga kommandorop: langsam gehen, zusammen bleiben, rechts gehen, links sehen, entzückt werden.

Och ändå lydde jag. Blev förtjust precis där jag skulle: i Sala de Dos Hermanas, Salon de Embajadores och Jardin de Lindaraja. Alhambra är utåt

tungt, hotfullt och försvarsberett, så som man för tusen år sen förstod försvar. Men lätt, luftigt, dyrbart och färgrikt utsirat inåt, med ett system av slutna salar och öppna gårdar, där vatten, sol och skuggor oavbrutet spela och leka bland myrten, cypress och granatträd.

Så småningom hävdade sig platsens skönhet och de väldiga, tragiska minnena mot nuet, ja, övergöto till och med oss banala och nyfikna ulster- och solglasögonklädda turister med ett skimmer av storhet. Ty vi voro ju barn av en tid, som låt vara i råare former, upprepade den historia som stod skriven här: om grannfolk som av de möjligheter som ligga i ett möte inte kunde använda mer än möjligheten att slåss.

Morerna ägde en gång hela Spanien, och Toledo i hjärtat av halvön var en av deras många huvudstäder. Men de delade upp Spanien ungefär som vi nu Europa, de höllo inte ihop, de kristna kunde därför ta de moriska rikena i etapper, och slutligen var bara kungariket Granada kvar. Emedan morerna höllo sig längst i Granada, är hela tragiken i detta möte mellan Europa och Afrika koncentrerad där. Historien är nämligen inte från början ett student-spex, fast vi i Sverige förbinda något mycket löjligt med Morens sista suck. Den är tragisk, men inte på

samma sätt kuslig som vår egen närliggande historia om våra mellanhavanden inbördes och med Afrika. Ty denna historia har dock fått sitt skimmer av riddartiden: dessa folk, kristna som muhammedaner, hade sin standard i fråga om chevalereskt uppförande och levde ganska ofta upp till den.

Där lysa drag av ridderlighet mot besegrade, aktning för fiendens tapperhet, storsinhet vid en segers utnyttjande, ordhållighet, även då ett löfte givits fiender, mildhet till och med, då mildhet var på sin plats. Många drag synas oss här i Bjurnäs vara barnsliga, såsom till exempel sättet att bevisa Jungfru Marie obefläckade avlelse — som vi luteraner aldrig behövt oroa oss för — genom att sticka svärdet i halsen på den som nekade tro att hon var född på övernaturligt sätt. Men männe icke vår tids barnsligheter komma att ta sig lika barnsliga ut en gång, fast farligare?

Men när man med så stort nöje läser om de stolta drabbningarna och om den ridderlighet, som försvann med ridhästen, eller låter sig bländas av glansen över en fäktning där konstrikt inlagda klingor och rustningar blixtrade i solen, tills de fläckades av blod och damm, får man ju inte glömma att det var ett tornerspel på slavarnas bekostnad, en vild lek, av vilken riddarklassen som roade sig därmed

slutligen förblödde själv. När dynastierna, som självsvåldigt kommenderade sina bästa undersåtar i döden, ha fallit, och religionen, som försedde med fältropen, ha förlorat sin élan, då har man svårt att se vad det var för tvingande nödvändighet, som drev dessa två begåvade folk att slåss tills det ena drivit det andra ut i havet. Nordmännen stannade i Frankrike, Wilhelm Erövrarens män leva ännu i England i avlägsna led, men de tappra morernas ättlingar sitta i Tetuan och tvinna resignerat sitt skägg med vita vekliga händer, som jag själv har sett.

Historien själv synes vittna om att detta inte är bara småklok uträkning i efterhand. Denna historia är i somliga glimtar också en kärlekshistoria. Det är bevittnat att det fanns kärlek med i de två folkens tävlan i ridderlighet, tapperhet, dikt och vetenskap, konstskicklighet. Där finnes i deras inbördes historia tillbud till försoning och till sammanmältning, till blandning av blod, religion, dygder och byggnadsstil. Även det är ett tecken på folkens attraktion för varandra att kristna damer voro så eftersökta av förnäma morer som gemåler att de kunde skriva sina villkor och på så vis erhöllo frihet att studera och öva vetenskap och konst.

Ibland tyckes historien hämta andan för att betänka sig om vilken riktning den ska ta. Fördrag

ingås då mellan kristna och morer, vänskaper och släktskap knyts, skänker bytas, historien lägger sig till rätta för en förlikning och folken för ett liv samman med varandra på den sköna blodiga halvön. Men då är det i ett sådant ögonblick gärna en enstaka människa, kanske en kristen sultaninna vid ett moriskt hov, en av religiöst nit eller maktbegär inflammerad spansk kung, som river upp fiendskapen igen. Åtminstone ser det ut efteråt som om historien fått sina knuffar av tillfälliga passioner.

Människorna som levde då kände måhända detta aningsvis, varför skulle de vara dummare än vi som ju veta alltför väl hur dåraktig vår dårskap är. Men lika litet som vi nu kunna höja våra handlingar upp till vårt vetande, lika litet kunde de. De styrandes och de styrandes kvinnors högfärd segrade då liksom nu, och som nu vapenindustrifurstarnas, så då kyrkofurstarnas lust till ökad rikedom och makt.

Och så blev ödet oåterkalleligen beseglat.

Det är en skarp och verkningsfull motsättning mellan denna tragik och den elegans man möter då man kommer innanför murarna i sultanernas borg. Det påstås att muhammedanerna bundo hop bladén i en palmdunge från träd till träd för att få sin första moské och att imitationen i sten av denna effekt

blev hästskovalvet. Det lär inte ska vara sant, men när man är i Alhambra, där vattnet överallt trippar ner för trappor och sprutar upp i strålar som krossas mot stenen, så ser man ögonblickligen den starka frändskapen mellan vattnets arkitektur och palatsets. Den måste ha varit ännu mera påtaglig en gång, då palatsets praktsalar, intima gemak och patior voro lika nya och obesudlade som det fjällklara vattnet, som flyter genom Alhambra på vägen från bergen till havet.

Jag strövade en hel förmiddag i Alhambra under den strålände himlen och konstaterade att det en gång måste ha varit paradiset i muhammedansk gestalt. Detta måste ligga som Alhambra gör på en fri höjd mellan en snökrönt bergkam och det hav som är världens medelpunkt. Snöbergen, som ta emot högslättens bistraste vindar om vintern, ge samtidigt det svalkande vattnet som förtager alla svåra verkningar av sommarens hetta och torka. Utbrett under sig har paradiset en rik och flitig stad, en väldig odlad och välbevattnad slätt, och från staden och slätten bli alla paradiset's invånarens behov försedda. Paradiset's herre vill ha skönhet omkring sig som förnöjer honom och stegrar hans självkänsla. Detta behov tillfredsställes av en i det oändliga varierad dekor, där tänkespråk, som skildra

kalifens storhet bredvid Allahs, ingå i ornamentiken. Vidare av härliga utsikter: över Sierrans bländande kam som reser sig ur gröna sluttningar, över den vita staden, över slätten i blå morgonrök och rubinröd aftonbelysning, över sommarträdgårdarnas yppiga vattenporlande grönska, dess röda frukter och fågelflykt.

I paradiset gingo också dess härskares Evor omkring och badade till hans behag i myrtengårdens bassäng, där nu endast gulfiskarna stå. Allt var fullkomligt, men därmed var också undergången given. Tänk om det inte var spanjorerna som drevo ut morerna ur Spanien utan deras egen leda vid paradiset? Man har skyltt på Ferdinands religiösa iver att utvidga sitt eget rikes gränser som han visste sammanfölla med Guds, och ännu mer på hans gemåls, Isabel la Católica's fromma nit om hedningarnas själar. Men paradiset var vid den tid, då de katolska suveränerna nalkades Granada, det rena helvetet. Det var så fullkomligt in i den minsta detalj att det inte kunde göras mera åt det. Den sista slingan på den sista arabesken var målad och förgylld, den sista bit som fattades i det sista mosaikpusslet var lagd i de eleganta varmbaden, domänerna voro bevattnade och odlade och de kristna gränserna stängda för alla andra företag än plundrings-

tåg, ty varje gemensamt kulturarbete på halvön var uteslutet. Och i det slutna hus, som den moriska besittningen utgjorde, voro männen ifrån sig av sysslöshet och ledsnad, dess härskare hysteriskt aktiva eller apatiska, och ända längst in i kungafamiljen hade oenigheten och hatet nått. En sådan härskare av den hysteriska sorten avgjorde sitt folks öde. Han sökte gräl med de kristna, han öppnade portarna för olyckan och bad den välkommen i sitt hus. Det sista sättet att rädda sig ur paradiset tyckes vara döden.

Två ljud följde mig eller mötte mig varhelst jag kom i Alhambra. Det ena var vattnets röst, det andra en hammars, då han knackade mot något hårt föremål. Slutligen hittade jag en man som med hammare och stämjärn knackade bort ett murbrukslager som täckte den moriska stuckaturen. Då och då föll en bit ner på marken och ännu ett litet stycke blev synligt av den luftiga och behagfulla och samtidigt matematiskt obevekliga ornamentiken. Jag stod där så länge medan begravda hemligheter knackades fram, att en hel figur hann träda ut på muren. Det var tvärsnittet av en frukt, ett granatäpple, och kärnorna som lågo där genomskurna i frukthölstret visade sig vara mittpunkten i en dekorativ enhet som var fullkomligt oskadd. Så sov

då bakom kejsar Karl V:s murbruk alldeles orörd arabernas lätta dröm om skönheten: luftig, spröd och oöverträffat hård.

Medan jag stod där, hörde jag en röst bakom mig som sade:

— Nå, ska ni inte fotografera nu? Kan ni hitta en bättre symbol för det nya Spanien än den där mannen som sitter och knacker bort murbruket som ända från 1500-talet och till nu täckt över Spaniens storhetstid?"

Här slutade mina officiella anteckningar, ty dit hörde ju inte alls att den som talade var min vän Germano och att han stod där med sin lilla Gratey och hälsade så glatt och bekant. Men för mig personligen var detta betydelsefullt, ty därmed blev allt eldigt och livligt och dramatiskt igen, precis som den där halvtimmen i Tetuan. Inom en minut voro Gratey och Germano mitt inne i en diskussion över frågan om mannen med hammaren verkligen kunde betraktas som en god symbol för Spanien efter revolutionen. Gratey protesterade: det som skedde i Spanien nu var ett uppvaknande, ett nyskapande och inte bortknackande av murbruk från döda arabesker. Och Germano höll på att vad republiken kanske kunde, det vore att knacka bort det kristna mur-

bruket, men däremot inte väcka upp den ande, genom vilken all denna skönhet blev till.

— Min man och jag, sade Gratey till mig, har på sista dagarna kommit in i en vana att gräla om Spanien. Men Germano är inte så farlig som han låter och kanske ni kan stifta fred mellan oss?

— Tro inte det, sade Germano och knackade sin pipa mot muren i samma takt med mannen vid arbetet, för vilken vi inte syntes existera. För det första har jag rätt. Har inte lust att låtsas gå med på Grateys idéer som jag annars stundom gör, för jag är vansinnigt svartsjuk på Europa, salig Zeus' lagvigda gemål kunde inte haft det värre. Europa har fått Gratey i sina klor nämligen. Överdriver visst inte. Ska säga er, mrs Hall, vad som skett med Gratey. Behöver bara tre ord. Han tog fram ett visitkort, ett av dem jag kände med

Gratey Black Montrose.

och skrev inunder:

Grete Schwartz Rosenberg.

Jag räckte genast ut handen efter kortet, och jag har det än tillsammans med annonsen i Times som ett minne av skilda mänskliga sätt att reagera under dessa år.

Jag begrep nu att Germano menade nästan allvar.

— Ni förstår, sade han, hennes föräldrar utvandrede innan hon föddes, men hon säger att hon tillhör Europa mer än Amerika i alla fall.

— Men jag säger ju inte att *du* gör det, sade hon.

— Jag trodde egentligen att ni började er bana i landet Ur, sade jag.

Denna hänsyftning förstod de ej men då förklarade jag i hastigt mod att jag trodde där låg människosläktets vagga.

— Jaså, Paradiset, sade Benjamin. Ja, därifrån är Grete egentligen och därför far hon så illa överallt, men tro mig, dock minst i Amerika. Syns det inte hur illa hon tål Europa?

Jo, det syntes visst. Inte så att hon blivit äldre, ty hon var ju från början en million år, men när hon log lite generad under vår granskning, såg jag att dessa dagar vi varit skilda åt, och som jag använt så annorlunda, rivit upp minnet av alla sorger hon genomgått under sitt oändliga liv. Ja, det är ett äventyr med ögon vilkas glans dö bort, munnar vilkas strama bågar svikta och falla, linjer som förlora sin symmetri. Människorna vilja bara inte erkänna det och det är därför de säga att Greco hade fel på ögonen.

Här var faktiskt en konflikt. Benjamin måste

klara av Europa åt sin tidning, men han ville inte ta Gratey med sig och hon ville absolut inte fara hem, när han föreslog det, blev hon het och sade att hon ämnade stanna för alltid. Så fick Germano en blixtrande idé.

— Kan ni inte ta henne med er till Skandinavien, sade han till mig, där händer ju ingenting upp- rörande. Så kommer jag och hämtar henne med mig hem, när jag är klar.

— Men om du inte kan hämta hem mig? sade Grete-Gratey.

— Men, sweetheart, Europa går strax under.

— Nå, varför ska det gå mig bättre än mina kusiner?

— Så sade inte Noaks hustru, när Noak bjöd henne in i arken, sade jag.

Matadoren.

Var Grete och Germano rörde sig, där revo de upp ett skarpt luftdrag. Mig tvungo de in i en takt som var så snabb att jag under ansträngningen att följa med stundom glömde den där sugande hungerkänslan i hjärttrakten. Debatten mellan dem pågick alltid, ty de hade helt motsatta åsikter, ut från vilka de bedömde allt de mötte, och som tillhyggen i debatterna flögo mellan dem de allra största namn i historien liksom även mindre stora. Sammanställningarna blevo ibland ganska djärva, men det kanske inte var så mycket deras fel som historiens eget, som gör dem. Till exempel: Pilatus — lord Willingdon, Jesus — Gandhi. Parallellen syntes självklar för Grete men inte för Germano lyckligtvis, ty på så sätt fick jag veta att lord Willingdon är vicekonung av Indien och tycker att det är helt naturligt att vara det. Liksom att i kraft därav leka med Indiens helgon som katt med en råtta. Eller: Wilhelm av Oranien som sa så lite och Wil-

helm den andre som sa lite för mycke. Eller Cincinnatus och Roosevelt med sina korta diktatorsfullmakter i jämförelse med Augustus, Mussolini, Filip den andre, Stalin och Hitler. Humaniteten i medeltidens krav på hundraprocentighet i jämförelse med nutidens behandling av dem som inte kunde förete limpieza. Humanitet betydde här: att slå ihjäl.

Jag fick minsann spänna alla krafter för att följa med och kunna ge åtminstone några små bidrag till diskussionen. Historia kan jag ju mycket lite, men händelsevis visste jag sedan några dagar vad limpieza betydde: att ha klart frejdebetyg, att vara fri från varje droppe judiskt, muhammedanskt och kätterskt blod, och jag hade just tänkt när jag läste det, att på 1400-talet kanske prästbetyg voro ovedersägligen konforma med sanningen. Jag visste också att på dessa prästbetyg varit uppbyggt ett kastväsen som var så grymt att det slutligen bröts under det motstånd det väckte upp. Först beslöts att skamfläcken efter en jude, en muhammedan och en kättare inte längre skulle få sitta i på obestämd tid utan anses avtvagen efter hundra års tillförsel av rent spanskt blod, och sen försvann hela brännmärkningen. Jag blev därför mycket förvirrad, när Grete och Germano talade om detta kastväsen som aktuellt och i full funktion, icke i Indien bevars,

där man just bröt ner det, utan i Europa. I det längsta trodde jag att de fått de europeiska nyheterna om bakfoten, men den illa underrättade var ju jag, icke de. Så fort går allting nu, att medan man drar sig tillbaka för några dagar i en förälskelse hinner man bli fullständigt desorienterad i sin världsdal.

— Nej, ni ska visst inte resa, sade Grete på morgonen. Ni ska fara med oss upp i Sierra Nevada och åka kälke. Varför har ni så bråttom till Madrid? Väntar någon på er?

— Nej. Ja. Knappast. Måhända.

Grete förstod kanske att jag behövde någon som gjorde slag i saken.

— Ring då till Madrid och meddela era ändrade planer, avgjorde hon.

Jag hade god tid att fundera på saken, ty vi vandrade under detta samtal i Generalife, de moriska sultanernas sommarträdgård, och dessa herrar hade ju inrättat åt sig alla bekvämligheter i världen men ingen telefon. Ja, nu hade jag alltså den allra naturligaste och lämpligaste anledning att skjuta upp min ankomst till Madrid till dess Macmaster var utanför landets gränser.

Jag bestraffade mig själv därför att jag ena stunden grep så ivrigt efter Gretes förslag och den nästa

så gärna ville resa till Madrid på en förhoppning. Ty det var kanske: Madrid! som Macmaster ropat efter mig på station då tåget gick. Men om jag mötte honom än en gång för några korta minuter eller aldrig mer så skulle det ju inte ändra någonting i det väsentliga faktum att jag — liksom han — ägde en människa vars hjärta skulle följa mina öden och bry sig om, ta sig dem när.

Om detta stred jag med mig själv, medan vi vandrade genom alléer av gamla svarta cypresser upp till sultanernas trädgård med alla dess raffinerade arrangemang för svalka, skugga och behag. Jag vet att vi sågo ut över hissande höjder och mäktiga slätter, men jag minns inte mycket av det. Vad jag vet, vet jag från vykort.

När vi kommo tillbaka gick jag rakt till telefon och angav för hotellet i Madrid en senare dag för min ankomst. Det föll mig aldrig in att jag kunde bereda Macmaster en missräkning med detta, jag tänkte bara på att jag besparade mig själv möjligheten av en sådan. Men det var inte egoism, utan snarare det att jag rakt inte tänkte på att det betydde något för honom, vilket dock visade sig vara fallet.

När jag begått denna handling av feghet eller klokhet, gick jag in i matsalen. Jag hade tänkt äta

lunch ensam, ty jag visste att Germano hade letat upp en socialdemokratisk politiker att pina och intervjuva vid detta mål, och jag var taktfull nog att dra mig tillbaka, dock inte längre än till bordet bredvid, hade jag avtalat med Grete, där jag kunde höra alltsammans.

Men när jag kom in, reste sig en ensam gråsprängd herre från ett bord. Hans åsyn gav mig en stöt för bröstet. Herregud, så hade då mr Bertram Roden verkligen kunnat förmå sig att låta sin fru fara ensam till England! Jag hade inte velat tro det, ty sådan jag föreställt mig honom, var han för evigt bunden vid denna kvinna, hur hon än bar sig åt. Men jag fick korrigera mina föreställningar, och i detta ögonblick gjorde jag det gärna, ehuru det berövade honom hans tragiska höghet. Efter fem minuter märkte jag att han inte alls uppförde sig tragiskt. Han tycktes till och med upplagd att ha trevligt med andra kvinnor. Och jag sade till mig själv, att nu skulle jag då äntligen försöka lägga på minnet att mina föreställningar om människor alltid äro för enkla för dem.

— Vad har ni gjort av mr Macmaster? frågade han.

— Tappat spåret för ögonblicket, sade jag.

— Då är vi i samma fördömelse och bör äta lunch tillsammans, sade han lätt.

Jag klarlade för honom varför jag ville ta honom med till mitt bord och han var genast med.

— Så likt er, sade han till min oerhörda häpnad. Hur så, vad visste han om vad som var likt mig? Gjorde andra reflexioner över mig som jag över dem? Att sitta nära intill, att lyssna, att komma ihåg, sade han. Jag kan slå vad att ni minns varje ord jag sade till mina vänner vid kaffet i Algezirar!

Det hettade till i kinderna, och jag blev gruvligt generad, ty det var ju sant.

Han skrattade.

— No offence meant, sade han, men tala om för mig vad jag sade då?

— Att ni inte kunde få in det goda i er världsbild, svarade jag, som jag måste. Men det var ju då, före utslaget. Nu är det väl tvärtom?

— Ni menar att jag har samma besvär med det onda i min ljusa världsbild nu? Det roade honom av någon hemlig anledning ofantligt. Han kunde skratta! Han kunde skratta länge. Inte att undra på för resten, ty all världens ingredienser voro i detta skratt.

Och så fick han syn på Grete och glömde vad han skrattat åt och mig.

Och det hände mig något mycket tokigt. Jag blev

ett ögonblick indignerad — å mrs Bertram Rodens vägnar!

Bredvid Grete gick en elegant, blond och äppelblomhyad dam som spelade livligt i luften med sina blodröda naglar medan hon talade. Hon såg livlig och vaken ut, men samtidigt underligt överklig bredvid Grete som behållit sitt hår och sin hy i all den dunkelhet de fått av en million års brännande sol.

Mannen bredvid Germano skulle genast fallit för inkquisitionen och aldrig på 1500-talet fått sitta i cortes eller ha ett statsuppdrag. Jag fruktar att han var hälften jude och hälften arab, och jag vet att han var kättare dessutom, ty det första han sade till mig då han sedan fick veta att jag var från Sverige: — Er kristendom är betydligt mera civiliserad än den som förekommer i det här landet.

Men han hade en ädel huvudlinje och en sådan har jag ännu aldrig kunnat motstå, fast jag visserligen vet hur ödesdigert det är att bygga sitt livs lycka därpå. Eftersom Bertram Roden var upptagen av Grete ägnade jag mig åt spanjoren. I hans ansikte avspeglade sig i alla fall, han må ha så kallat spanskt blod i ådrorna eller ej, ett quijotiskt temperament: vemod omväxlande med lågande entusiasm. Jag förstod vem som var hans Dulcinea, långt innan han

ätit sin första oliv. Det var inte hans blonda dam, det var Spanien.

Plötsligt kom Bertram Roden till sig själv igen, bjöd mig bröd och berättade att han inte ännu varit på Montserrat. Men var då? Jo, han hade åkt buss över la Mancha, hade sett Don Quijotes väderkvarnar stå orörliga mot horisonten och borstat av sig samma damm som don Quijote. Det kunde ha varit underbart, om inte dagen varit nästan engelskt dimmig och sval. Hur mycket begriper man av Spanien, om man inte försmäktat av hetta och skakat av köld, sade han.

Jag erkände att jag begrep så gott som ingenting, men därmed slutade vår konversation, ty vi blevo infångade i diskussionen bredvid som fördes på franska av det spanska herrskapet och på engelska av det amerikanska. Samtidigt som Germano bjöd sina gäster en aperitif till de pikanta entremeses, bjöd han dem en lika besk kritik av deras revolution som han ansåg för tidigt påkommen och planlöst genomförd. Men spanjoren var som jag trott en älskare som inte tålde att höra ett ont ord om föremålet för sin kärlek. Han blev häftig, han svarade med att brista ut i lovsånger över det nya Spanien. Det var väl vad Germano avsett med sitt angrepp. Han riktigt njöt av varje överord och hetsade till flera.

Bertram Roden sade till mig:

— Den amerikanska pojken tror visst att han är en matador, och hans gäst en tjur som han ska döda.

Señoran hörde hans snabba viskning. Blixtnabbt vände hon sig mot oss:

— Å nej, ingen matador, bara en banderillero, sade hon. Jag förstod inte vitsen, ty jag visste inte då att banderilleron är en underhuggare som bara har till uppgift att pina tjuren och överlämnar dödandet åt en annan. Men de andra skrattade och därmed slogs sällskapen samman i ett.

Germano ändrade taktik. Nu satte han in med frågor:

— Hur långt har man kommit med agrarreformen? Med bevattningen? Hur många acres med olivträd och tobak har man planterat? Hur många av de forna lantarbetarna ha utbytt sina eländiga kojor mot trevna egna hem? Hur många moderna konfessionslösa skolor med hur många barn äro i gång?

Spanjoren svarade med att hala fram det senaste agrarreformförslaget. Germano sköt undan det. Kände det redan. Ett tecken till begynnande moderation. Kolsyran har gått av revolutionen. Storgodsägarna kommer alldeles för lätt undan.

— Nej visst inte, storgodsägarna har tvärtom blivit ruinerade! utropade jag. Och berättade allt vad jag hört av Sancho Panza om den stackars markisen.

Därmed gav jag spanjoren en respit. Han vände sig nu till mig och förklarade utförligt markisens fall. Han hade som så många andra deklarerat för lågt och därigenom i många år bedragit staten på skatt. Nu löstes hans egendom av staten i enlighet med hans egna uppgifter, han var alltså fångad i sitt eget nät och borde inte beklaga sig. Jag tog upplysningen ad notam som en påminnelse om att ingen människa i något land nånsin berättar mer än högst halva sanningen för en utlänning.

Men Germano lät inte locka sig från sin väg. Han väntade fortfarande på besked, sade han.

— Ni säger att ni *kommer* att kunna odla tobak för hela Europa, ni *kommer* att upprätta tjugusjutusen moderna skolor. När? Mañana, mañana, sådant intresserar inte en amerikansk publik. Den vill veta om ni redan odlar för eget behov? Jaså importerar ännu så länge? Ni låter prästerna och nunnorna läsa med ungarna ännu så länge? Ni låter markiserna sitta kvar ännu så länge? Ni firar Jesu Heliga hjärtas fest ännu så länge mera ivrigt än årsdagen för republikens införande?

Spanjoren förklarade häftigt för Germano att man först måste uppfostra lärarpersonal för barn och bönder, innan man kunde förverkliga sina planer. Amerika måste lära sig att Spanien var ett nytt land, det levde i år två — Grete och jag såg på varandra och tänkte på vad vi sagt om tideräkningarna i soukhen i Tetuan — och allt var ännu att göra.

— Det är ju det som är så härligt, sade señoran svärmiskt.

— Å, är det därför ni gör er så lite brådska, sade Germano förargligt. Är det därför ni finner er i att radikalerna gör obstruktion i cortes och hejdar hela maskineriet? Jag fruktar att nästa år kommer ni fortfarande att ha kvar allt att göra . . .

Nu beslöto Bertram Roden, Grete och jag impulsivt utan överläggning att han inte skulle få hålla på längre. Vad nu? Var det kanske inte sant att Spanien sovit och varit illa styrt och att revolutionen betydde en ny stor epok i dess liv?

Bertram Roden lade sig emellan och frågade Germano om han tyckte att cortes borde sammankallas inte för att debattera utan för att "se, höra och prisa Gud" så som skedde på 1200-talet.

Germano svarade att det var ett utmärkt program som han hoppades skulle så småningom antas av

alla de parlament som ännu envisades med föräldrade demokratiska former.

Grete lade sin hand över hans mun, vilket förmodligen var det enda sättet.

— Bry er inte om min man, sade hon till spanjorerna. Hela världen ser på er, så mycket ni vet. För hela världen vet ju att ert folk gjort sig av med sina omöjliga andliga och världsliga ägare och stigit in i frihetens värld i samma ögonblick som alla andra klenmodigt lämnar den. Det är kanske inte bara tobak ni ska odla åt Europa utan även friheten!

Det spanska herrskapet såg lite osäkert ut därvid, det kanske tänkte på sitt nya gendarmeri och arkebuseringarna vid Casas Viejas. Men det märkte inte Grete.

— Håll ut, ropade hon till dem, så högt att folk vände sig om från andra bord. Ge er inte, om så hela världen ger sig. Förvara de eviga värdena åt oss andra så länge.

Emedan hon behövde båda händerna för att säga detta, blev Germano fri, och han begagnade sin frihet till att blixtnabbt förneka existensen av de eviga värdena.

— Ge mig en post som propagandachef med alla tillgängliga tekniska hjälpmedel, sade han, så ska

jag åta mig inte bara att förintä ett folks eviga värden på ett halvår utan också ge dem helt andra sådana.

— Mycket möjligt, svarade Grete, medan vi andra stillatigande bevittnade duellen. Men mig skulle du inte ändra. Och även om du lyckades med alla de andra så är väl värdena eviga för det.

— Men hur vet du att just de värden är eviga, som du håller för att vara det?

— Det vet man väl, sade Grete.

— Det tror du för att du inte fått din åskådning genom den allra grövsta formen av propaganda utan genom Jesus och Plato och andra lärare och kamrater.

Jag vände mig mot Bertram Roden, ty hans tystnad kändes plötsligt så mättad och fann att han var alldeles absorberad av Grete och hennes kamp för att bevisa det som inte kan bevisas.

— Ja, det är klart, sade Grete och lade handen på hjärtat som om hon haft sina åsikter där, att mycket som jag nu tror på, det är gammalmodigt om tio år...

— Om två, sade han.

— Det gör detsamma. För grunden jag bygger på, nej vänta, låt mig tänka ett ögonblick, det är vissheten att mänskligheten har en bestämmelse och

ett högt mål som den är på väg mot, och det är en evig grund. Jo, säger jag dig, den är evig, den har alltid funnits. Därför vet vi och har alltid vetat att livet är heligt, att varje människa är helig och har anspråk på min aktning.

— Men du har ingen limpieza och de vill inte ha din aktning! sade Germano bittert.

— Det vet jag, sade Grete.

Och så blev det tyst en stund.

Den diskussion som nu följde, var, förstår jag, en sådan som kunde hållas var som helst, där människor ännu voro i stånd att diskutera.

Så här:

"Hur ska man kunna bevara sin intellektuella och moraliska ståndaktighet just nu?"

"Ska man det då? Jag", det var Germano, "erkänner öppet att jag sedan ett par år anser vår amerikanska Declaration of Rights för gammalmodig. Människan har förbanne mig inte 'en oförytterlig rätt att fritt söka sin utkomst och lycka!'"

Jag var tacksam att Macmaster inte hörde detta. Han skulle blivit så ledsen, och han skulle inte ha begripit vad som gick åt pojken.

"Tiden är mogen för en ny Declaration!"

"Men det eviga som finns i den gamla ska man inte kasta bort!"

"Man ska vara rädd om mänsklighetens dyra förvärv, så att de inte gå förlorade."

— Men det har man ju aldrig varit, sade jag, och detta var mitt enda bidrag till diskussionen. Jag tycker mänskligheten är som den där gamle kemisten som förlorade minnet och på gamla dar började ta itu med de problem, vilkas lösning för längesen gjort honom världsberömd.

"Man har ju alltid det hoppet, sade Bertram Roden att mänskligheten finner lösningen igen om tusen år!"

"Tror ni att er nya deklaration av de mänskliga rättigheterna kommer att innehålla hela sanningen."

"Naturligtvis inte, men det viktigaste är väl att jag *står* för den!"

Det sista kom från spanjoren, och Germano måste då säga:

"Ja, det där är den gamla liberala principen att det är så viktigt, så fasligt noga med vad den enskilde gör. Men det är fel. Inte betyder det någonting att min fru står för sina åsikter. Det som betyder något är att hela folk nu måste vräka dem över bord för att rädda livet!"

I allt detta hade jag ingenting att säga.

För de andra kanske det betydde ett avgörande val om de beslöto sig antingen att stå rycken för

den tro de haft eller att ge efter och låta sig övertygas om att nya lägen fordrar nya åsikter. Över de huvud jag såg omkring mig, ruvade alla slags möjligheter, somliga kunde jag tänka mig, andra lågo bortom min fantasi och mina föreställningar. Upphöjelse, makt, fall och landsflykt, rikedom, fattigdom, inkquisition, avsvärjelse, allt, allt.

Endast jag stod utanför.

Det som dessa människor så lidelsefullt försvarade eller förkastade: frihet, människovärde, den enskildes rätt, det hade för mig varit självfallna, fadda allmänsanningar intill nu. Jag hade aldrig värderat dem, aldrig heller satt dem i fråga, aldrig funderat på om man kosta vad det ville, borde stå upp för dem.

Men Bertram Roden lät mig inte slippa undan.

— Har ni ingenting att säga, kan ni bara lyssna? frågade han.

Jag stammade fram något om att det var nog bäst att jag höll mig bland åhörarna, men nu hade Germano fått korn på mig.

— Tala om vad som sker med Gretes eviga värden i Skandinavien, kommenderade han. Är demokratin självklar och populär hos er? Eller hade tidens nya strömningar nått oss?

— I stan där jag bor, säljer vi alltid åt damerna

de modeller som var moderna på kontinenten säsongen förut, sade jag. Det är visst detsamma med problemen.

— Tycks så på er, muttrade Germano.

— Men nästa vinter, sade Grete, när problemen blir aktuella för er, då lovar ni väl mig att i alla fall vara ståndaktig! För ni tycker väl att det betyder något, Kerin?

— Det beror på vem den enskilde är, sade jag. Om det är en betydande enskild så. But I am of no consequence whatever!

Ack, det skulle jag inte ha sagt. Om jag bara hade tegat ändå!

— Hur kan en kvinna som tillhör Europa av i dag säga något sådant! Grete flög upp och drog åter hela salens blickar till oss båda. Å, när jag hör er, då förstår jag varför Europa är så olyckligt! ropade hon och pekade ut mig för alla.

— Men ni måste betänka vem den kvinna i Europa är, som ni grälar på, sade jag bedjande. Jag har inte ens möjlighet att välja mellan en modig handling och en feg, så ringa är jag.

— Vad har ni för yrke? frågade Germano, fotograf?

— På sätt och vis, sade jag och förklarade vad det var jag sysslade med.

Grete sade ögonblickligen:

— Ah, ni föreläser! Men hur kan ni då försöka komma undan bakom er obetydlighet! Då har ni ju möjlighet att nå människor. Ni kan förbereda dem på de problem vi har talat om, ni kan i er tur ställa dem...

— Men snälla Grete i det ögonblick jag försöker det, försvinner min popularitet, sade jag.

De andra började skratta, vilket sårade mig mycket.

— Logik tycks inte vara er starka sida, sade Germano. Och då märkte jag att i det jag just sagt låg den möjlighet till ett val som jag förnekat att jag hade.

Det gjorde mig mycket fundersam för återstoden av dagen.

Alhambra störtar samman.

Alldeles självfallet blev Bertram Roden en medlem av vår krets och började lägga planer med oss om Escorial, Toledo och Montserrat. När jag iakttog detta, kom jag återigen ihåg min djinn som jag en tid hade glömt. När jag skildes i Sevilla från herrskapet Bertram Roden, hade jag brinnande önskat att än en gång få träffa denne sällsamme man, som offrat sitt liv för en kvinna. Jag fick det, men så var han förvandlad och hade lagt sin kvinna och sitt offer bakom sig i det förflutna. Just så ordnar djinner det, tänkte jag.

Bertram Roden var med oss i Granada, han följde Grete oavlåtligt, men försiktigt nästan omärkligt, han smålog åt Germano när denne grälade upp Ferdinand och Isabella i de katolska suveränernas kapell, grälade upp dem just för det som varit deras livsverk och ära: att de besegrat kung Boabdil och drivit honom med hans folk och familj ur Granada över till Afrika. Ingen av oss kunde för resten hålla

oss riktigt allvarsamma, beroende på att Germano avsiktligt parodierade sig själv en aning. Han smådade särskilt Isabella som den dumaste av de två och den som gjort Spanien mest skada. Jag ansåg att jag måste protestera mot detta gudlösa skämt och frågade om inte han som alla andra turister som gjort katedralen i Granada den äran, visste att Isabellas vackra huvud vilade så mycket djupare i marmorkudden än Ferdinands, emedan hon ansågs ha mer hjärna än han? Men Germano svarade ögonblickligen, att det var den tjocka skallen som tyngde och inte hjärnan. Det var ju denna bigotta kvinna som drivit kampanjen till sin spets, inte av någon politisk vision om ett enat Spanien utan för att ögonblickligen lämna till kyrkan de länder och själar hon vunnit. Vad var det nu för ett sätt att göra sig av med landets skickligaste och intelligentaste befolkning som förstått göra något av Spanien, blott för att tillfredsställa ett prästerskap, som man nu vill köra samma väg som morerna!

— Jag fruktar, sade han, att om Isabella levde nu, skulle hon fanatiskt stå upp för demokrati och religionsfrihet och *mot* rasförföljelse! Ja, hon skulle med samma halsstarrighet som nu Grete försvara sina åsikter som eviga värden!

De där två tycktes aldrig bli förargade på var-

andra hur än huggen träffade, men på kvällen när Germano drog sig tillbaka för att skriva ner sin intervju med spanjoren, råkade visst Grete överskrida den tillåtna gränsen.

— Kom ihåg hur lite du vet, förmanade hon. Just det: hur lite du vet om de eviga värdenas linje i den spanska historien.

Detta var äntligen för mycket för Germano. Han tvärstannade vid dörren:

— Jag försörjer denna kvinna med min penna, sade han, och så ber hon mig att komma ihåg det som är en journalists enda chans att glömma.

Det var väl det där om försörjningen som kom Grete att inse att hon gått för långt. Hon reste sig, följde med honom upp och blev länge borta. Bertram Roden läste Times och tittade flera gånger åt dörren på ett sätt som förunderligt påminde om den första kvällen i Algeziras, då hans hustru avlägsnat sig från sällskapet. Jag slog upp boken om Juan de la Cruz som jag fått av Macmaster för att läsa det sista kapitlet: om helgonets död. Och så glömde jag snart att räkna de gånger Bertram Roden såg mot dörren, ty historien jag läste tog mig fången. Den var för mig en av dem där människoanden bryter fram ur sitt tidsbundna hölje. Här gick de

eviga värdenas linje fram i den spanska historien! Jag läste med klappande hjärta om hur det lilla helgonet, slaget av plågor och sår, släpade sig till ett kloster där en av hans dödsfiender var prior för att dö där och döende besegra honom. Därmed ville han också besegra den ljumma världslighet i klostret som förbittrat värjde sig mot den stränga anda de fromma helgonen ville återinföra. Det var nog ganska fåfängt, ty medeltiden var nu en gång på upphällningen, men detta, att inte vara rädd om sin sista stund och dess frid utan offra den åt sin dödsfiendes frälsning, var likafullt en sublim handling, och alla tider måste känna igen dess ursprung och art. Jag fick lust att pröva på Bertram Roden om det inte var så. Men innan jag kom mig för, överraskades jag av att Grete kom tillbaka igen, åtföljd av Germano som tydligen mist lusten att skriva. I stället ville han ta in något riktigt rafflande från Tyskland på radion, men Tyskland ville inte ge ifrån sig något rafflande åt Germano denna kväll. I stället fick han in en vespergudstjänst i en protestantisk kyrka, och på läktarn i den kyrkan stod en kör som sjöng: o Hölle, wo ist deine Macht?

Jag har aldrig hört något så genomträngt av andakt, av Inbrunst. Grete grät öppet:

— Detta är deras själ, snyftade hon.

Men Bertram Roden förvandlades plötsligt till den forne Bertram Roden från Algeziras.

— Säg hellre var helvetets makt *inte* är! viskade han till mig.

Han väntade inte något svar, men jag som satt där med boken om San Juan i knät, uppslagen på sidan om hans glädjefulla uppbrott från vänner och besegrade dödsfiender, jag svarade ändå:

— Jo, överallt där kärleken är, där har helvetet ingen makt, *och det vet ni mycket väl*, mr Bertram Roden.

Det hade hela tiden varit min avsikt att skriva till Macmaster ett långt brev som han skulle få ungefär samtidigt som han återvände hem till sina lifesavers och sina krymplingar. Men jag hade varit lite osäker, man skriver så lätt för mycket, man skriver så lätt för litet.

Nu glömde jag denna osäkerhet, ty jag hade helt enkelt blivit brinnande ivrig att berätta för honom om boken han givit mig och om Juan de la Cruz och hans död. Ja, jag gick upp i mitt rum med glädje och förväntan som till en fest. Jag kunde inte gå till den ögonblickligen, först hade jag ett annat brev att skriva. Jag letade fram Margaretas dörrnyckel ur min väska och lade den framför mig på skriv-

bordet, medan jag skrev till henne. Mycket behövde jag ju inte förklara, nyckeln skulle säga henne precis vad hon behövde veta. Om min resa och om den kedja av yttre och inre händelser som fört fram till att jag nu sände henne nyckeln i rekommenderat brev, behövde jag inte säga någonting. Sådana ting böra kanske generationerna hålla för sig själva och inte tala med varandra om, i varje fall inte de äldre med de yngre, det blir ju bara det, att de yngre åtminstone tjugu år framåt missförstå totalt vad de fått veta.

Så jag skrev endast att spådomen om Alhambra hade gått i uppfyllelse: handen hade gripit nyckeln, slottets murar störtat samman och alla skatter uppenbarats som man trodde funnits under dem. Naturligtvis har Margareta aldrig sen frågat mig varför, det har varit så många andra konsekvenser att dra av nyckelns återkomst kan jag tro, men jag är inte alls rädd för dem.

— — —

Jag försökte måla historien om San Juan för Macmaster i alla dess detaljer, så att han skulle se den för sig.

Ett litet helgon, tårt av fastor och fängelser, klädd i en grov mantel som skaver i hans öppna sår. Det lilla helgonet kommer utmattat och uppgivet till en

klosterport och anhåller att få dö där inne. Han släpps in och medlidsamma klosterbröder söka lindra hans kval, fromma damer sända honom linne för såren och sjukmat för hans läger. Men priorn som hatar helgonet för dess stränga fromhet, skickar bort alla goda människor ur den döendes närhet och undanhåller honom linneskavet, sjukmaten och religionens tröst i den mån han kan. I stället grälar han varje dag på den döende för allt besvär han gör, men som om ovänlighet och plågor icke vore nog, så kommer även en natt, en ångest, en fasa över den döende, och Gud döljer sig. Men detta allt är blott ett bevis på Guds kärlek, försöker San Juan komma ihåg, och snart är också provet överståndet. Hela omgivningen och främst priorn själv är besegrad, plågorna vika, ångesten viker, Gud är nära, så nära att även de världsligaste och närsyntaste i den döendes kammare förnimma det. När det ringer till midnattsmässa brister San Juan ut i jubel och följer tonerna uppåt, dit där inga tvister mellan barfota och skodda munkar skola störa den fullkomliga föreningen med hans kärleks fullkomliga föremål.

Allt detta skrev jag utan att stanna ett ögonblick för att fundera. Fort, fort måste Macmaster veta allt detta, ty utan honom hade jag aldrig läst denna

bok och utan honom icke förstått dess lärdom: att det som håller en gärning frisk genom alla nyckfullt skiftande århundraden är det mått av kärlek som finns i den.

Men när brevet var färdigt, och jag gick igenom det som en ordentlig brevskrivare ju gör, lämnade mig min säkerhet, och jag greps av en plågsam förlamande ovisshet inför min stavning och shall and will. Jag skrev ju till en person som behandlade språket vördnadsfullt och skickligt som en dyrbar fiol. Tänk om han skulle gå förbi den stora nyheten att mitt famlande väsen slutit sig kring en sanning, blott därför att jag syndade mot hans språk och plågade hans öga därmed!

Jag kunde besparat mig detta huvudbry, om jag haft en aning om att Macmaster samtidigt steg ur tåget i Granada besluten att åter vandra med mig i främmande gator och återigen säga farväl till mig. Jag vet inte hur många främmande städer eller hur många farväl som återstå oss än. Mitt liv är öppet åt alla väderstreck. Jag vet inte om jag kommer att lämna den iberiska halvön över Pyreneerna, över Lissabon, Barcelona eller Algeziras. Jag tror visst att tjusningen i att vara så fri i en period av livet då man normalt skulle vara som mest bunden vid

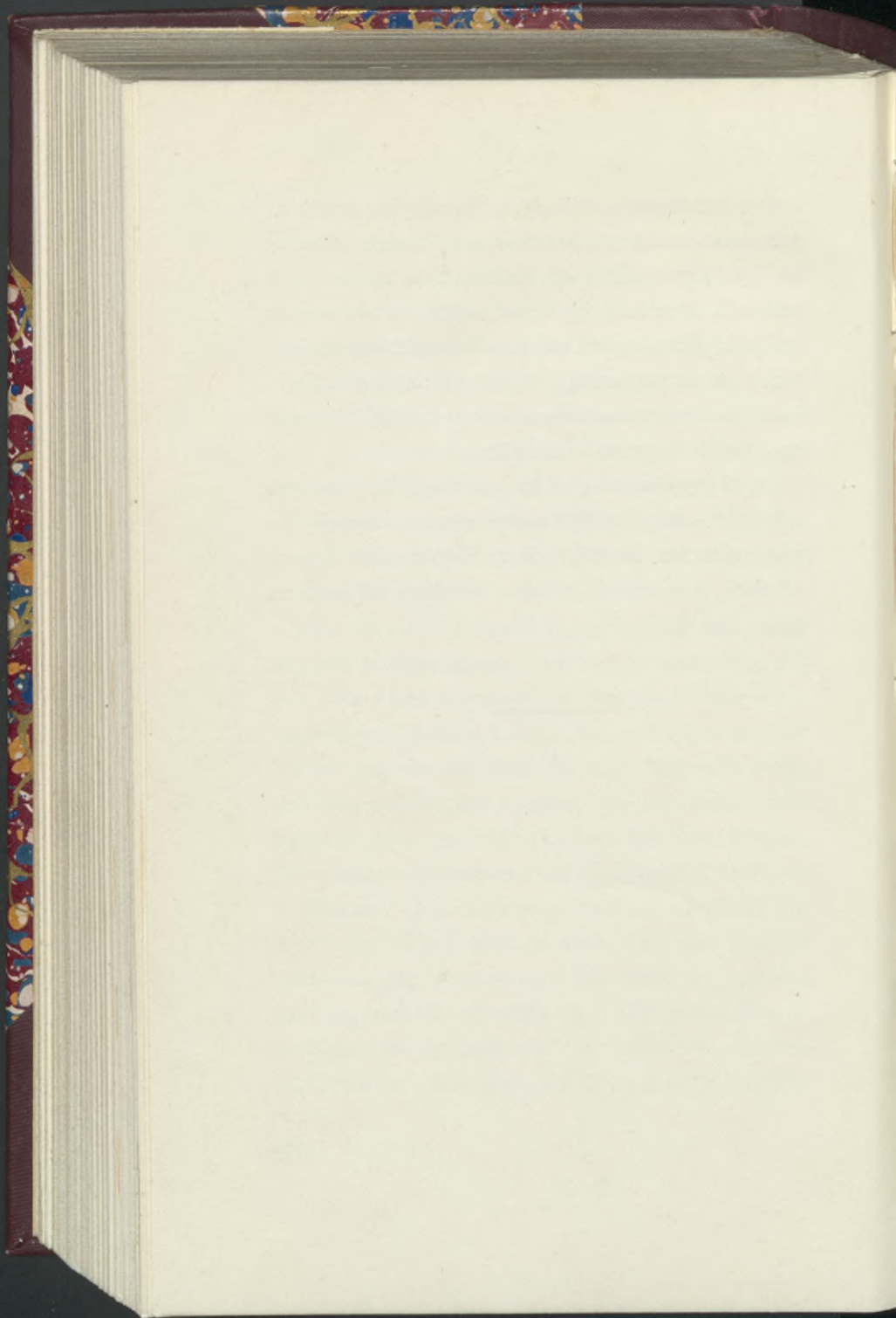
en utstakad bana av människor och arbete, gömmer en stor risk. Denna frihet tyder på en oförmåga hos mig att fasthålla och fasthållas som endast ett underverk kan förvandla i dess motsats. Men jag tror på under just nu och jag är inte rädd. Man kan inte vara rädd när man är så glad som jag. Visst tusan gjorde det en enorm skillnad, om vi träffades igen för några timmar eller aldrig mer. Det visste Macmaster bättre än jag, och han uppgav att fira sin födelsedag med de där krymplingarna. Vi expedierade telegrammet med återbudet samtidigt med Margaretas nyckel!

Mitt val måste förvisso ske en dag, ja, snart. Det blir inte Margareta som kommer att framtvunga det och inte Anna Johanson, ty fast jag älskar dem, angår dem icke mitt val just nu, och ingen av dem vet hur det står och väger för mig. Nej, valet måste ske den dag då det kommer det där kortet från Bjurnäs, som jag både längtar efter och fruktar. "En värdsam påminnelse om eder föreläsning åt oss i Bjurnäs." Då rives hela striden upp. Skall jag svika mitt löfte? Men besviker jag inte Bjurnäs ändå, om jag kommer och illa utför ett uppdrag som jag inte har förmåga till? "Det som håller en gärning frisk är kärleken." Så självklart, så skenbart enkelt, så länge det bara är ett litet tänkespråk!

Om Macmaster nöjt sig att i enlighet med sina sparsamma vanor ta bussen upp till hotellet, kanske att jag hunnit träffa ett definitivt val mellan shall and will. Men han tog en bil, eftersom han var en smula ur jämvikt, och när han kom satt jag där och skrev på en papperslapp försöksvis: I *shall* always love you better than anyone else. I *will* allways love you better than someone else.

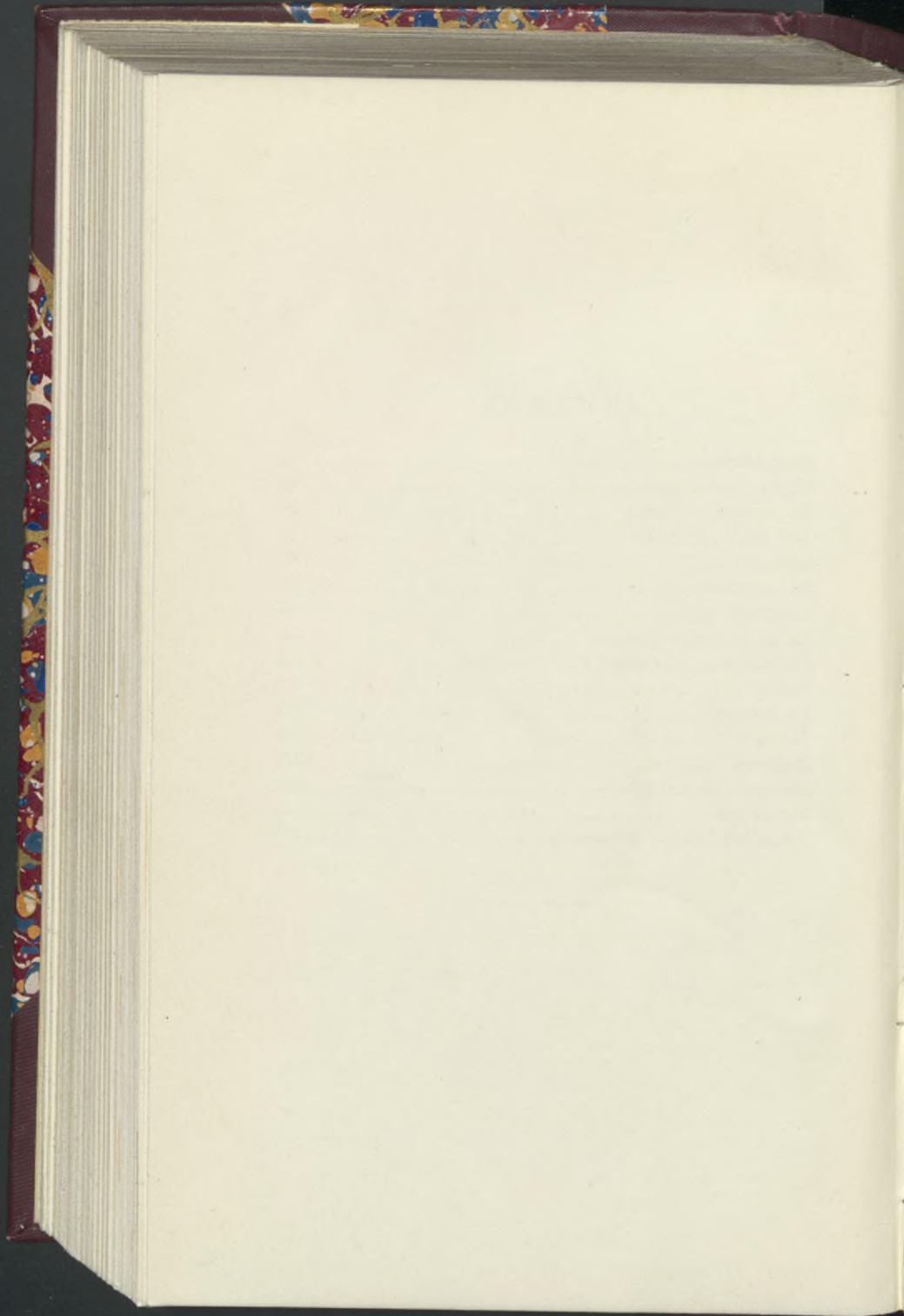
Ja, så grep han mig på bar gärning. Det var ingen möjlighet att få tillbaka den genanta lappen. En gång när han är död och arvingarna leta i hans plånbok, komma de till sin oerhörda häpnad att finna den där.

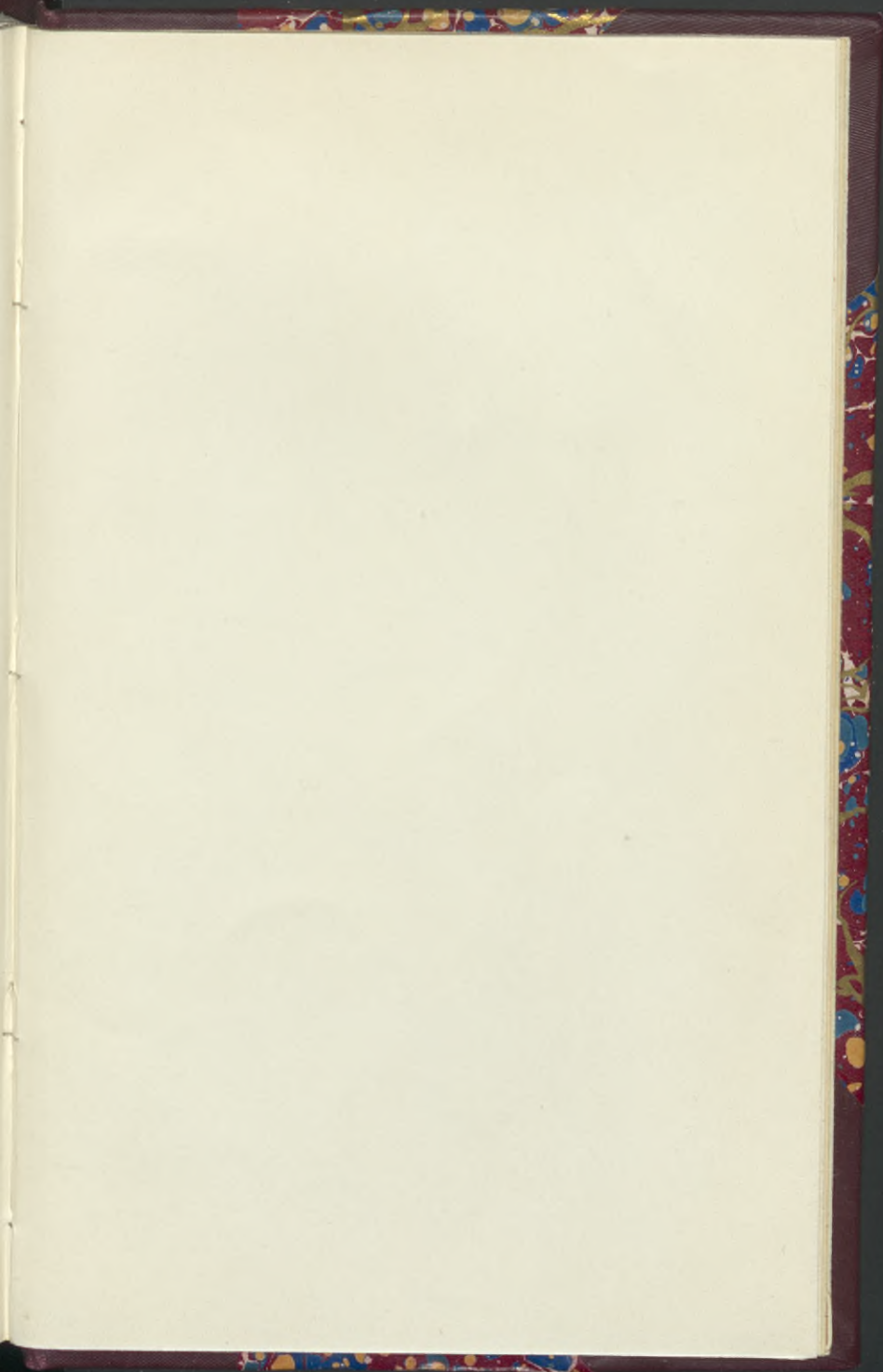

INNEHÅLL.

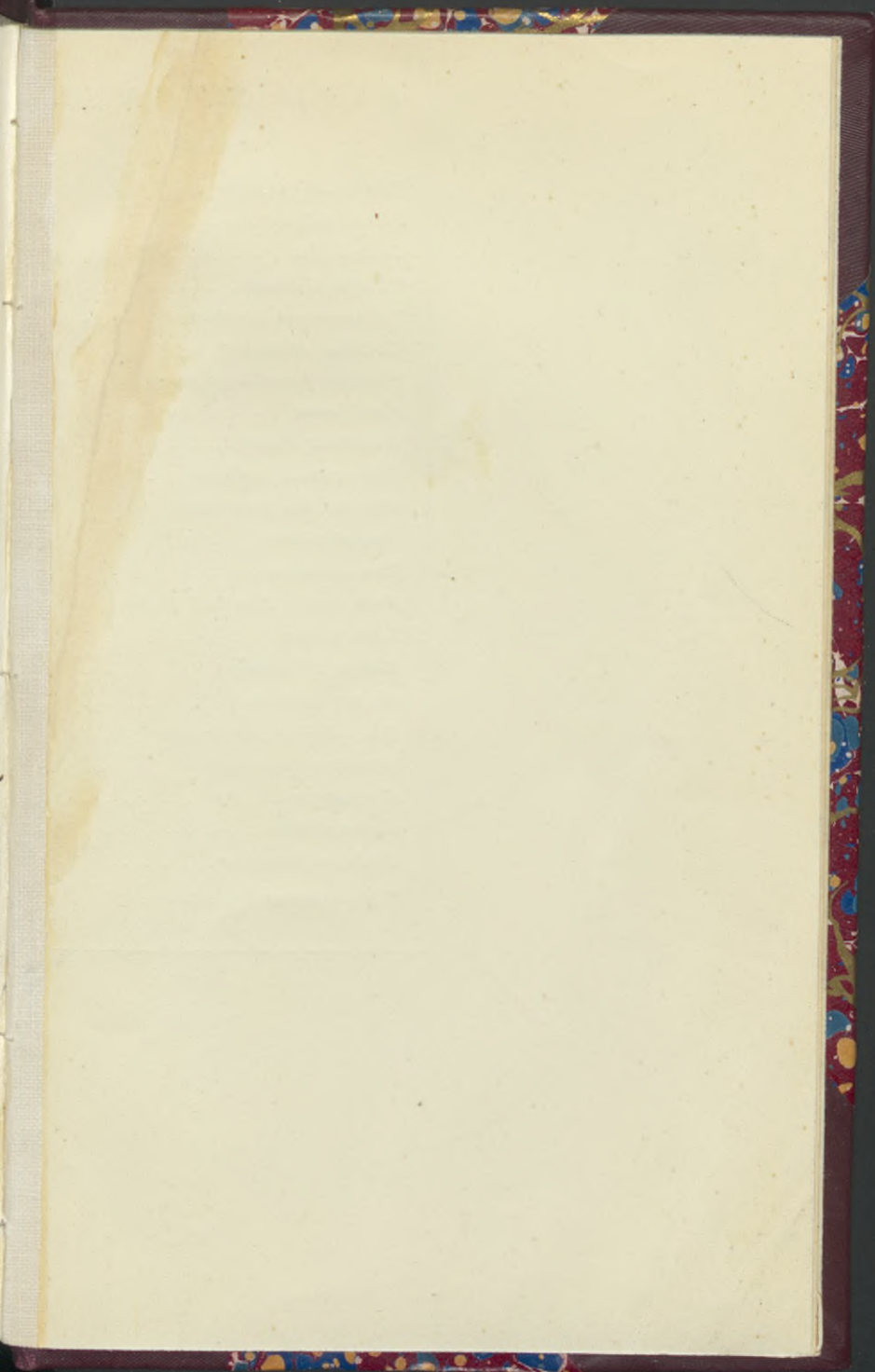
Introduktion	5
Voyage pathétique	22
En annons i Times	41
Vid världens gräns	53
Livbojen	63
En upptäckt	83
Soukhens saga	108
Extas i Sevilla	129
Jordbävning i Sevilla	146
Röster	169
En frestelse	177
Ett möte	202
Helgonet	220
Handen och nyckeln	234
Matadoren	248
Alhambra störtar samman	266

Hand 249
1/24

13

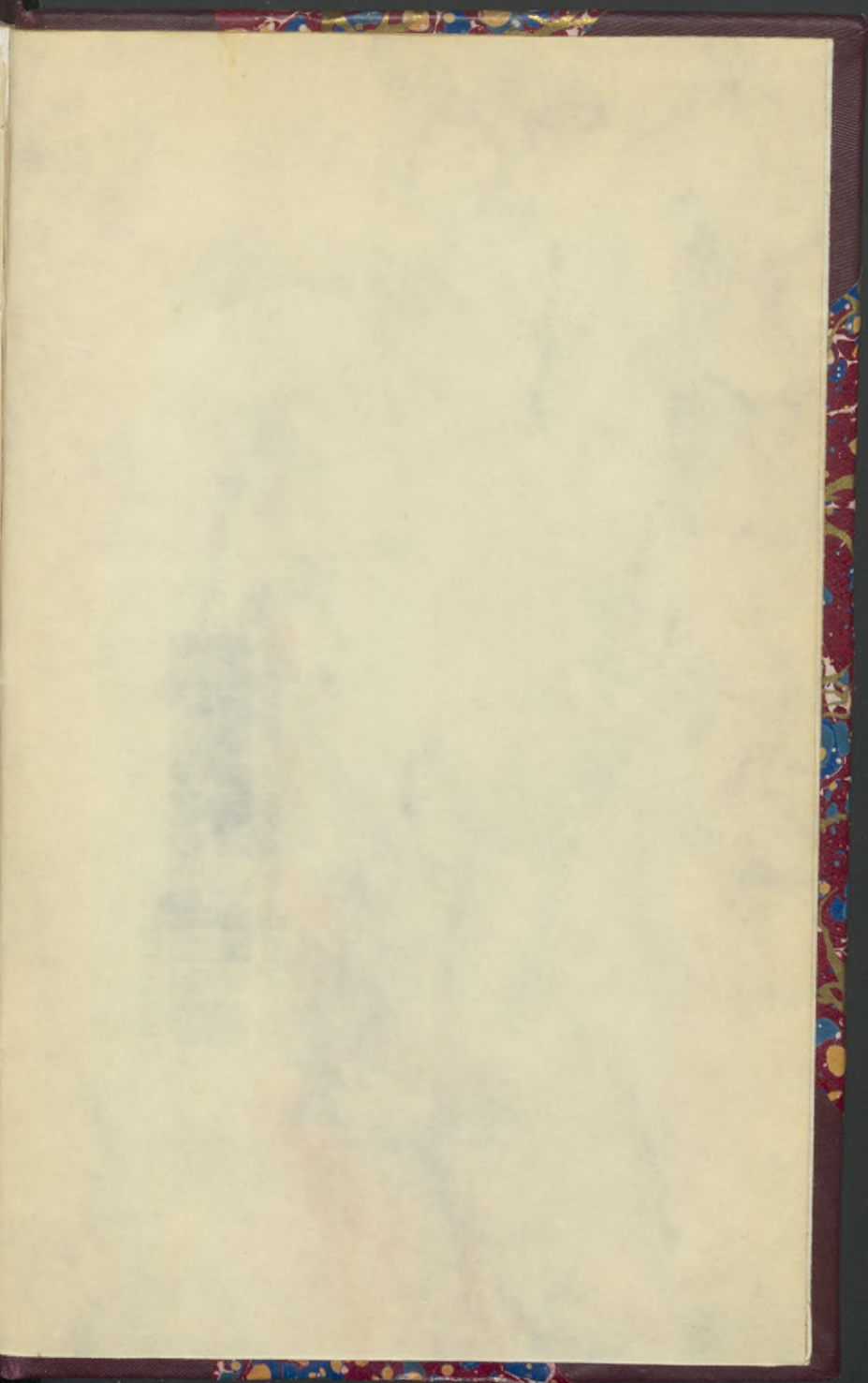
3.50

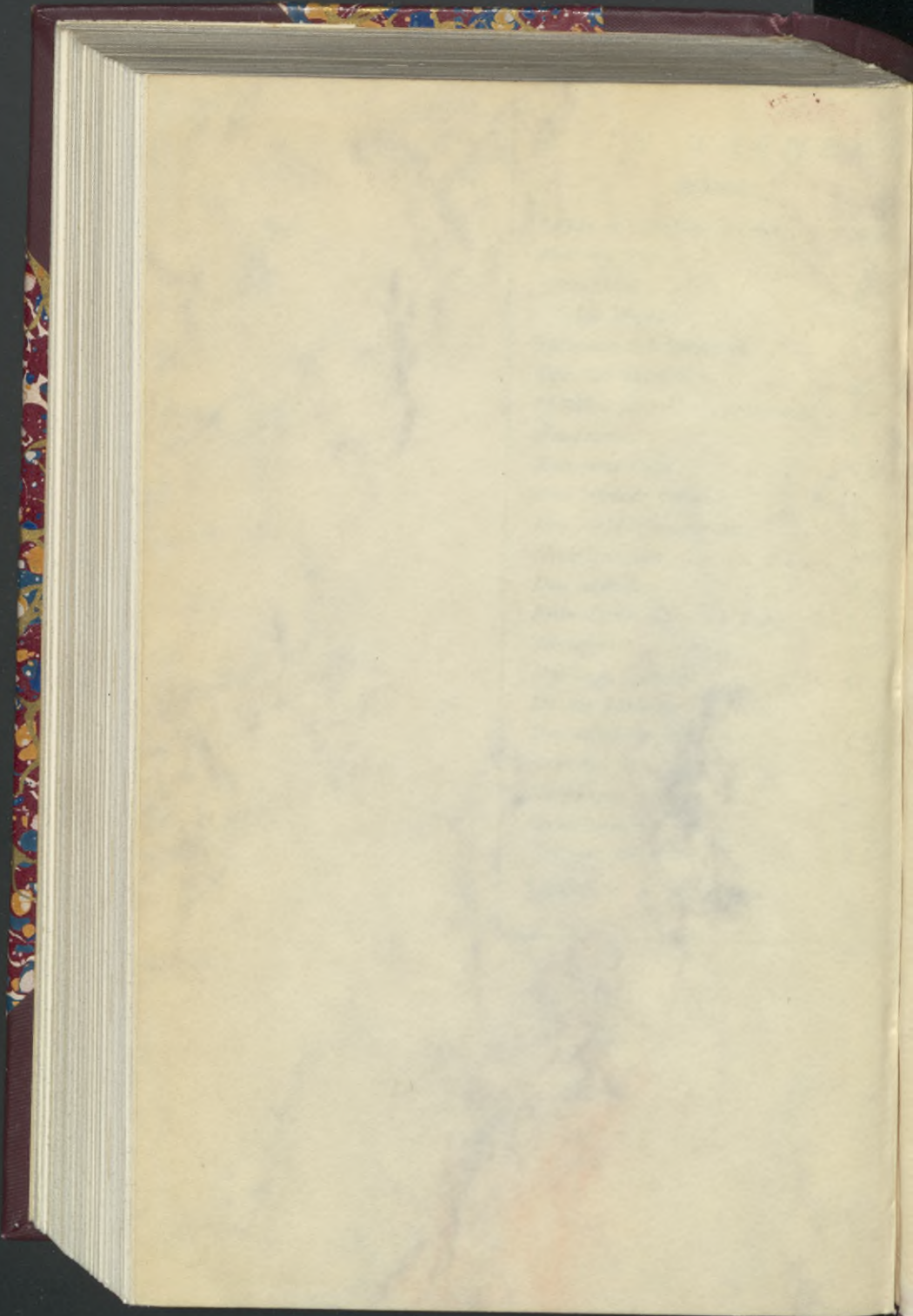
ELIN WÄGNERS

arbeten:

*Från det jordiska museet	2: 50
Norr-tullsligan	3:—
Pennskafvet	5: 50
*Helga Wisbeck	4: 50
*Mannen och körsbären	3: 75
Camillas äktenskap	3: 75
*Släkten Jerneploogs framgång	5: 50
Åsa-Hanna	8: 50
Kvarteret Oron	6: 75
Den befriade kärleken	11:—
Den förödda vingården	6: 75
Nyckelknippan	7: 50
Den namnlösa	7: 50
Från Seine, Rhen och Ruhr	6: 50
Silverforsen	6: 75
Natten till söndag	5: 75
De fem pärlorna	7: 50
Den odödliga gärningen	5: 75
Svalorna flyga högt	7: 50
Korpungen och jag	4: 50
Gammalrödja	5: 25
Dialogen fortsätter	8: 50

*Utgångna ur bokhandeln.

6000103757

Göteborgs universitetsbibliotek

175

JOHN JOHNSON
BOKBINDARE
GÖTEBORG

